

अस्ति १९८१.

[illegible]

નામના સમાન મહાન પુત્ર છે. એમાં શું શું વિચાર છે તથા
 મારે કરવાની જાણ છે તે અનુક્રમે દરેક વાંચનું લેખ્ય છે.
 (૧) ત્રીસું ચોસું પાંચમું એમ ત્રણ અધ્યયનો આ માત્રમાં છે.
 જે દરેકના ઉદ્દેશમાં નિયુક્તિમાર ખોલે જતાં છે તે અનુક્રમ-
 માં દેખાશે.

વિષય અનુક્રમણિકા.

વિષય.

શીલોપ્પત્તિ નામના ત્રીજા અધ્યયનમાં ૧૪૮થી નિયુક્તિ
 છે. તેમાં ચાર હોય છે તેમાં પ્રથમ છે કે ૬૦૪માથી
 મુલેલા છવો દુઃખ પામે છે ત્રીજા ઉદ્દેશમાં સાધુને
 દુઃખ સુદન કરવું તથા નિર્વિદ્ય સંવત્ર વાણનું. ચોથા
 ઉદ્દેશમાં ૨૪૫૦નું વખન કરવું તથા બીજા વાણનું
 રોગનું જાતરેલ છે.

શીવ અને હરદુના નિષેધનું પ્રથમથી વર્ણન છે.

મુખી વિવિધ અને ને સદાં સ્વરૂપ છે.

મુખી જાણના નિષેધ છે.

૧૪૪ કરી ૧૪૬ છે તેમાં મુલેલાનું દુઃખ જાતરે છે.

મુલેલાનું આરોગ્ય જાતરેનું મુખ જાતરે છે.

આરોગ્ય જાતરે કરી છે કે મુનિને મારા મારા રંગ

વિચાર વિચારનાં સમાપ્ત થાય છે.

તેમાં જાતરે છે કે જે સાધુ સમય રહ્યો તેમાં

જાતરે કરી મુલેલાને સંતોષનો મેલ કરી

૪૪

નિવૃત્ત

- ૨૪-મા ૧૦૮ માં મુનિ પોતે જાયે અને ગોળને સંસાર મજબૂત
 દુઃખથી બચાવે.
- ૨૫
 ૨૫-મા ૧૦૯ માં કહે છે કે કોઈ નિવૃત્તી જાતર અને દુઃખ
 મુક્તિને સરેશી પડે છે. માટે મુનિએ અશ્વમેધ
 નથી આદર્યો હોય.
- ૨૬
 ૨૬-૧૧૦ માં સુષાં કહ્યું બાર કડુને છતી કંઈ સ્થિત નરે.
 ગોળે ઉદ્ધૃત છે, તેમાં જાને નરે માત્ર ઉદ્ધૃત
 સંસારીનાં દુઃખ જોવા કિપ્પને ગા કહે છે.
 નન્મ મરણ અને મર્મનાં દુઃખ જાણે છે.
 માત્રમાં સુખનું કે મોહનું સારૂ મધું ભરંડર છે
 તેને યોગ્ય માત્ર સુધી હોડવા જતાનું છે.
- ૨૭-મા ૧૧૧ માં સર્વે સાધુ ગોળું છું મેળવે લે કહે છે.
 જ્યાં કંઈનાં નામ સ્થાન જાણે છે.
 સોભીના ખુબી જાણી ક્રિયા કરવા કાર્યે કાઢી અન્ધ-
 ત્વા ભરત મહારાજને મારું દેશ જણ લે છે. લે
 જતાનું છે. માટે દેશ બેગરે કોઈ સંમતી પુરૂષ નામદ
 ઉદ્ધૃતને કમન કરવાનું જતાનું છે. અને ગોળે ઉદ્ધૃત
 સમાપ્ત થાય છે.
- ગોળે ઉદ્ધૃત સુર ૧૧૫ થી સુર થાય છે. ભાવ સધિના
 ભેદ જાણે છે.

૧૪૬.

વિવચ.

- ૬૪ લગ્ન વિવેચી દોષ ન લગાડે તે ભાવ સાધુ કહેવાય
કે નહિ ? તે જામતમાં નિઘમ વહેવાર નયનો ખુલ્લો-
૬૬ અદારની આવસ્થા જતાવી છે.
૬૮ પોતાનું પૂર્વ ભવનું સ્વરૂપ પોતે યાત્રી ભૂલ્યો છે તે
જતાવે છે.
૭૧-૧૧૩ સુતનો જીંઘ રીતે કમ્પનો અર્થ કરે છે.
૭૪ સાધુને અરતિ કે જાનંદમાં સમજાવ હોય: અને અપમાન
ખરા મિત્ર જતાવે છે.
૭૮ પરિત્ર આત્માનું દુર્ગ જતાવે છે.
૮૦ પ્રમાદી સાધુ માનપૂજા માટે દોષ લગાડે છે તે જતાવે
છે અને ત્રીજો ગેરિયો સમજાય યાય છે.
૮૨ કોષ વિવેચેને વમન કરનારો સાધુ છે.
૮૭ ૧૨૨ માં સુતમાં એક જાણનારો જાણું જાણે છે તે
જતાવે છે.
૮૮ પ્રમાદી ને જતાવે છે.
૯૧ મોક્ષ તે ભવમાં મળે કે નહિ ? તે જતાવે છે.
૯૩ સાધુને હિતમ હેરયા ક્યાં કુધી હોય ? તે જતાવે છે.
૯૮ તોણું અધ્યયન સમાપ્ત યાય છે.
૧૦૦ સમજાવ નાખતું મોણું અધ્યયન કરે છે, તેમાં નિષ્ક-
સ્તિમાર અધ્યયન ચારે હિંદાનું સ્વરૂપ છે.
૧૦૪ ભાવસમ્મત જતાવે છે.
૧૦૬ ચારિત્ર્ય તથા જતાવે છે.
૧૦૮ દ્રવ્ય અર્થો સુત ન જાણી શકે તે જતાવે છે.
૧૧૦ ચાલિની સ્થાપ નિર્ગરા જતાવે છે.

૨૪.	વિવર
૧૧૨	મુત ૧૨૫ થી થાય છે.
૧૧૫	દુનોને દુઃખ ન થેતલું જતાવે છે.
૧૧૬	૧જે માળના લીધેથી જતાવે છે.
૧૨૧	સાધુને સંભારી વાણના ત્યાગપાથી આરંભ થઈ તે જતાવે છે. ૧૬જો કોરોડો સમાપ્ત થયે.
૧૨૩	જીજ્ઞે કોરોડો થી થાય છે.
૧૨૫	આખર અને નિર્જાને અનેકાન્ત થઈ જતાવે છે.
૧૩૩	પરજુનો ભવ બધાવે છે.
૧૩૬	જીજ્ઞે કોરોડો સમાપ્ત થાય છે અને શુદ્ધ શુદ્ધ બનેલું સ્વરૂપ જતાવે છે.
૧૪૩	૧૬ થી મળી જતા ૧૬૫૫૫૫૫૫૫૫ થી થળના કહેણથી પડિયા થી છે.
૧૪૬	જીજ્ઞે કોરોડો થી થાય છે, તેમાં કર્મની નિર્જા થવા તથા જતાવે છે.
૧૪૮	કર્મનાં ગ્રાસપાત જતાવે છે.
૧૫૭	પ્રથમથી આજી પાળનાં સાધુનું વર્ણન છે, તેની ભાવનાઓ જતાવે છે.
૧૫૪	કોરોડો કોરોડો થી થાય છે, તેમાં સંવત્સર જતાવે છે.
૧૫૯	અસપ્તનું સ્વરૂપ છે.
૧૭૦	સાવધોતલું વર્ણન છે.
૧૭૩	તેથીથીના અભિપ્રાય છે.
૧૭૫	હોમસાર નારતું પંચમું અધ્યયન છે, અને નિર્દુક્કિય કોરોડોના અધિપતિ છે.

૪૪. વિષય.
૧૭૬. કોલવિહારીનું પહેલાં હોદ્દામાં વર્તન છે. તથા વિગતિનું સ્વરૂપ બીજામાં છે.
૧૭૭. અધિગ્રી મુનિ છે, તે ત્રીજા હોદ્દામાં, અને ચોથામાં અધીનાય કોલો હસ્તાં દુઃખી થાય; તે જતાવે છે. પાંચમામાં કુટ જેણે આપ્યો તેનું તે જતાવે છે. છામાં વિચાર, અને સુમદ્યે હોદ્દાનું જતાવું છે.
૧૭૮. તેણે અને સાર સમના નિષેધ છે.
૧૮૨. સંઘ ન સખાનું જતાવું છે.
૧૮૪. સંઘ સંગમન છે.
૧૮૮. કોલમાં જન રતા અધિગ્રી.
૧૯૦. સંઘ સવાનું કારણ જતાવે છે.
૧૯૪. કોલવિહારના સંઘે સરતા વિદ્યુત છે.
૧૯૮. સાર પ્રાપ્તી પાંચ રાખી તે જતાવે છે.
૨૦૨. પાંચે હોદ્દા છે તેમાં પરિવહો સુદેશનું જતાવે છે.
૨૧૦. પરિવહ હોદ્દાને નિર્જન રાત સવાનું જતાવે છે.
૨૨૦. સુધી સમજાવે જતાવે છે.
૨૨૪. સુધી સેવકાદિને સુધિ ન પાડે તે સુદેશ જેવાં જતાવે છે.
૨૨૮. સુધી સુધે સવાનું જતાવે છે.
૨૩૨. સુધી સવાનું વર્તન છે.
૨૩૬. સુધી સુધે છે તેણે અને સુધે જે સવાનું છે તે જતાવે છે.
૨૪૦. સુધી સુધે છે તેણે અને સુધે જે સવાનું છે તે જતાવે છે.

૩૧.

વિગ.

૩૧૧

વલપ સાધુનું વર્ષન છે

૩૧૬

વિરવસત્તાનું દુઃખ તથા એકાલમાં મ-મેર કરે

પણ ન મેલવું તે જતાને છે

૩૫૬

પાંચમેા હોદ્દા રૂઝ થાય છે

૩૧૦

દોષ ભવવા કુંડનું વર્ષન

૩૧૨

આચારની આઠ સંપદા જતાને છે

૩૧૪

શિખનો અધાર છે કે તેજે યંત્ર ન કરી

૩૦૩

સાધુને થતી યંત્રાભિ

૩૦૫

તેમ સાધુનું સમાધાન તથા ઉપદેશ

૩૦૭

અન્ય દર્શનીએનું નિરાકરણ

૩૮૦

આપા અને સાધુનું અભેદગણ

૩૮૩

હોડો હોદ્દા પ્રારંભ

૩૮૪

સુ સાધુને ઉપદેશ

૩૮૭

જેનેતરના મતોનું વિવેચન

૩૯૦

નાસ્તિયાનું નિરાકરણ

૩૯૨

મરજ મોડ દશા છે.

૩૯૫

સિદ્ધોનું વર્ષન

૩૦૧

લોકમાર નામનું પાંચનું અપ્પચન સમ્પન્ન

તથા મંથકર્તા ઉપર ઉપમારમાર મુનિભાવી શુભિ.

સર્વપૂર (સુત) ને પ-ગાદ.

૩૦૨-૪

શ્રી મોહનલાલજી જોન સ્વેતાંતર યતમંડાર સંગ્રહ

માર્મિક પાસણાની યોજના

શ્રી ગિરધરજી કુંજરશી મા. સેકેટરી.

આ ભાગમાં મળેલી મહત્વ.

- ૧૦૦) કોરી મનમજા શીલરે અપાડી મારા કામ માટે આપે છે.
 ૧૦) કોરી કોરમજા નગીનમજા
 ૨૫) જ્યારેકાણે છે જુદાકામ સદમમજા
 ૫૧) પાનામજા યુવાનમજા મહત્તમ
 ૫૧) કોરી નગીનમજા કમપુમાજાના સમરકાર્દ નવા છે નજ
 તંદી કોરી કાલામાજા નગીનમજા
 ૧૦) કેદરમાજા મંત્રમજામાજા ૬ મધી કેદરમાજા અમુમજા
 ૧૦૦) સો રૂપીયા નીલ ભાગમાં કનેલા તે રેંગદનાજા ૬૫૨
 આવી મરેલા છે.

આ રૂપીયા સિવાય વેચાણ પુસ્તકની જે રકમ આવી તે ૧૩-
 વેદાસી નીલ ભાગમાં ખૂલ્યાં ઉમેરી છે. મારે એવા કામમાં
 અમારેથી મારા મોહકા સર્વ નિયમોને પ્રાર્થના છે.

શુકસેતરોને વિગતિ.

૧૩ ૦૫૫ વધી નવાથી અર્થને બેળે ૧૫ છે અને આ
 અંગારને નજી કે સંપૂર્ણ કરવાની અમિલકા નથી મારે અમારેથી
 માહક સતા વેચાણ કમિશન મળે છે મારે જેવ નિયમ પ્રિયતા મેને-
 જરને સુત કામો રૂબરૂ.

શુદ્ધિ પત્ર.

ક્રમ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧૦	મર્ચંતિ	મર્ચં
૭	૭	હજ્જ	હજ્જુ
૯	૬	૩ ત	રહિત
૧૧	૧૧	અસંખેય	સંખેય
૨૪	૧૨	દુરિલ	દુરિલ
૨૮	૬	મર્ગો	મર્ગો
૨૯	૮	અને	અને શરીર
૩૦	૧૧	વક	વક
૩૨	૧૭	ન વાગો	વાગ વાગો
૪૮	૧૯	લો	વાગો
૫૩	૮	સં ન	સંસ્થાન
૫૫	૬	હ—	હ તેમાં મિલે
			રખીને કુમારો
			ત્યાગ
૫૭	૩	મંદિ	મંદિ
૬૦	૧૪	સમ	સંપન
	૫	લેખ	લેખના કાલે
			હિંસાથી
	૬	અથ	અથવા
	૧૪	દેવોને	તથા મનને

૧૫૮	શીટી	અમુદ	૫૬
૧૨	૫	ચોર	ચોર
૧૧	૧	કચન	ચા૨૩
૧૭	૪	ન હે	કચન
	૧૨	પ્રાણે	ને
	૧૪	અનનુ	પ્રાણે
૧૬	૫	દેવ	અનનુ
૭૧	૪	વિખ	દેવ
	૧૧	ની	વિખ
૭૧	૮	અરતિ	ની ૫
૭૬	૩	દેવ માવધુ	અરતિ
૮૨	૧૧	ધી	સ ૨૧
	૨૨	કોદ	ધી
૮૭	૨૦	સલ	કોદ
૮૫	૫	અપદા	સલ
	૧૮	ને	આ ૫૬
૮૮	૨	વાવિ	ના
	૨	દગ	વાવિ;
૯૬	૨૦	અવવ	દગ
૯૭	૧૦	અમુરિદ	અવવ
૧	૧૬	વદ	અમુરિદ
૭	૫	નધી	વેદ
૮	૧૧	ચાનને	૭
			ચાનને

૨	લીડી	અચુદ	શુદ્ધ
૧૮	૧૮	પુદ્ધિ	પુદ્ધિના
૨૧	૨૧	નાં	ની
૧૮	૧૮	પ્રત્યુકે	પ્રત્યુક્ત
૬	૬	ઉચ્ચમ	ઉચ્ચમ
૧૬	૧૬	ધ્યાન	ધ્યાન
૧૧	૧૧	વ	વા
૨	૨	કહે કહે	કહે
૭	૭	પૂજ	વળા તેઓ કાષ્ટ
૧૮	૧૮	ચાં	છે ? પૂજ
૬	૬	ચા	પા
૧૩	૧૩	સંવર	ચાન
૧૪	૧૪	પુતેતું	બધ
૩	૩	કર્મ	વે અને મોક્ષ
૧૬	૧૬	નિધ	કારણ નિર્ભર
૧૬	૧૬	બ	તે સેવાધો સં
૧૪	૧૪	યમ	વર તેતું
૭	૭	બલુ	કર્મ દર
૧૪	૧૪	મ	નિંદા
			બં
			ચલુ
			મેગર
			મ

(૧૪)

૪૫	કોડી	અગ્રક	૬૬
૧૭૨	૧	૧૭૨૫	મોડામ
			સંવરો
૧૮૦	૧૧	૧૭૨	નાર તે
૨૭૦	૧૧	૭૨	સંભારી
૩૩૪	૨	૭૨	કુનિવ
		૭૨	૭૨ ૫૫૫૫
			૭, અને ૭૨ ૫૫૫૫
			૭, તેજ સમય પ્રક
૨૪૩	૬	જા	જા
૨૪૪	૨૧	જિ	જિ
૨૪૬	૧૪	તમ	તેમ
૨૪૮	૧૩	અર્થાત	આર્થ
૨૫૦	૧૧	૭૨	તે
૨૫૨	૧૫	૭૨	૭ ૫૨૨૨
૨૭૨	૧૫	તે	તે ૭૭ ૧
૨૭૪	૧૫	૫	૫
૨૭૫	૬	૭૨	૭૨
૨૭૬	૧૩	૭૭	૭૭૧
૨૮૧	૧૩	૭૭	૭૭
૨૮૨	૧૬	૭૭	૭૭
૨૮૫	૭	૭૭	૭૭
૨૮૮	૭	૭૭	૭૭

(૧૫)

ક્રમ	પૃષ્ઠ	છાંદ	અથવા	શુદ્ધ
૧	૧૮૭	૧૨	ગિ:કંઠા	ઉત્કંઠા
૨	૨૮૧	૪	વડે જાણે	જાણે
૩	૨૮૬	૭	મન	મનન
૪	૨૮૭	૧૫	તે અધ્યયન (મણવાતું	તે ધરનિ
૫	૨૮૭	૧૨	કલંક	કલંકના
૬	૨૮૮	૨૧	અધ્યાસી	અધ્યાસી
૭	૨૮૮	૭	મુઠ્ઠ	નારો)
૮	૨૮૮	૯	ઉચ્ચ	મુઠ્ઠ લઘુ
૯	૨૮૯	૧૧	શાએ	કાડ
૧૦	૨૮૯	૧૫	ચારમ્વ	ચાસન
૧૧				ચૌરમ્વ

ॐ नमो चित्तरागाय ।

આચારાંગ સૂત્ર.

(મૂળ નિર્ચુક્તિ અને ટીકાને આધારે ભાષાંતર
શીતોપ્પણીય નામનું ત્રીજું અધ્યયન.)

ભાગ ૩ જો.

ખીજું અધ્યયન કહ્યું. હવે, ત્રીજું કહે છે. તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે:—પૂર્વે શસ્ત્ર-પરિણા નામના પહેલા અધ્યયનમાં આ અધ્યયનનો અધ્યાધિકાર કહ્યો છે. કે, શીત, અને ગરમીનો અનુકુળ કે, પ્રતિકુળ (સુખ-દુઃખ) પરિવહ આવે; તો, સમજાવે સહન કરવો. તે હવે કહે છે:—

અધ્યયનનો સંબંધ શસ્ત્રપરિણામાં કહેલ મહામતને ધારણ કરેલા; અને, હોકવિજય નામના અધ્યયનમાં બતાવેલ સંયમ પાળનારા, તથા કપાય વિગેરેને છત્રાન્તરા મોક્ષાલિલ્લપી સાધુને દોષ વળતે અનુકુળ કે પ્રતિકુળ પરિવહ આવે છે, તે વળતે મન નિર્મળ રાખીને તેને સમજાવે સહન કરવા. એ પ્રમાણે, સંબંધથી આ ત્રીજું અધ્યયન બતાવ્યું છે. એના ઊપક્રમ વિગેરે ચાર અનુયોગદ્વાર

ધાય છે. તેમાં, ઊપક્રમમાં અર્થોપકાર એ પ્રકારે છે, તેમ
અધ્યયનનો અર્થોપકાર પૂર્વે કહ્યો છે. અને હિદેશાનો અર્થ
પ્રકારને હવે, નિયુક્તિપ્રકાર બતાવે છે.

પદમે સુતા અસંજયસિ, ! ચિદ્દેવ દુહં અણુદ્વંતિ
તદ્દેવ ન હૃદયસ્તેષાં, અકરણ યાદય વ સમણુતિ
નિ. ગા. ૧૯૮

હિદેસંમિ ચત્તે, અહિગારો હ વમણં કસાપાણં
પાય વિરહંઓ ચિવળો, હ સંજમો પત્ય મુવલુતિ
નિ. ગા. ૧૯૯

(૧) પહેલા હિદેશામાં કહ્યું ॥ કે:—જે ભાવનિશ્ચય
મુલા છે, તે આશ વિવેકથીરહિત છે.

પ્રશ્ન:—તે કયા છે ?

ઉત્તર:—જે મૂઢરથો ॥ તે.

તે ભાવથી મુતેલાઓના હોયો કહે છે, તથા જે ભાવ
અમલ છે, તેના શુભોને બતાવે છે. તે સૂત્ર 'નરાયણ' વિશે

(૨) બીજા હિદેશામાં જે મૂઢરથો ભાવનિશ્ચય
મુતેલા છે, તેમને યત્ના દુઃખો બતાવે છે. તે સૂત્ર કામેશ્વરને

ત્રીજામાં કહ્યું ॥ કે:—દુઃખ દુઃખ સંકલન કરવાથી
સાધુ નં કહેવાય; પણ જો, સંયમઅનુકાન કરે, તો તે સં
છ. નહીતો, તે સાધુ નહીં. તે સૂત્ર કહે છે. 'સદિદ દુઃખ'.

ચોથા ઉદ્દેશમાં કથાયોનું વચન કરવું. એટલે ન કરવા;
 અને બાકીનાં પાંચો છાંડવાં. તે પંડિત ત્રાપુનું સંયમ છે,
 અને પ્રથમ કોષથી લઈને સોલ સુધી કથાયો દુર થવાથી સ્પષ્ટ
 છેલ્લિનાં ક્રમથી કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, અને અધ્યાત્મિક
 ક્રમ દુર થવાથી આઠે ક્રમોનો નાશ થતાં મોટું થાય છે,
 તે ભગવાનમાં બતાવ્યું છે. નામનિધ્યત્ત નિરોપામાં ગીતાગ્યાય
 અધ્યયન છે માટે, શીત અને ઉષ્ણ બંનેના નિરોપા કહે છે:—
 નામં ઠવણા સીયં, દબ્ધે ભાવે ચ હોઈ નાયવં ।
 યમેવ ચ ઉપહસ્તચિ, ચડાવિહો હોઈ નિકલેવો ॥
 નિ. ગા. ૨૦૦

નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને સ્થાપ એમ ચાર પ્રકારે
 નિરોપા છે. તેમાં નામ સ્થાપના સુખમને છોડી દ્રવ્ય નિરોપે
 શીત અને ઉષ્ણને કહે છે.

દબ્ધે સીયંલ દબ્ધં, દબ્ધુણં ચેવ, ઉપહદબ્ધં તુ ।
 ભાવે ચ પુનઃકલ ગુણો, જીવેસ્સે ગુણો અણેગવિહો ॥
 નિ. ગા. ૨૦૧

જો શરીર સબ્ધ શરીર છોડી વ્યતિરિક્તમાં સુષુ
 સુષુની અલેક પદાર્થો દ્રવ્ય શીત કંઈ સુષુધી સુક્ષ્મ દ્રવ્ય,
 અથવા શીતનું કારણ જે દ્રવ્ય તે દ્રવ્યના પ્રધાનપદાર્થો
 તે શીત દ્રવ્ય છે. તે બરફ ક્રિમ કરા વિગેરે છે, જે
 પ્રમાણે ઉષ્ણમાં ગરમ પદાર્થ દેવા.

કહે છે:-પરિપક્વ, શીત અને બિપ્પુતાના કણા; તેમાં મંદગુરિ
વાળાને વિચાર વિના ચાંકા થાય છે, બિલકુલ સમજા
તેથી ખુલ્લસો કરે છે.

સ્ત્રી સજ્જાર પરીસહો, ય દો ભાવ સીવદ્યા વ્ય.
સેસા વાસં વણ્ણા, પરીસહા હંતિ નાયવ્યા ॥ ૨૦ ॥

બી-પરિપક્વ, અને સજ્જાર-પરિપક્વ, એ બન્ને શી
છે, કારણકે, ભાવ મનને તે ગમે છે, બાકીના વીથ પરિ
પક્વ પ્રતિકુળ હોવાથી તે મનને ગમતા નથી; માટે બિપ્પ
છે. અથવા, પરિપક્વોનું શીત-બિપ્પુપક્વ બીજી રીતે કહે છે:-
જે તિલ્લવ્ય પ્વરિણામા, પેરીસહાં તે મયંતિ વણ્ણાડ
જે મંદવ્વરિણામા, પરીસહા તે મયંતિ સીયા !
નિ. ગા, ૨૦૪ દારં ॥

દુઃખેકરીને સહન થાય; તેવા તીવ્ર સ્વભાવવાળા ગરમ
પરિપક્વ બાલુવા; અને જે મંદપરિણામવાળા (સહેલાઈથી
સહન થાય;) તે શીતપરિપક્વ છે, તેને ખુલ્લસો કરે છે
કે, જે શરીરમાં દુઃખ ઉત્પન્ન કરનારા થાય; અને સહેલા-
ઈથી સહન ન થાય; તથા, મનમાં ખેદ કરાવે; તે તીવ્ર
પરિણામવાળા હોવાથી બિપ્પુ છે, અને જે પરિપક્વ રૂઝા,
શરીરને દુઃખ ઉત્પન્ન કરે છે, પણ બળવાન પુરુષને મનનું
દુઃખ તેમાં મનું ન હોય; તે બાલથી મંદપરિણામવાળા
હોવાથી તે શીત-પરિપક્વ છે.

(૭)

અથવા જે ઘણા જોરમાં પરિપક્વ આવે તે ઉષ્ણ છે અને જે શરીર ઉપર ઘોડી બસર કરે; તે શીત-પરિપક્વ નાણુવા હવે, પરિપક્વ પછી સાથેજ શીતપણે જે પ્રમાદપદ લીધું છે, અને તપશ્ચર્યામાં ઉદયમ કરવો; તે ઉષ્ણપણે લીધું છે. તે બન્નેને નીચલી ગાથામાં કહે છે:—
 ઘમંમિ જો પમાયહ, અત્યેવા સીઅલ્હાત્તિ તં પિતિ ।
 ઉજ્જતં પુણ અન્નં, તત્તોઝળહંતિ જં પિતિ ॥ નિ. ગા.

૨૦૬ ॥ દારં ॥

ધર્મ તે ક્ષમણુ ધર્મમાં જે સાધુ પ્રમાદ કરે, પોતાની કીયા ન કરે. અથવા જેનાથી અર્થ સધાય તે ધન ધાન્ય; સોડું વિગેરે મેળવવા ઉપાય કરે, તેવાને શીત (ઠંડો) પરિપક્વ કહે છે, પણ જે સાધુ પ્રમાદ ન કરે અને સંયમમાં ઉદયમ કરે તે ઉષ્ણ પરિપક્વ કહેવાય છે. (સૂત્રમાં જં શોભા માટે છે) હવે ઉપશમ પદની વ્યાખ્યા કરે છે.
 સીર્હ મુઓ પરિનિવ્વુઓ, ય સંતો તહેવ પળહાળો.

(લ્હાઓ) ।

હોઝ વસંત ફસાઓ, તેણુ વસંતો ભવે જીવો ॥ નિ.

ગા. ૨૦૭ દારં

ઉપશમ શુષ્ક કોષ વિગેરેના ઉદયના અભાવમાં હોય છે, અને તે કષાય અમી ઠંડો ધવાથી આત્મા ઠંડો થાય

તોજ એટલે ઘણા પ્રમાણમાં વિષાક ઉદયમાં આ
કથાયો જેને ઉદયમાં આજ્યા હોય તે બળે છે. આ ક
અગ્નિ વાળો છવ ફૂટત બળે છે, એટલું જ નહીં પણ ચોક એ
બહાંસાના વિયોગથી ઉત્પન્ન થએલ ચોકથી મૂક બનીને
બ્યાપાર (ધર્મ) ને જે સુલે, તે પણ બળે છે. તથા
સંસારી સુખ સોગવવાની ઇચ્છા થઇ હોય, તેવો પણ
કારણ કે પુરુષવેદવાળો સીને ઇચ્છે છે. અને સી
પુરુષને ઇચ્છે છે, અને તપુસક તો બનેને ઇચ્છે છે તે
માત્રિ ન થાય તો આકાંક્ષા પુરી ન થવાથી તે અરતિ થ
બળે છે, અને (ચ) સખથી (સખ વિગેરે પાંચ ઇંદ્રિય
વિયોગી) ઇચ્છા અને કામની માત્રી ન થાય તો પણ
અરતિના ઘટે બળે છે, તેથી આ પ્રમાણે કથાયો ચોક અ
વેદને ઉદય એ ત્રણે છવને ભાગનાર હોવાથી તે ઉચ્છ
અથવા બધું મોહનીય ડમ, અથવા આઠે પ્રકારનું ડમ ઉદય
છે આથી પણ વધારે ઘટકપણ વળું તપ છે તે અકપ
બાધામાં બતાવ્યું છે, કારણ કે ઉચ્છ કપાપને પણ ત
તથાવે છે. માટે તે તપ ઉચ્છતર ક મૂળ ગાથામાં કથા
એટ આદિ સખ છે. તેથી એમ બહુવું કે તપ કપાપને બાળે
તેમ ચોક અને વેદ લેવને પણ બાળે છે. આ પ્રમાણે અનેક
રૂપે શીત લેવ જનની જે અભિપ્રાયવદે આચાર્યે દ્રવ્યજાવથી
લેવાગ પદિપદ પ્રમાદ લેયમ વિગેરે રૂપવાગ શીત લેવ

બતાવેલ છે, તે આચાર્યના અભિપ્રાયને હવે પ્રગટ કરે છે.
 સી જળ ફાસસુહ દુહ પરીસહ ફસાય વેય સોય
 હુજ્જસમણો સયા વજ્જુઓ, ય તવ સંજમો વસમે ॥
 સહો ।

નિ. ગા. ૨૧૦

શીત અને ઊષ્ણ એ બન્નેનો જે સ્પર્શ છે, તેને સહન
 કરે; એટલે, શીતસ્પર્શ અને ઊષ્ણસ્પર્શ શરીરે (અધિક-
 પણમાં) લાગવાથી જીવવેદનાને અનુભવતો હોય; છતાં
 આત્મધ્યાન ન કરે; એટલે, શરીર અને મનને અનુકુળ થતાં
 સુખ અને વિપસ્તિ થતાં દુઃખ અનુભવે; તથા પરિપક્વ
 પાચવેદ તથા ચોક જે ઠંડી તથા ગરમીથી ઉત્પન્ન થાય
 બધાંને સહે છે. આ પ્રમાણે ઠંડ અને ઊષ્ણ વિગેરે
 માં સાધુ હંમેશાં તપ અને સંયમના ઉપશમમાં જિ-
 યો થાય, (અર્થાત્ ગૃહસ્થ જિનાળામાં કે, શિયાળામાં
 માં દુઃખરૂપી-પાણી છાંટવાનું કે, અગ્નિ બાળવાનું પાપ
 છે. તથા હાથપીટ કરે છે, અથવા, બગીચા વિગે-
 રે વનસ્પતિને દુઃખ આપી પોતે સુખ માની અહંકાર
 તેવું સાધુએ ન કરવું; પણ સુખદુઃખને સમસાવે
 કરીને સમાધિમાં રહેવું.) હવે, સમાપ્ત કરતાં એ
 પને ઘણા પ્રમાણમાં સહેવાં તે બતાવે છે.

સીયાણિ ય લળ્હાણિ ય, મિકલુણં દુંતિ વિસ
 યવ્વાઈ

કામા ન સેવિયવ્વા, સીઓસાણિલ્લસ્સ નિજ્જુત્ત
 નિ. ગા. ૨૧

પરિવહ-પ્રમાદ ઉપશમ-વિરતિ સુખરૂપ ને પદો
 ઠંડપદો બતાવ્યાં; તથા પરિવહતપ ઉપશમ-કપાચ એ
 અરતિરૂપ પૂર્વે બિખ્ખુરૂપે બતાવ્યાં છે. તે બધાંને મે
 મિલ્લાવી સાધુએ સહેવાં; પણ, તે સુખનો હવે,
 દુઃખનો શોક ન કરવો; તે પરિવહાને સમ્યક્ દ્રષ્ટિ લવ
 કામની અમિલ્લાયા દૂર કરે; તો, તેનાથી સહન થાય
 માટે, નિર્કુટિતકાર કહે છે કે:—અમેતેવા પરિવહ ઠંડ
 લાખુનાના આવે; તોપણ, તે કામી (ખેટી હવ્વાબી)
 ચિત્ત ન શાખણું તથા કુમારે ન જણું.

આ પ્રમાણે, ત્રીજા અધ્યયનનો નામનિષ્પત્તિ નિર્ણય
 કહ્યો. હવે, સૂત્ર અનુગમમાં અરખલિત વિગેરે શુભરૂપ
 નિર્દોષ વચન કહેણું તે આ છે:—સાચું

સુતા અમુણી મયા મુણિઓ જાગરાંતિ સૂચ. ૧૦૫

પૂર્વ સૂત્ર સામે એનો સંબંધ બતાવે છે, દુઃખે
 અર્થ (ચક્રવા) માં ને જમે તે દુઃખી છે, એટલે
 લોકમાં નેજો આવ નિદ્રામાં જતાની લગે છુટા છે, કે
 દુઃખેના ચક્રાવામાં જમવાથી દુઃખી છે. કહું છે કે:—

નાતઃ પરમહં મન્યે, જગતો દુઃખ કારણમ્ ।

યથાઽજ્ઞાન મહારોગો, દુરન્તઃ સર્વ દેહિનામ્ ॥૧૥॥

આ જગતમાં જે અજ્ઞાન રૂપી મહારોગ સર્વે જીવોને દુઃખે ઠરીને દૂર યાચ તેવો અસાધ્ય છે, તેનાથી બીજું દુઃખનું કારણ હું માનતો નથી, વિગેરે છે. અહિં આં મુતેલા જે પ્રકારના છે, દ્રવ્યથી અને ભાવથી તેમાં નિદ્રા પ્રમાદવાળા દ્રવ્યથી મુતા છે, અને મિથ્યાત્વ અને અજ્ઞાનરૂપ મહાનિદ્રાથી મૂઢ બનેલા જેઓ મિથ્યા દૃષ્ટિ (મોક્ષ માર્ગથી વિમુખ) અમુનિ છે. તેઓ નિરંતર ભાવથી મુતેલા બાલુવા, કારણ કે તેઓ (સર્વ જીવોને અભય દાન આપવા રૂપ) સમ્યક્જ્ઞાન તથા ચારિત્રની ક્રિયાથી રહિત છે. પણ નિદ્રામાં પડેલાનું આ પ્રમાણે સમજવું કે વાળે તે મિથ્યા દૃષ્ટિ હોય અને સમ્યક્દૃષ્ટિ પણ હોય, આ અમુનિ માટે બતાવ્યું. હવે મુનિઓનું વર્ણન કરે છે. તેઓ હંમેશાં મુક્તિપથી મુક્ત અને મોક્ષમાર્ગથી સદાયમાન થતા નથી પણ નિરંતર હિતને મેળવવા અહિંતને છે. હવે સંયમ પાળવા પ્રયાસ કરે તેથી તેઓ બચતા છે અને શરીરની સ્વભાવિક અશક્તિથી દ્રવ્ય નિદ્રામાં તેઓ હોય (મુતે) તો પણ સતત નરહી રહી વાળ્યા મુખી શાસ્ત્રમાં બતાવેલી વિધિએ મુદતી તથા અન્ય નિદ્રાથી તેઓ બચતા હોય છે, આજ સુવચન (કુટું) તથા અમાણ ૧૧૫ તે સંબંધી નિકુંજિતાર ૨૨ કુંદે છે.

મુન્ના અમુણિબો મમ્યા મુણિ ઓ સુસા વિ જાગર
હંતિ ।

મમ્મં વદુઃ પવ ત્રિદા મુત્તેણ મહવઠ્ઠં ॥ ત્રિ. ગા. ૨૧
 દ્રવ્યથી અને જાવથી બને પ્રકારે મુલા છે, તેમાં ત્રિદાથી
 મુત્તેજ નું વડુન પડી કહેશે. અને જાવથી મુત્તેજાનું પહેલું
 કંદ છે તેઓ અમુનિ (મૃદરથો) મિથ્યાત્વથી તથા
 અજાનથી યેનર્થને દિંસા વિગેરે પાંચ અશ્વર દ્વારમાં સહ
 વર્તે છે, તેઓ જાવથી મુત્તેજા છે. અને મુનિઓને મિથ્યાત્વ
 અજાનકર નિહ દ્વર યવાથી સમ્યક્ત્વ વિગેરેનો બિધ
 પામીને જાવથી તેઓ જામના છે.

જે કે અ.ચાંચની આજ્ઞા લઇને, મુનિએ નવધી વ્રજ
મુરી રાત્રન. બીજા ત્રીજા પહોરે રીર્ષસંયમ માટે, શરીર
અ.ચાંચ દોવાથી મુચે; તોષણ તેએ સદાએ જાગતાજ
છે અ.ચાંચ, પર્વને અ.ચાંચને સુતા અને જાગતા જાગ્યા.
૧. ૧૦૪. ૧૦૫. મુનેઆમાં જાગતા જાગ્યા; બેટા,
૧૦૬. ૧૦૭. પર્વ દોષ અથવા ન પડે દોષ.

એવે જાત, માવથી જાગે; અને નિદ્રાથી આંખે! દેશ-
કથા મુજ ને વજ, તેને પર્મ છે, અને જાવથી જાગે!
કેવ વજ, નિદ્રા અને પ્રભાતમાં તેનું ખ્યાલ દોષ તે, તેને
ન વજ દોષ પશુ જે દ્રવ્યજાવ જાનેમાં મુખા છે, તેને
ન દોષ, એવ જાજનાને અર્થ છે.

પ્રશ્ન:—દ્રવ્યથી સુતેલાને ધર્મ કેમ ન હોય ?

ઉ૦—દ્રવ્યથી સુતેલાને નિદ્રા હોય છે, તે નિદ્રા દુઃખથી દુરંધાય છે, કારણકે, સ્થાનર્થિ (થીણુદિ) ત્રિકના ઊદ્ભવમાં સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ મોક્ષમાં સતારા ભવસિદ્ધિ જીવોને પણ ચતી નથી; અને તેનો બંધ મિથ્યાદર્શિ, અને સાસ્વાદનની સાથે જનંતાનુભવી કષાયના બંધવાળાને હોય છે.

અને તેનો ક્ષય અને અનિવૃત્તિ બાદર શુભસ્થાન કાળના સંખ્યેય ભાગોમાંના કેટલાક ભાગ તથા ત્યાંસુધી હોય છે. તેજ પ્રમાણે નિદ્રા, અને પ્રવણના જિદ્યમાં પણ પૂર્વ માદક છે.

બધેનો ઉપરમ (દુર ચતુ.) તે, અપૂર્વ કરણકાળના અસંખ્યેય ભાગના અંતમાં થાય છે. પણ તેનો ક્ષય તે, જ્યારે બધા કષાયો દુર થાય; તેના દ્વીચરમ સમયમાં (ઉદ્ભવને પહેલામાં) થાય છે.

અને જિદ્ય તે, જિપચમક, અને જિપચાંત મોહવાળા સુનિચોને પણ હોય છે. એથી, નિદ્રા પ્રમાદને દુરંત કહ્યો છે.

(દર્શનવરણીય કર્મની નવ પ્રકૃતિમાં પાંચ નિદ્રા છે, તેમાં નિદ્રા, પ્રવણા, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રવણ પ્રવણા, અને થીણુદિ અનુક્રમે પ્રમાણમાં વધારે નિદ્રા છે, તેનું વર્ણન કર્મ-વ્રથમાં છે, ત્યાંથી લેવું. અહીં એટલું કહેવનું છે કે, પરમર્થ (મોક્ષનું) લક્ષ રાખવું; અને અને ત્યાંસુધી અલ્પ નિદ્રા કરવી.)

અને દ્રવ્યથી નિદ્રામાં સુતેલો દુઃખ પામે છે. (નેમકે
દીપાવૃત્તી માણસ ધરમાં આગ લાગતાં બળીભય છે, ધર
માંથી ધન ચોરાઈ જાય છે.) તેજ પ્રમાણે ભાવથી સુતેલો
પણ દુઃખ પામે તે બતાવે છે.

જહ સુશમસ મુચ્છિય અસદ્દીનો પાષણ વદ્ધે કુપલં
તિવ્યં અપદિપારંપિ વદ્ધમાણો તદ્દા લોગો નિ.ગા.૨૧

નિદ્રાથી સુતેલો તથા ઠાડુ વિગેરેના નિશાથી ગાંઠો
થએલો તથા ધણે ભાર ભરંસ્યેનમાં પડવાથી યેશુદ્ધ થનેલો
તથા વાયુ વિગેરે દોષથી ચઢી આવતાં પરવશ થયેલો છવ
બહુ દુઃખ પામે છે છતાં પાતે તે વખતે જાણે કે ઉપાય
ઠાઈ શકેલો નથી તેજ પ્રમાણે ભાવ નિદ્રા એટલે મિથ્યાત્વ
અવિરતિ, પ્રમાદ, કપાચ વિગેરેમાં સુતેલો છવ સમૂહ નરક
વિગેરેના ભવનાં દુઃખો બોગ્યે છે, હવે બીજી રીતે ઉક્ત
દશાંતથી ઉપદેશ દેવા કહે છે:—

નમંચ ય ઉચ્ચમો ગદિજ વગલાગ વંધમાર્દુનું ।
અનુદગદ જહ મનંમો સુદાઈ મમણોડવિ તદ્દયેવ ॥

નિ. ગા. ૨૧૪

ઉપર કહેલો ઉપદેશ જે વિવેક અને અવિવેક સંબંધી
થાય છે. તે બતાવે છે નેમકે સંધ્યન (સુદ્ધિમાન) વિવેકી
જ્યાન લગતું તેમાંથી નીકળીને સુખી થાય છે અને વિદ્ય-
વ્યાપ્ત અને વિપ્રવૃત્તિ એવા માર્ગનું જ્ઞાન જેને છે તે

(૧૭)

મુખેથી પાર પડેાંવે છે. ઓદિ શબ્દથી બંધુવું
વિગેરના બાયમાં વિવેકી માણસ મુખથી તે વિગને હ
મુખી થાય છે. તેજ પ્રમાણે સાધુ પણ ભાવથી સદા
હોવાથી બગતો રહિને બધાં કલ્યાણને મેળવે છે હુતા
બગતા સંબંધી ગાથાઓ કહે છે:—

જાગરહ જરા નિચ્ચં જાગર માણસ વઢૂણ ધુસ
જો સુઅદ ન સો ઘણો જો જગદં સો સપાઘજો
બગતા માણસોની શુદ્ધિ વધે છે માટે હે માણસો
તમે બાણે (અવપંનિદ્રા કરો). જે સુવે છે, તે ધન્યવાદ
યોગ્ય નથી, પણ બગતો માણસ ધન્યવાદને યોગ્ય છે.

સુઅદ સુ અંતસ્ત સુઅં સંકિપસ્વાલિયં મુવે પમત્તસ્ત
જાગરમાણસ સુઅં પિરપારેવિઅમપ્પમત્તસ્ત ॥૨॥
જે ઘણું સુવે છે તેને પ્રમાણથી તેનું બહેકું થઈવાતું
તથા હુલોવાતું થાય છે, પણ અપ્રમાણી બગતા સાધુનું
બહેકું સ્થિર પરિચયવાતું (હુલ વચરતું) રહે છે.
નાલસ્તેણ સમં સુવત્તં, ન વિજ્ઞા સદ્દ નિદયા ।
નપેરગ્ગં પમાણણં, નારંમેણ દયા હુયા ॥૩॥

જાગરહની સાથે સુખ નથી. (જાગરહને સુખ ન હોય;)
પર નિદ્રાની સાથે વિદ્યા ન હોય; પ્રમાણની સાથે વૈરાગ્ય ન
હોય; તથા અપ્રમાણ મનસ્સને દયા ન હોય.

જાગરીયા ધમ્મીણં, આદમ્મીણં તુ સુત્તયા મેમા ।
વચ્છાદિત્ત ધમ્મિણીય અકલ્હિસુ જિણો જયંતીય ॥૪॥

ધર્મોછયેને ભગવું સાફ, અધર્મને સુવું સાફ. જેવું
ભગવાન મહાવીરે વરસ દેયના સભની યેન જયંતી
આવિધને કવું છે:—

સુવદ્ધા જાગર મૂખો સુજાવિ સે મામદ્ અમવમૂખં
હોદ્દિ મોળકમૂખો મદ્દમિ સુવ અમવમૂખ ॥૬॥

જે ભજમરની માફક સુવે છે, તેવું ભખન જેવું
કલેયું નાથ થાય છે, તથા તેને ભખન જેવું કલેયું નથ
વના મુઠકલ જાગરીયા માફક તેવું અવમાન થાય છે.

આ મમાલે દયનાવરળીય કમંના ઉદયથી કોઈ
વખન કોઈ કામુ સુતો હોય; પણ મોજાવિતાથી, અને વન
નાથના દેવાથી તથા તેવું દયન મોહનીવરણ-નિડા વુ
કરવાથી તે ભખતોજ ॥ પણ જેઓ, અજાનતા ઉદય
સુતેજ છે, તે અજાનીજ વન સુતેજ છે, અને અજા-
તે મહાદુષ્ છે, અને તે દુઃખ જંતુઓને અદિનાથી છે
તેનુવરણ અથાવે છે.

જોગસિ જાગ અદિવાનુ કુવજ્જ, જામને જોગદા
જાગિમા, રૂપ્પ મત્થોવદનું, જહિમમે જાદાવ રૂપ
ય રમાવ મવાવકામાય ખમિમમમા ગયા ખરંતિ

છ જીવનીકાય સંબંધી તું દુઃખને લાણ; એટલે
અજ્ઞાન અથવા, મોહ (મૂઢાણું) તે જીવને નરકાદિ ભવમાં
દુઃખ આપનારું અહિંસને માટે છે, અથવા તેનું અજ્ઞાન,
તેને અહીંયાંજ બંધને માટે, વધને માટે, તથા શરીર,
અને મન સંબંધી પીડાંને માટે યાય છે. (અર્થાત્ શુદ્ધ
શિષ્યને દહે છે કે:—આ સંસારમાં અજ્ઞાની જીવો પોતે અજ્ઞા-
નદશામાં પાપો કરીને નરક વિગેરેમાં જાય છે, અને ત્યાં
તથા, અહીં અનેક પ્રકારનાં દુઃખ સહે છે,) તે તું ધ્યાનમાં
રાખ; અને અજ્ઞાનને છોડ. હવે, એમ લાલુવાનું કૃણ બતાવે છે.

દ્રવ્ય અને ભાવ એ બે પ્રકારની નિદ્રાથી સુતેલા જીવો
અજ્ઞાની છે. તેમને યતા દુઃખથી દુર રહેવું એ જ્ઞાનનું
કૃણ છે.

વળી સમય એટલે આચારંગ સૂત્રમાં બતાવેલ અનુ-
શન (સંયમ) ને લાણીને અથવા દોષ એટલે જીવ
સમુહને લાણીને તેને જે શસ્ત્રોથી દુઃખ યાય તે શત્રુ જ્ઞાની
સાધુએ ન ચલાવવા (જ્ઞાન ભણવાનું કૃણ એ છે કે કોઈ
જીવ જીવને દુઃખ ન દેવું) આ પ્રમાણે પહેલાંના સૂત્ર
સાથે બીજા સૂત્રનો સંબંધ છે. કારણ કે સંસારી જીવો
લોગના અભિલાષી પણાથી જીવ હિંસા વિગેરે દુષ્ટાચર-
વાનું કર્મ બાંધીને નરક વિગેરે પીડાનાં સ્થાનમાં ઉત્પન્ન
થાય છે. ત્યાંથી કોઈ વખતે નીકળીને બધાં દુઃખોનું નાશ

(૨૦)

કરનાર ધર્મનું કારણ જેમાં છે તેવું અંધારા વિગેરેમાં
 પ્રત્યક્ષ જન્મ થોમે છે. વળી ત્યાં પણ (ધર્મ પાળવાને બદલે)
 મહા મોહના કારણે મોહિત મતિવાળો બની (ઇંદ્રિયોના
 સ્વાદને માટે) એવાં એવાં કાર્ય કરે ॥ કે જેને લીધે તે
 નીચેનીયે (નારડીમાં) બંધ છે, પણ સંસારમાંથી પાર
 પહોંચતો નથી (આત્મું લોકોનું વર્તન બાજીને તેવું તમારે
 ન કરવું). અંધવા સમભાવ એટલે સમતા (સમયને
 અર્થ સમતા લીધે) છે તેને બાજીને બધા છવો ઉપર
 એટલે પોતાના આત્મા બરાબર પરને બાજીને અંધવા શત્રુ
 મિત્રને સમભાવે બાજીને તેમના ઉપર સંગ દેખ હું ન કર.
 અંધવા બધા છવો એકેન્દ્રિયથી પચેન્દ્રિય સુધી પોતાના
 ઉત્તમ યવાના સ્થાનમાં રમવાની ઇચ્છાવાળા છે, મરણથી ડરે છે,
 સુખના યાહક છે. દુઃખના દેવી છે અંધુ તેઓનું સમાન-
 પણ બાજીને સાધુએ શું કરવું તે કહે છે, છ અંધની-
 કાપના દ્રવ્ય ભાવના લેકવાળા શસ્ત્રથી દુર રહેવાં ધર્મ ભાગ-
 રણથી ભાગતો રહે, અંધવા જેજે સંયમનાં શસ્ત્ર છે તે તે
 આસવદાર પ્રાણાતિપાત વિગેરે છે. અંધવા શબ્દ વિગેરે
 પાંચ પ્રકારના કામ સુષો (વિષયપ્રેમ) છે. તેનાથી જે દુર
 રહે તે મુનિ છે. તેજ સંવકર કહે ॥ કે જેમુનિને પોતાના
 આત્માના અનુભવેલા બીજા બધા પ્રાણી સજાથી ઇંદ્રિયોની
 પ્રવૃત્તિના વિષયરૂપ શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સંપર્શ તે

દર અને વિરૂપ એમ બે લેદ છે, તે સમીપ આવતાં
 મનુષ્ય વહાલા, અને પ્રતિકૂળ તે અણુગમતા હાજે
 છે, તેવું જે 'મુનિ' લાણે તે દોકને લાણે છે. તેના અર્થ
 મા છે કે—મુનિએ તેવાં વિષયો પ્રાપ્ત થાય; તોપણ અણુ-
 ગમમાં સત્ત્વ 'ન' કરવો; અને પ્રતિકૂળમાં દ્વેષ ન કરવો;
 તેજ ખરીરીતે તેઓનું અસિદ્ધમન્વા ગમન (લાણવાપણું)
 છે, પણ બીજું નથી. (આ સંસારમાં મુનિને વિદારે વિગે-
 રમાં પુન્યોદયથી મધુર અવાજ, સુંદર દેખાવ, રમણીય
 મુનધી ખટરસ-લોચન, તથા કોમળ સ્પર્શ વિગેરે પ્રાપ્ત થાય
 છે, તથા પાપના ઉદયથી તેથી છિદ્રદું થાય છે. તેવા સમયમાં
 સંસારી-હવે હર્ષભેદ કરે છે, તેમ મુનિએ ન કરવો.)

અથવા આલોકમાંજ શબ્દ વિગેરે વિષયો પ્રાણી-
 એને દુઃખને માટે થાય છે, તો પરદોકનું તો, શું
 કહેવું? કહ્યું છે કે—

उक्तचरक्तः शब्दे हरिणः स्पर्शो नागो रसे च वारिचरः ।
 रूपेण पतङ्गो रूपे मुजगो गन्धे ननु विनष्टः ॥१॥

હરિણ શબ્દમાં રક્ત થયેલો, હાથી સ્પર્શમાં, માછલું
 રસમાં, અને રૂપમાં પતંગીયું, તથા મુજગીમાં ગંધ,
 (અથવા ભમરો) ખરેખર, નાથ પામ્યા છે.

પણ રક્તઃ પણ વિનષ્ટા યત્રા ગૃહીત પરમાર્થોઃ ।
 રક્તઃ પણ સુરક્તઃ પ્રયાતિ મસ્માન્તત્રામ યુધઃ ॥૨॥

આ પ્રમાણે, પાંચ ઉદ્ધિયોમાંથી એકમાં રજા થય
પરમાર્થ ન જાણનારા તે, પાંચે અન્ની'વાં નાશ પામ્યા
તેમ મૂખ' માણસ એકલો પાંચેમાં રજા થતાં તેનો નાશ થ
છે. અથવા, પુરુષશાળથી શબ્દમાં જરા નાશ પા
અનુન ઘોરરૂપ ભેગા જતાં નાશ પામ્યો; અથવા મધે પ્રિ
કુમાર નાશ પામ્યો, રસમાં સ્નાયસ, અને સ્પર્શમાં સત્ય
વિવાધર, અથવા સુકુમારિકાનો પતિ હસિતાંગ નાશ પામ્યો
અને તેઓને પરમવમાં નરક વિગેરે દુઃખ ભોગવવાને
ભય બાકી રહે છે. આ પ્રમાણે, ગાયન વિગેરે જ
દોષમાં દુઃખ આપનારા બહુને જે મુનિ તરો; તે કેવ
શુભો મેળવે તે કહે છે:—

સં પ્રાપયં માણયં વગય ધમય વંમયં વદ્માણે
વરિયાણદ્દ લાંગં, મુર્ણાતિ યુષ્ઠે, ધમ્મવિક્ક વર
આવહમોદ્દ મંગમમિ જાણદ્દ (મુ. ૧૦૭)

જે મુનિ મહામૈત્રનિદ્રાના સુનેલા ભોકાને અદિતને
માટે થતું દુઃખ બોલે; તે ભોક્ક સમવદર્થી છે, તે શબ્દથી
દૂર રહીને મધુર ગાયન વિગેરે પાંચ કામગુણો અંગત
દુષ્ણા જેનુઓ તરીકે સ-પરિણામટે બોલે છે, તથા પ્રત્ય-
ક્ષવાન પરિણામટે ત્યાગે છે, તે મિશ્રભિજ્ઞાથી મુનિ છે, અને
તે જાતે જાણનારો છે. એટલે, ગાનવિક શુભચર્ય
જાતે જાણે; તે જાતે જાણનાર છે, કારણકે, શબ્દવિક

વિષય ત્યાગવાથી એણે આત્માનું રક્ષણ કયું છે. ને, તે
 રક્ષણ ન કયું હોત; તો, પોતાનાં પાપથી નારક
 તથા એકેન્દ્રિય વિગેરેમાં ઉત્પત્ત થતાં આત્માનું કાર્ય મોક્ષમ
 આત્માનું ન કરવાથી તેનો આત્મા કેવી રીતે ગણાય ? (આત્માનું
 પ્રાર્થ જ્ઞાનમાં રમણતા કરી; ચરિત્ર પાળી; મોક્ષમાંજ
 આત્મા છે, તેને પ્રાપ્ત કરે; તેણે આત્મા મેળવ્યો જાણવો;
 અને તેજ આત્માવાળો છે.)

અને તેજ જ્ઞાનવાન પણ છે એમ જાણવું; અથવા,
 તેજ પ્રતિમાં આવવી જાણવી છે, તેનો અર્થ આ છે કે—
 જ્ઞાનના આત્માને ધર્મ (નરક) વિગેરેમાં પડતાં અટ-
 કાવે; તે આત્મવિત્ (આત્મજ્ઞાની) છે તથા, પ્રભુએ જેવું
 પદાર્થનું સ્વરૂપ બતાવ્યું; તેવું જાણે, તે જ્ઞાનવિત્ (તત્ત્વજ્ઞાની)
 છે, તથા હવાદિ સ્વરૂપને જેનાવડે જાણે; તે વેદ એટલે,
 આચાર્ય વિગેરે સૂત્ર જાણનારો હોય; તે વેદવિત્ કહેવાય
 છે. તથા, દુર્મતિમાં પડતા હોવને ધારી રાખનાર, તથા સ્વર્ગ-
 ના અપાવનાર ધર્મને જાણે તે ધર્મવિત્ છે. એ પ્રમાણે,
 પદાર્થ-મત, દર્શનથી રહિત, એવું એવીનું સુખ
 જાણે છે, તેને જાણે તે, પ્રજ્ઞવિત્ છે. અથવા, જ્ઞાન-
 આત્માને જાણે. જ્ઞાન, વેદ ધર્મ, અને પ્રજ્ઞ-
 આત્મા (ઉત્કૃષ્ટવેદ) જેનાવડે જેજ પદાર્થો જાણાય;
 અને તે એટલે, મતિ વિગેરે પડેલા જ્ઞાનમાં જાણ-

વેદ જ્ઞાનવટે જીવલોક જેવે રૂપે રહ્યો છે તેને જાણે; અથવા જીવલોકને રહેવાનું જે સ્થાન, જે ક્ષેત્રલોક છે, તેને પોતે જાણીને જાણીને સંપ્રદાઈ વિષયોનો રાગ તજે; તેજ, જ્ઞાનિ ધર્મ સ્થિત લોકનું સ્વરૂપ જાણે છે, અને તેવો જ્ઞાની પ્રથમ જાણેલા શુભવાણે; (જોટલે જે આત્મવાન જ્ઞાનવાન વેદવાન ધર્મવાન બ્રહ્મવાન) યોગ અથવા, સમસ્ત પ્રજ્ઞાનવટે લોકોને જાણે તેને મુનિ કહેવો; કારણકે, જગતની ત્રણે કાળની અવસ્થા માને અથવા, જાણે તેને મુનિશાસ્ત્રમાં કહ્યો છે.

ધર્મ તે ચેતન. અને અચેતન દ્રવ્યના સ્વભાવરૂપ અથવા સુતચારિત્રરૂપ-ધર્મને જાણે; તે ધર્મવિત જાણવો. રૂણ (સરળ) જ્ઞાનદર્શન-ચારિત્ર નામના મોક્ષ માર્ગના જે અનુદાન છે, તેનાથી અકુટિલ છે, અથવા સદાચરિત્ર રીતે પદાર્થનું સ્વરૂપ જાણવાથી સરળ ■ અથવા જળ કંપાધિથી શુદ્ધ તે અવક (સરળ) છે આ પ્રમાણે ધર્મ જાણનાર રૂણ મુનિ હોય તેને શું લાભ મળે તે કહે છે.

આવદ્ જોટલે ભાવ આવર્તનાં તે જન્મ જરા મળું શાં યોગેના દુઃખ આપવાના સ્વભાવવાળો જન્મસાર છે. કથું ■ જે રાગદેષ વશાચિદં, મિથ્યા દર્શન દુસ્તરમ્ ।
જન્માવર્તે જગત્કિદાસં, પ્રમાદાદગ્રામ્યતે મૃદમ્ ॥૧॥

રાગ દેવના વશથી વિધાયેલ મિથ્યા દર્શનના કારણે દુસ્તર અને જન્મના આવર્તમાં ફેંકાયેલું જગત્ છે. તેમાં

પ્રમાદથી છૂવે પલ્લુ જમણુ કરે છે. ભાવ શ્રાવણ શબ્દ
 શામ સુણનો વિષય અભિલાષ છે, અને તે ધનને / ભાવ
 અને શ્રાવ મળીને આવર્ત શ્રાવ: શબ્દ બને છે તે બન્યો છે
 ધન દેવ વડે સંગ (સંબંધ) થાય છે, તેને બળે છે
 આ આવર્ત અને શ્રાવનું કારણ છે. આ બાણનાકો ખર્ચ
 ને દાને કરેલો ? તે દહે છે, જે અનર્થને બહાણે ત્યાગે,
 તે બહાણે છે. બધાનું સંસાર ભોત તે ત્રાગ દેવ દુષ સંગ
 છે. તેને બહાણે જે ત્યાગે તેજ આવર્ત શ્રાવના સંગને
 ખર્ચ બાણનાકો છે. ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે સુગા અને
 બહાણના દોરો તથા સુણને બહાણનાકો કયા સુણે મેળવે,
 ન દહે છે.

સોહમિણચાર્ સે નિગ્ધે અરુદ્ધ સહે, કરુ-
 ભયનો વેળા, જાગર પેરોપરણ, ધીરે એવં દુક્ત્વા
 વસુવ્યવસ્થિ, જરામચ્ચુ વસો પણિય નરે સપયં નહે
 ગમ્મં નામિ જાણા (મુ. ૧૦૮)

તે આત્માથી કુનિ બાવ અભ્યંતર મય રહિત (નિર્મલ)
 બીને શીત અને ઉષ્ણને ત્યાગી કિરકે સુખ દેવને
 બહાણનાકો તથા દેવ ત્રાગના પણિયને મેળવે
 ખર્ચે કરીને દેવને. સંસારમાં રહિ (મિત્ર) મેળવે
 બહાણનાકો મેળવે સપયનાકો બહાણે દેવને
 અને ઉપરનાકો મેળવે દેવને મેળવે

જરા અને મૃત્યુ એ બેને વરા થઇને તે પ્રાણી નિર-
તર મહા મોહથી મૂઢ બનેલો સ્વર્ગ અને મોક્ષ આપનાર
વર્મને બાણતો નથી અને સંસારમાં જીવને એવું કોઇ
પણ સ્થાનજ નથી કે જ્યાં જરા મૃત્યુ ન હોય.

પ્રશ્ન—દેવતાઓને જરા (બૂઝાપો) નથી.

ઉ—દેવતાઓને પણ ત્યાંથી વ્યવવાના છ મહિના
પહેલાં ઉત્તમ લેખ્યા બગ સુખ પ્રભુત્વ અને સુંદર વર્ણની
હાનિ થાય છેજ તેથી તેમને પણ જરાનો સહભાવ છે,
કહ્યું છે કે.

દેવાણં મંતે ! સર્વે સમવર્ણા ?, નો ઇણદે
સમદે, સેકેણદેણં મંતે ! એવં વુચ્છઙ્ગોયમા ! દેવા
દુવિહા-પુચ્છોવ વર્ણગાય પચ્છોવ વર્ણગાય તત્થણં
જે તે પુચ્છોવ વર્ણગા તેણં અવિસુદ્ધ વર્ણગયરા,
જેણં પચ્છોવ વર્ણગા તેણં વિસુદ્ધ વર્ણગયરા ।

ગોતમનો પ્રશ્ન—હે ભગવન ? બધા દેવતા સામાન
રૂપવાળા છે ?

ઉ—તેમ નથી.

પ્ર—તેનું શું કારણ ?

ઉ—હે ગોતમ ! દેવો બે પ્રકારના છે. પહેલાં ઉત્પન્ન
થયેલા અને પછી ઉત્પન્ન થતા તેમાં જે પહેલાં ઉત્પન્ન
થયેલ છે તે કંઈક જાંબા રૂપવાળા અને ...

થયા તે વિશુદ્ધ સુંદર રૂપવાલા હોય છે. તેજ પ્ર
દેશ્યા વિજેરમાં પણ જાણવું. અને વ્યવસ્થા વખતે
અધાને બધું જાણુજ હોય છે. જેમકે—

માલ્યમ્લાનિઃ કલ્પ વૃક્ષ પ્રકમ્પઃ, શ્રી હૃતાશો
સસાં ચોપરાગઃ
વૈભવં તન્દ્રા કામરાગદ્ગમદ્ગો, દષ્ટિ નિર્મલ
તિશ્વ ॥૧॥

માલા કશમાઈ જાય છે કલ્પવૃક્ષ કપતું દેખાય
શ્રી અને હીનો નાશ થાય છે કપડાં ઉપરથી ગ્રેમ
જાય છે. સીનળા આવે છે, આગસ થાય છે. કામ સગ
અને અંગનો ભંગ થાય છે, દષ્ટિમાં પ્રાંતિ થાય છે, જ
કપાદો થાય છે, અને બધું રમણીક તે અરમણીક જ
છે. (જેમ, અલીયાં મનુષ્યને મરતી વખતે ઘરની રૂઢિ
વેલવ ઉપરથી અજુમરો થાય છે, તેમ દેવતાને પણ દેવસી
ક્રિયાનાં ઘણાં ખેટ થાય છે, અને કલ્યાણ કરે છે.)

જો, આવી રીતે છે તો, નહીં થયું કે, જાણ
જરા મૃત્યુને વશ છે તો, તેવું જાણીને પંડિત કે
શું કરે ? તે કહે છે:—

વામિય આઝરવાણે અવ્વમસો પરિકથા, નં
મદ્મં, વામ આરંમજં દુલ્લ મિળંતિણથા,

રમોઈ પુણં એંહ ગર્ભે, ઉવેંહમાળો સંદરુવેસુ ઉજ
 મારાભિ સંકો મરણા પમુવેઈ, અપમત્તો કામેઈ
 ઝવરઓ પાવ કમ્મેઈ, વીરે આયગુત્તે લેયન્ને
 રજ્જવજાય સત્થસ્સ લેયન્ને, અસત્થસ્સ લેયન્ને
 મંત્યસ્સ લેયન્ને સે પંજ્જવજ્જાયસંત્થરંસ લેયન્ને, અક
 મસ્સ વવહારો ન વિજ્ઞહ, કમ્મુણા ઉવાહી જાયહ,
 કમ્મં ચ પાહિ લેહાએ સૂત્ર ૧૦૯.

તે લાવથી જાગતો મુનિ લાવનિદ્રામાં સુતેલા જીવોને
 ન સંખધી દુઃખોધી પીડાતા જીવે છે, તે દુઃખી જીવો
 ચિત્તે છે કે, હવે અમારે શું કરવું ? એમ મૂઢ બનેલા
 જીવો, દુઃખસાગરમાં ડુબેલાં બ્રાહ્મીઓને દેખીને પોતે તેવાં
 દુઃખમાં ન પડવા માટે મુનિ અપ્રમત્ત થઈને વિચરે;
 એમને સંયમ અનુશાનને બરોબર કરે; તેવા શિષ્યને શુદ્ધ કરીથી
 કહે છે:—હે બુદ્ધિમાન ! હે ભણેલા શિષ્ય ! તું લાવનિ-
 દ્રાથી સુતેલા દુઃખીઓને જો, અને જાગતાના શુદ્ધ તથા સુતા
 નાં જોયોને ભણીને સુવાની મતિ ન કર (પ્રમાદી ન થા.)
 બિલ્લી પાપ ક્રિયાનો આરંભ કરનારાનાં દુઃખો તથા દુઃખનાં
 કારણ ઠમ, તે ને તું પ્રત્યક્ષ જો ! જેઓ જીવ કિંસા
 (ખુન) ચોરી વિગેરે કરે છે. તેઓને યંતી શિક્ષા સાક્ષાત્
 જો ! અને તે ભણીને આરંભ રહિત બનીને આત્મહિતમાં
 જોમત થા !

(જેઓ સાધુ છે તેમને મોક્ષ પ્રાપ્તિના હોવાથી
શ્રદ્ધસ્થ માફક જેવી વિગેરે આરંભ કરવાનો નથી છતાં
જેઓ ત્યાગી નામ ધરાવી જેવી વિગેરે કરે છે તે પણ
શ્રદ્ધસ્થ માફક દુઃખી થાય છે.)

પણ જે વિવેચક કથાવધી મસ્ત્રીન ચિત્તવાળો હોય
શાથી (પ્રમાદી) છે, તે શું મેળવે તે કહે છે. માધી બં
છે, અને માધા લેવાથી બધા કથાયોવાળો બને, તેજ કં
છે, કોઈ માની માધો લેાલી બનીને શરૂ વિગેરેના નશા
પ્રમાદી થઈ નારકીનાં દુઃખ અનુભવી પાછો તિર્થંકર
મર્મના દુઃખને અનુભવે છે. પણ જે મુનિ કથામર્યાદા
અપ્રમાદી છે તેને શું લાભ થાય છે. તે બતાવે છે. શ્રદ્ધ
રૂપ વિગેરેમાં જે સમદ્રેષ્ય થાય છે તેની ઉપેક્ષા કરતો ર
(સરત) મતિ થાય છે. એટલે જરી રીતે જે મતિ (સા
છે તે ફળુ છે. પણ શ્રદ્ધસ્થ તો સી વિગેરે પરમાર્થ પ્રા
પ્તિ કરવાથી વક છે (સી વિગેરેને મેળવવા. સર્વ સમ
શ્રદ્ધસ્થને કપટ કરવું પડે છે.) જગી તે સરત સાધુ મા
વિગેરેની ઉપેક્ષા કરતો મરણ (માર) ની શંકા કરે
એટલે બીજાને મારનાં (દુઃખ દેનાં) કરે છે. તેથી વ
પણ મરણથી બચે છે. જગી તે કામ (પાપ યેદાઓ)
અપ્રમાદી રહે છે. અને જે સાધુ કામ યેદાના પાપો
દૂર રહે, તેજ જરી રીતે મન વચન કાયાના પાપથી ઉપ

રત (ખચેલો) છે. કોણ ખચે છે ? તે કહે છે. જે વીર
 છે તેજ ગુપ્ત આત્મા છે. અને તે ખેદજ છે (એટલે બીજા
 જીવોના ખેદને બાજુ છે તેથી કોઈને દુઃખ દેતો નથી)
 તે ખેદજ સાધુ ગાયન વિગેરેના આનંદના વિષયોના પર્યાવ
 (ભાગો) અનુકુળ થતાં પોતે તેના નિમિત્તના શસ્ત્રને
 પ્રાણીઓને દુઃખકારક બાજીને તેમાં લીન ન થતાં તે નિપુણ
 સાધુ નિરવધ અનુદાન જે અશસ્ત્ર છે તે કરે છે. અને
 તે સંયમના ખેદને બાજીનારો પર્યાવ ભાત શસ્ત્રના ખેદને
 બાજીનારો છે, તેનો સાર આ છે કે જે સાધુ પાસે શબ્દાદિ
 રચાયેા સુંદર કે વિરૂપ આવે તો લેવાની કે ત્યાગવાની
 ક્રિયા બીજા જીવોને દુઃખરૂપ છે, તેમ બાજુ છે અને મધ્ય-
 થપણું રાખવું; તે અપીડાકારક હોવાથી જે અશસ્ત્રરૂપ-સંયમ
 ૧. તે પોતાને અને પરને ઉપકાર કરનારો છે, એવું બાજુ છે.
 આ પ્રમાણે, બાજીને શસ્ત્રને છોડે; અને અશસ્ત્ર
 સંયમ) તેને ઘડણુ કરે; એટલે જ્ઞાનનું રૂળ એ છે કે,
 વિષયોના આનંદને છોડનારો; સમભાવ રાખનારો જીવોને
 યાવી સંયમ પાળે છે, (અને જીવો ઉપર રાગદ્રેષ કરે;
 , સંયમ પાળી શકતો નથી.)

અથવા, ગાયન વિગેરે પર્યાયોથી, અથવા ગાયન વિગે-
 ૧ ઉત્પન્ન થયેલ રાગદ્રેષના પર્યાયોથી જે જ્ઞાનાવરણીય
 ગેરે કર્મ બધાય છે, તેને ઘડકપણથી તંપ તે શસ્ત્ર

(૩૨)

છે, તે તપન્ય જેટલે બંધે; તે જેટલું છે. કારણકે, જ્ઞાન તથા યોગ્ય અનુક્રાનવડે જે અસંધ-સંયમ છે પણ જાણેનારો છે, અને સંયમ તપ જેટલે બંધે આંધ્રવનિરોધ વિગેરેથી ભવજનમણનાં કર્મ જે પૂર્વે કંધાં છે, તેનો કાય યાવ છે, અને કર્મસૂચી જે યાવ છે, તે કહે છે:—

અકર્મનું વર્ણન.

અકર્મ એટલે, જેને આઠ પ્રકારનાં કર્મમાંથી પણ કર્મ ન હોય; તે છે, અને તેને નારક, તિ નર, દેવ કૌંથી ચાર ગતિમાં જન્મજી કરવાનો વ્યવહાર તથા, પર્ણાસ-અપર્ણાસ અવસ્થા નથી; તથા બ્રાહ્મ તથા કુમારપણું વિગેરે સંસારી વ્યપદેશો (જુદી જુદી સ્થાન નામ) નથી; અને જે સકર્મી છે, તેને કર્મવડે કાંઈ વ્યપદેશ હોય છે.

તથા તે કર્મની ઉપાધિવડે એટલે, જ્ઞાનાવરણીય રેથી જુદાં જુદાં વિશેષજો કર્મ સંબંધી યાવ છે કહે છે:—જેમકે, મતિ, સૂત અવધિ, મનઃપર્ણાસ જ્ઞાનવ હોય; તેને તેની જુદીના પ્રમાણમાં મંદજુદિવાળો, અતીક્ષણ જુદિવાળો કહેવાય છે. (૧) તથા અધુદરો અંધકુદરોની નિદ્રાજી વિગેરે છે. (૨) તથા મુખીકુદ કહેવાય છે. (૩) મિથ્યાદષ્ટિ, સમ્યગ્ મિથ્યાદિ સ્ત્રીપુરુષ નપુસંક-કપાલી વિગેરે છે. (૪)

તથા સોપાનનિરૂપકમ આયુર્વાજો, અથવા આવખા-
વાજો, વિગેરે છે. (૫) નારક તિર્યચ્યોનીવાજો, તથા
એકન્દ્રિય, બે ઇન્દ્રિય, પર્વાપ્તો-અપર્વાપ્તો, સુભગ-દુર્ભાગ
વિગેરે છે. (૬) જાતગોત્રવાજો, નીચગોત્રવાજો છે. (૭)
કુપણ, ત્યાગી, નિરૂપ લોગી, નિર્વાચ્ય છે. (૮) આ
પ્રમાણે આઠે કર્મને લીધે સંસારી જીવો જોળખાય છે.
જો આવી રીતે છે તો શું કરવું તે કહે છે. જ્ઞાના વરણીય
વિગેરે કર્મ છે તેની ઉપેક્ષા કરીને અથવા તેના બંધને
અકૃતિ સ્થિતિ અનુભાવ પ્રદેશરૂપે વિચારીને તેની સત્તા
વિષાકને પામેલા પ્રાણીઓ જેવી રીતે ભાવ નિદ્રામાં મુચ્છે
છે (અને દુઃખ લોગવે છે) તે વિચારીને કર્મ તોડવાનું
ભાવ લગરણ કરવા સાધુએ ઉદ્યમ કરવો, તે કર્મ તોડ-
વાનું આવા કર્મથી થાય છે.

પ્રથમ આઠ કર્મવાજો માણસ છે તે દેહને લઈને
જોઈને તોડે પછી અપ્રમાદી ધર્મક્ષપક એણી કરે તે આઠમે
શુદ્ધ સ્થાને કોધાદિ જોઈ કરી અચ્ચારમે શુદ્ધ સ્થાને
જ્ઞાનનો સર્વથા નાશ કરે અને બારમા શુદ્ધ સ્થાનના અંતે
જ્ઞાનાવરણીય, હર્ષનાવરણીય તથા અંતરાય કર્મ દૂર કરી
તેરમે શુદ્ધ સ્થાને ચાર અધાતી કર્મવાજો રહે. આ શુદ્ધ-
સ્થાને જનન્યથી અંતમુહુર્ત, અને જિત્કૃષ્ણી પૂર્વ કાંડીમાં
જોડો જોડો કાળ રહે, ત્યારપછી ૧૪ મે શુદ્ધસ્થાને પાંચ

જવન્ધ્યામાં સોઘી છેલા સમયના પહેલા અમયમાં મોક્ષ જવાના કાળમાં હોય; ત્યારે કોઈપણ એક સાતા કે, અસાતા ભોગવે તે બીજું સ્થાન છે. મોહનીયકર્મનાં પંદર સત્ત્વસ્થાન છે તે આ પ્રમાણે:—

(૧) સોળ કષાય, નવ નો કષાય અને ત્રણ દર્શન હોય; ત્યારે સમ્યક્દષ્ટિ જીવને અઠ્ઠાવીશ પ્રકૃતિ હોય છે.

(૨) સમ્યક્ત્વ વમતાં મિથ્યાદષ્ટિએ સત્તાવીશ હોય છે.

(૩) સ્વભાવથી અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિ હોય; અથવા બે દર્શન વમતાં છવીશ હોય. (૪) સમ્યક્દષ્ટિને અઠ્ઠાવીશ પ્રકૃતિમાંથી અનંતાનુબંધી ચાર કષાય વમતાં અથવા, ક્ષય થતાં એવીશ હોય. (૫) તેનેજ મિથ્યાત્વ ક્ષય થતાં ૨૩ (૬) મિથ્યાદષ્ટિ ક્ષય થતાં ૨૨ (૭) સાધિક સમ્યક્દષ્ટિને ૨૧ (૮) અપ્રત્યાખ્યાન અને પ્રત્યાખ્યાન-કષાય બંતાં ૧૩ (૯) કોઈપણ એક વેદ ક્ષય થતાં ૧૨ (૧૦) બીજો વેદ ક્ષય થતાં ૧૧ (૧૧) હાસ્યાદિ છ દુર થતાં ૫ (૧૨) પુરુષવેદના અભાવમાં ૪ (૧૩) સંતવસન ક્રોધ ક્ષય થતાં ૩ (૧૪) માન ક્ષય થતાં ૨ (૧૫) માયાક્ષય થતાં ૧ એક હોલ રહે.

અને એ હોલ દુર થતાં મોહનીય સંચાનં પણ ગર્ભ.

સામાન્યથી આયુષ્ય કર્મની સત્તાનાં બે સ્થાન છે તે

આ પ્રમાણે:—(૧) પરજનના આયુના ભેદના ઉત્તર કાળમાં
જે આયુષ્ય હોય; અને તેના ભેદના અભાવમાં જે આયુષ્ય
હોય; તેજ બીજું સ્થાન છે.

નામનાં બાર સ્થાન છે.

નામકર્મની પ્રકૃતિનાં બાર સત્તાસ્થાન છે, તે આ
પ્રમાણે:—

(૧) ૬૩ (૨) ૬૨ (૩) ૬૧ (૪) ૮૮ (૫)
૮૧ (૭) ૭૪ (૮) ૭૮ (૬) ૭૧ (૧૦) ૭૫ (૧૧)
૬ (૧૨) ૮ તેની વિગત:—

મનિ સ્થાન. પાચ ભત્રિ, પાચ શરીર, પાંચ સંધાત,
પાંચ ભેદન, છ સંસ્થાન અગ્નિપાંચ ગજ, સંકેતન છ, વર્ણ,
પાંચ, ભેષ મિ, રસ પાંચ, બાક ૬૫૪, અનુપૂર્વો સ્થાન.

અગુરુ ભગુ, ઔપચાન, પસાધાન, કીણવાસ આતપ,
કીણેત્ર એ છ તથા પ્રથમ અને અપ્રથમ, એ બે વિદ્યાપે
મતિ, તથા પ્રત્યેક શરીર, ગજ, હુમ, હુમન, હુમન સૂચક,
ચર્માત્ર સ્થિત આદેવ અને વચ આદેવ હુમ છે અને તેનાથી
ઉચ્ચ બીજી રસ અસુખ છે. કુલ ૨૦ તથા નિર્માણ અને
તીર્થકર એમ બધી મળીને નામ કર્મની ૬૩ પ્રકૃતિ છે.

તેમાંથી તીર્થકર નામના અભાવમાં ૬૨ છે અને અદ્ધ-
૬૬ શરીર સંકેત ભેદન અગ્નિપાંચ કી સ્થાનના અભાવમાં
૬૨ થી ૪ અદ્ધ કર્યાં ૮૬ છે તેમાંથી પણ તીર્થકર

નામ કર્મ બાદ કરતાં ૮૮ તથા દેવગતિ તથા અનુપૂર્વી વમેલી બાદ કરતાં ૮૬ અથવા નરકગતિ ચોગ્ય બાંધતાં તેની ગતિ તથા અનુપૂર્વી તથા વૈક્રિય ચતુષ્ઠ બાંધનારને ૮૦ સાથે આ છ મેળવતાં ૮૬ છે તથા દેવગતિ પ્રાયોગ્ય બાંધનારને પણ ૮૬ છે અને નરક ગતિ તથા અનુપૂર્વી મળી બે તથા વૈક્રિય ચતુષ્ક ચાર એ છ વમતાં ૮૦ રહે છે. વળી મનુષ્ય ગતિ અનુપૂર્વી જન્મે વમતાં ૭૮ છે. આ અક્ષપક જીવોનાં કર્મનાં સત્તા સ્થાન છે અને હવે ક્ષપક વાળાનાં કહે છે.

૬૩ પ્રકૃતિમાંથી નરક તિર્યક ગતિ તથા અનુપૂર્વી જન્મેની મળી તથા ૧,૨,૩,૪, ઇન્દ્રિય ભ્રાતિ મળી ચાર તથા આતપ ઉદ્યોત સ્થાવર સૂક્ષ્મ આધારણ મળી કુલ ૧૩ પ્રકૃતિ ક્ષય થતાં ૮૦ પ્રકૃતિ રહે છે તથા તીર્થંકર નામ ન હોય તો ૬૨ માંથી ૧૩ જતાં ૭૬ છે.

તથા આહારક ચતુષ્કય દ્વર થતાં ૬૩ માંથી ૮૬ રહે અને તેમાંથી નારકી વિગેરે સંજાથી ૧૩ દ્વર થતાં ૭૬ રહે અને તીર્થંકર નામ ન હોય તો ૮૬ માંથી ૧ દ્વર થતાં ૮૮ રહે અને તેમાંથી ૧૩ જતાં ૭૫ રહે છે.

તેમાં ૮૦ અથવા ૭૬ માંથી તીર્થંકર દેવળી શેલેશી અવસ્થામાં પહોંચેલાને છેદલાના પહેલા (દ્વિચરમ) સમયમાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉમેરવાથી વેદ્યતી નવ કર્મ પ્રકૃતિ

તોહિં અંતેહિ અદિસ્તનાગે તં પરિજ્ઞાય મેહાવી
 રેહતા લોગંવંતા લોગસત્તંસે મેહાવી પરિક્ષામિ
 તાસિ ॥ સુત્ર ૧૧૦ ॥ તિયોમિ શીતોષ્ણીયોદેશઃ ?

કર્મનું મૂલ્ય કરવું મિથ્યાત્વ નવિરતિ પ્રમદ કષાય
 છે એને સમજાવે કષ્ટ એટલે હિંસા તે પ્રત્યક્ષીને
 જાણ દેવારૂપ હતું કર્મનું સુખ્ય સુઝ સમજાવે છે. ૧૧૦.

પ્રાણીકર્મનાં કલ્મસાદિયુગ્મ પદ છે તેનો અર્થ જા છે
 કે ઉપાસના કષ્ટ જા કર્મના છે તે કષ્ટ કર્મ છે તે કર્મ
 મનાવીને તેજ કષ્ટે નિવૃત્તિ કરે તેનો અર્થ જા છે;
 મહાન પ્રમદ વિવેચી જે કષ્ટે કર્મનાં હેતુરૂપ અનુજ્ઞાન
 કર્મ તેજ કષ્ટે ચિત્ત સ્થિર કરીને તેના ઉપાસના હેતુને
 નિવૃત્તિ કરે (જેનાથી કર્મ બાધાય તેને છેડે અથવા તેની
 સુધ્ધિ થશે એવું જાણવાના હોય) વળી ઉપદેશ કરે છે. પૂર્વે
 કહેલાં કર્મને સમજાવે તથા કર્મનાં વિરૂદ્ધ (કર્મ હણનાર)
 સુઝને ઉપદેશ સંતતીને જે રાગદ્વેષ અંતરૂપે છે તેનાથી
 દૂર રહી અથવા તેના સંબંધ છેડીને અથવા કર્મ ઉપા-
 સનાનાં કરવું રાગદ્વેષને રા પરિહાર વડે અર્ચીને પ્રત્યાજ્ઞાન
 પરિહાર વડે તથા અને રાગદ્વેષી એકદિવ દેહ અથવા
 વિરહ કષાય દેહ અર્ચીને તથા વિષયની વાંછા અથવા ધન
 ઉપર અનુરક્તિ દેહીને અર્થાત્માનં રહેલો તે સુનિ-
 ર્વાચન-અનુજ્ઞાનનાં પ્રયત્ન કરે; અથવા વિષયનુસાર અથવા

હરિપુત્રને, અથવા આઠ કર્મને આવતાં જટકાવે. આ પ્રા
પુષ્પાભી કહે છે કે હું કહું છું. શીતોગ્નીય ના
અધ્યયનનો પહેલો કોરો સમાપ્ત થયો.

બીજો કોરો.

પહેલો કોરો કર્યા પછી બીજો કહે છે. તેનો મ
આ પ્રમાણે છે:—પહેલા કોરોમાં આવ મુનેતા બતા
અને અહીં તેઓના સુવામી " દુષ્પ પાવાનું " ફળ જ
છે. એમ તે બનેનો અંશ છે. સૂત્ર અનુગમન એવ
સૂત્ર કહે છે:—

ગાદિ ન મુદિ ન દ્વિગ્ન : વાસં, મુદિ ન ત
વદિતેદ માત્ર, તદ્વાદિતિગિર્જં વદિતિગદના, મં
વદિતિત નોદ વાત્ર મુત્ર ૧૨૥ કાવ્ય.

અતિ એકત્રે, અમમી ભાને ભાગ્યુમ્મર-યોવન મુ
મુખી મુદિ છે, તે મનુષ્યલોકમાં, અથવા મહારમા ૬
અંશ (મનના વિષય વિના) તું એ. તેનો આર આ
કે, મુત્ર કિમ્બંત કહે છે કે —હે ભદ્ર! દમબા ન
મન્ય કિમ્બંત દુષ્પા મુખીમા મરીર મન અંશથી કેવા કે
દુષ્પા એવનવ છે, તે તું વિવેક અમુખી એ. કહું છે કે
ગાય માગદ્મ મ દુષ્પા, મર. માગદ્મ મ મુત્રા
તેણ દુષ્પા મનજો, મ મરદ ગાદ મનજો ૧૨૬

જનમતા માણસનું જે દુઃખ છે, તે માણસને મરતી વખતે પડતાં દુઃખથી તે તપેલો હોવાથી પૂર્વની જાતિને પણ વીસરી ગયો છે.

વિર સર સિયં રસંતોતો સોજોળી મુહાઝ નિષ્કિઙ્કહા
માજા અપ્પણોડવિઅ વેઅણ મઝલં જણેમાણો ॥૧॥

માના આવેલા આહારને ગર્ભમાં બેઠેલો બાળક પરવશ થઈને ખાય છે, અને પોતે જનમતી વખતે પોતાને તથા, માતાને ઘણી પીડા આપીને યોનિદ્વારા બહાર નીકળે છે.

હીણ મિણ્ણસરાં દીણો વિઠરીઓ વિચિત્તઓ ।

દુન્પલોદુક્કિઠ્ઠઓ વસહ, સંપત્તો ચરિમં દસં ॥૨॥

અને તે વૃદ્ધાવસ્થામાં હીન-ભિત્ત (જોખરો) અવાજ હોય છે. રાંકડું સુખ વધા, વિપરીત વિકલ્પ કરનારો દુર્બળ દુઃખી અવસ્થામાં તે પડેલો હોય છે, અથવા હે આર્ય ! એવું મહાવીર પ્રભુ ગૌતમને કહે છે, કે જાતિ વૃદ્ધિ અને તેનું મૂળ કારણ કર્મ તથા કાર્ય દુઃખ છે તેને જાણે, અને દેખીને ભ્રમ પામ, અને તેવું જન્મ વિગેરેનું દુઃખ તને ન આવે, એવું સંયમ અનુષ્ઠાન કર.

વળી ચોદ પ્રકારના ભૂત ગ્રામ (ભૂતોનાં ચોદ સ્થાન) છે. તેની સાથે તારા આત્માનું સુખ સરખાવ એટલે જેમ તું સુખને વાંછે છે તેમ બધા પણ વાંછે છે અને તને દુઃખ ગમતું નથી તેમ બીજાનું પણ સમજ, તેથી તું કાંઈને

કુલ ન રો, તેથી તને જન્માવિ કુલ નહિ થયો.
 ૫૩

नयेषु विनयाः मालमनिष्ठा इतरावत् ।

જાણનારો જિજ્ઞાસુ, જ કુર્મારવિનંતે જામે ॥૧

એવા સીંચે અને દરિયોના કામ બંધાય છે અને જ
જલિય છે એવા સીંચે આગેને પીજાને અગ્નિય પ્રાપ્ત
સિંચે પૂરે છે તેમ જ કમળે કે જે અગ્નિ પૂરે પ્રાપ્ત
કે પાંચે નામ અગ્નિયના સીંચે વિધાને અગ્નિ, અને એ
અગ્નિય કે જે, તે પ્રાપ્ત અગ્નિય પદમ પ્રાપ્ત વિધેયે કે
પ્રાપ્ત એ સીંચે અગ્નિય અગ્નિયના કામ અગ્નિયે પ્રાપ્ત ન
અગ્નિ કે જે, અગ્નિ પ્રાપ્ત અગ્નિય ન કે જે કે જે પ્રાપ્ત
અગ્નિયે પ્રાપ્ત, પ્રાપ્ત, કે પ્રાપ્ત પ્રાપ્ત અગ્નિયે છે

१०५५ न नान इव सति नृदि, सादंभ न
 १०५६ नृदि नृदि; कायनृदि नृदि नृदि, नृदि
 १०५७ नृदि नृदि नृदि नृदि नृदि नृदि नृदि.

[illegible]

જો છે, અને મહારાજ પરિચયથી રચના કરીને છવનનો
પાષ થોળે છે, તથા દિશય એટલે શરીરના તથા મન
બંધી અથવા આ લોક તથા પરલોક સંબંધી (ભોગા
હી) છે, વળી તે દામ ભોગમાં રક્ત યદને અશુભ
મને ઉપચય કરે છે. અને તે કર્મ સંચય કરીને એક
ભંધી નીકળી ખીલ ગર્ભમાં પ્રવેશ કરે છે. અને સંસાર
કેવાળ (ચક્રવા)માં અરટની ઘટમાળ જેમ ભરાય અને
લવાય તે ન્યાયે જુનાં કર્મ ભોગવે, અને ફરી નવાં બાંધીને
મમલુ કરે છે. વળી તે અનિબૃત (વિના વિચારને) આત્મા
કેવો (દુષ્ટ) થાય છે તે કહે છે.

મવિસે હાસમાસજ્ઞ, હંતા ગંદીતિ મજ્ઞઈ;

મલં પાલસસ સંગેણ, ઘેરં ઘટ્ટેદ અપ્પણો ॥ સુ. ૩ ॥ કાવ્ય.

ભાષા જય વિગેરના નિમિત્તથી ચિત્તના વિખડવવાળું
જે હાસ્ય (હાંસી) છે, તેને મેળવીને હંચા પ્રેમી બની
(હીસાની ખાતર) હવેને હટ્ટી (ચિકારમાં) આનંદ માને
છે, અને બીજાઓને દુઃખવા તે મહા મોહથી દેરાયહો.
અશુભ વિચારવાળો બેઠે છે કે " આ મૂઝ વિગેરે પશુઓ
શીકારને માટે લગાડ્યાં છે, તથા ચિકાર સુખી પુરોની
મીઠ મારે છે. " જેવી રીતે હવે દિલ્લા સિદ્ધ કરે છે.
તેમ જુદા દારીમાં પણ સિદ્ધ કરે છે. આ જુદું બેલી
અવુ' કે મરી કરવી જો તે સુદિ જનનું તથા જલક-

રીતું કામ ઉ નિગેરે સમજી લેવું, ને આવી રીતે મનુષ્યો પાપ કરનારા છે. તો સાધુએ શું કરવું, આર્થ કહે છે.

કે જે મનુષ્યો શિકારી નિગેરે હોય, અથવા કષાયમાં રહ્યા હોય, તો તેવા બાલજીવ સાથે તથા સંગ ન કરવો; ને પાપીનો સંગ કરે તો માંસકાષ્ઠ થતાં વેર વધે છે, અને પરસ્પર વેર લેવાને આપે છે. જેમકે શુણ્ણસેન રાજાએ જુદી જુદી રીતે દારવના કારણે અગ્નિયામાં પ્રાણજીવ સાથે વેર વધી જવ મુખી થાયું, (સમરાદિત્ય ચરિત્રમાં તેની કથા અગ્નિયામાં પ્રાણજીવનું કુરૂપ ભેઈ રાજકુમાર શુણ્ણસેને દાંસી કરી. તેથી પ્રાણજીવે કંટાળી તાપસ બની તા વિષ્ણુત થયો. અનુક્રમે શુણ્ણસેન રાજા બની તે પાસે આવ્યો. પૂર્વની વાત સાંભળી રાજાએ ક્ષમા પારજામાં જન્મવાનું અપમંત્રજી કર્યું. ત્રણે વાર આ વખતે રાજા મૂલી ગયો. અને તાપસ પાછો ગયો. તાપસને આ દરેક વખતે દાંસી લાગી, અને વેર કે નિવાળું કર્યું. શુણ્ણસેન તે સમરાદિત્ય થયો. અને નવ મુખી તેની સાથે તાપસનું વેર રતું, માટે દાંસી ન તેમ દાંસી કરનારનો સંગ પણ ન કરવો.) એજ પ્ર વિષય સંગ વિગેરેમાં પણ દુઃખ અને વેર વધવાનું

તે પાપોનો સંગ ન કરવો. જો એમ છે, તો સાધુએ શું કરવું ? તે કહે છે.

તન્મદા તિવિજ્ઞો પરમંતિણન્વા, આયંકદંસી ન
પારેહ પાવં, અગ્ગં ચ મૂલં ચ વિગિંચ ધીરે, પલિન્નિ-
દા ભૂપાણં નિલ્લમ્મદંસી ॥ સુ. ૪ ॥ કાવ્ય.

જો બાળ (પાપી) ની સંગતિથી વેર વધે છે, તેથી અતિ
દુઃખી દ્વાર (ગીતાર્થ) મુનિ પરમ એટલે મોક્ષપદ અથવા સર્વ
ધર્મોં વર રૂપ ચારિત્ર અથવા સમ્યગ્ જ્ઞાન અથવા સમ્યગ્ દર્શન
તેને ત્રણે ઉત્તમ હોવાથી) તેને નાણીને શું કરે તે શુદ્ધ
કહે છે.

આતંક દર્શી—આતંક તે નરક વિગેરનાં દુઃખ છે.
તેને (દૃઢ્ય થકુ વડે) દેખવાના સ્વભાવ વાળો તે આતંક
દર્શી છે. તે પૂર્વે કહેલા પાપોના અનુભવ રૂપ અશુભ
કર્મને કરતો નથી. તેમ પાપ કરાવે પણ નહિ, તથા અનુ-
ભવતો પણ નથી; વળી શુદ્ધ ઉપદેશ આપે છે, કે.

અગ્ર—ચાર અઘાતિ કર્મ જે ભવોપગ્રાહી છે. તે અગ્ર
કર્મ, અને મૂલ—તે ચાર ઘાતી કર્મ છે. તે મૂળ છે. (અથવા
તેની જ રીતે લઈએ તો) મોહનીય કર્મ મૂળ છે. બાકીનાં
કર્મ આતંક કર્મ અગ્ર છે. અથવા મિથ્યાત્વ મૂળ છે. બાકી બધી
પ્રકૃતિ અગ્ર છે. જે પ્રમાણે બધાં અગ્ર તથા મૂળ કર્મને
દૂર કર; આ સૂત્રથી એમ સૂચવ્યું કે કર્મ તે પુદ્ગલને

એવા જન્માવવાનો નિષ્કર્ષરસી કહેવાય છે. અથવા, નીચકર્મ ક્ષય થતાં જ્ઞાનવર્ધનનાં અવરણ દૂર થતાં, તે રસી, તથા સર્વજ્ઞાની થાય છે, અને કમરંદિત અથવા સર્વજ્ઞ બનેલો બીજું શું મિત્રવે છે તે કહે !

નમઃ સરનામનુચર, શં કુ વિદુષમણ મુર્તી, ભે
જામ દેવી વિગિજાતીની વચસંને સમિત્ત' ।
મવા જગ કામકંભો પરિમળ, બહુ ન સ્ત્રાપુ
કમ્મે નાનદે ॥૧૭. ૧૧૩॥

એ સર્વજ્ઞ આત્મા મુન અને અમરો રચક (તદાત્મા) નામીને નિષ્કર્ષરસી થયો છે, તે મરણથી છે, મરણકે, આત્મિકથી દૂર થવાથી અધ્યાત્મિકર્મમાં । આત્મા નવા જન્મનું બંધાતું નથી; અથવા વા' મરણ, અથવા કલે કલે મરણ કિ મરણથી ને । છે. અથવા બંધન આ મંથાર મરણ મુખ્ય છે તેથી મુખ્ય છે એમ ન, બુદ્ધિ કંભારમાં કહેલો મન, આ કંભાર ન તની આત્મા મરણનું અવરેને દેને છે. કે (કે મન આત્મા કહેલો અવર છે) ને દરજન કહેવાય છે. ન તે ને દરજન આત્માકર-કેલો અથવા, કેલો આત્મા કહેલો કેલો કે તેના જન ને દરજ છે, અથવા તેનું ક કવન છે તેને કવનના સ્વચ્છવચનું કહેલો ને વચ્ચક છે તેને કહે 'અત્મા નાનુકર આત્મા કલમર્મને કાલ કા

હે, તેનાથીરહિત એવા મહાનમાં રહે છે, તે દ્રવ્યથી વિવિધ
કહેવાય; તથા રાગદ્વેષથી રહિત નિર્મળ ચિત્ત રાખવાથી
ભાવથી વિવિધ કહેવાય; તે શુદ્ધવાળો હોવાથી વિવિધ-
ભાવી કહેવાય છે. આવો મુનિ ઇન્દ્રિય તથા મનને શાંત
રાખવાથી ઊપશાંત છે, અને તે પાંચ સમિતિથી શુદ્ધ હોવાથી
અથવા સરળ તે મોક્ષમાર્ગે જવાથી સમિત છે, અને
જ્ઞાન વિગેરેથી શુદ્ધ છે, તેમ અપ્રમાદિ પણ છે. વળી તે
મુનિ તેવીરીતે આખી જીંદગી સુધી ઉત્તમ શુદ્ધવાળો
રહે; તે કાળ આકાંક્ષી કહેવાય; અને એ પ્રમાણે પંડિત
મરણની આકાંક્ષાવાળો સયમ—અનુજ્ઞાનમાં રહે.

આવું સામાદે કરે તે કહે છે.

મૂળ ઉત્તરપ્રકૃતિના ભેદવાળું તથા પ્રકૃતિ, સ્થિતિ,
અનુભવ, પ્રદેશ, એમ ચાર પ્રકારે બંધવાળું, તથા બાંધ
હિલચલ—સત્તાની વ્યવસ્થાવાળું, તથા બાંધવું સ્પર્શ કરવું
ભેદવાળું, એકપણે મળવું; વિગેરે અવસ્થાવાળું કર્મ છે;
અને તે યોગક કાળમાં ક્ષય પામ્ય; તેવું નથી, તેથી કાળ
આકાંક્ષી કહ્યું છે.

તેમાં બંધસ્થાનની અપેક્ષાએ મૂળ ઉત્તરપ્રકૃતિનું બહુ-
પણું બતાવીએ છીએ. તેમજ—

બધી મૂળ પ્રકૃતિએ અંતર્મૂર્ત સુધી સાથે બાંધે; તે
આઠ પ્રકારનો કર્મબંધ છે, અને આયુષ્ય ન બાંધે; તે,

સાત પ્રકારનો છે, અને તે આયુને કાળ જન્યથી :
 હુત છે, અને બિહૃદથી તેના શિવાયનાં ૩૩ સાગરે
 પૂર્વકોટીનો વીંતે સાગ્ર વધારે છે, અને સૂર્યમધ્ય
 મેહનીયકર્મને બધે દૂર ચતાં, તથા આયુના
 આજીવ યવાથી ૮ પ્રકારનો કર્મબધ છે, અને તે
 ન્યથી એક સમયનો અને બિહૃદથી અંતમૂંહુત છે,
 કીપમાં દીલુમોહ તથા, સંયોગી કેવળીને સાન
 રના કર્મના બધનો ઉપરમ ચતાં એક પ્રકારનું
 મેહનીયકર્મ બધાય છે. તે જન્યથી એક સમય
 બિહૃદથી પૂર્વકોટીમાં ચોક્કસ બોધ છે.

હવે, ઉત્તરમકૃતિના બધસ્થાન કહે છે:—

જ્ઞાન આવરણ, અને અંતરાયના પાંચે બોધનું
 બંધીપણું દોવાથી એકજ બધસ્થાન છે, તથા દશ
 રહીયનાં ત્રણ બધસ્થાન કહે છે:—

(૧) પાંચ નિરા અને ચાર દશાંત સાથે રહેવાથી
 નવેનું મૂલ બંધીપણું દોવાથી નવ વિધનું એક સ્થાન
 (૨) તેમાંથી મીલુદિ નિરાત્રિક અનંતાનુબંધીની સાથે
 સાથે દસ ચવાથી તે ત્રણના બધનો અજાણ ચતાં છે :
 નિનો બધ છે. (૩) અપૂર્વ કરણના સંજ્ઞેવ બધને
 અને પ્રવચનો બધ દસ ચતાં ચાર પ્રકારના દશાંત
 છુટે બધ રહેવાથી તે ત્રીજું સ્થાન છે.

વેદનીય કર્મનું જોડજ બંધ સ્થાન છે. આહે આતા બાંધે આહે અસાતા બાંધે, પણ જોક બીજાની વિદોખી હોવાથી બંને સાથે ન બાંધે.

ગ્રાહનીય કર્મનાં દશ બંધ સ્થાન છે.

(૧) જોક મિધ્યાત્વ ૧, સોગ કષાયો ૧૬, દોષ ૫૫, જોક વેદ ૧, હાસ્ય રતિનું જોડકું અથવા અરતિ ચોકડું જોક જોડકું તેમાંથી જોક જોડકું હોતાં તે બે ૨ તથા અથ ૧, જુગુપ્સા ૨, મળી કુલ ૨૨ પ્રકૃતિનો બંધ હોય છે.

(૨) મિધ્યાત્વનો બંધ દૂર થતાં સાસ્વાદન શુભસ્થાનમાં ૨૧નો બંધ છે.

(૩) તેમાંથી મિથ દહિ અથવા અવિરત સમ્યગ દહિને અનંતાનુબધી ચોકડી દૂર થવાથી ૧૭ પ્રકારનો બંધ છે.

(૪) તેમાંથી દેશ વિરતિ શુભસ્થાને અપ્રત્યાખ્યાનની ચોકડીના બંધનો અભાવ થવાથી ૧૩ નો બંધ છે.

(૫) તેમાંથી પ્રમત્ત અપ્રમત્ત અપૂર્વકરણમાં વર્તતા સાધુને પ્રત્યાખ્યાનની ચોકડી દૂર થવાથી ૬નો બંધ છે.

(૬) તેમાંથી હાસ્ય વિગેરેનું જોડકું તથા અથ જુગુપ્સા દૂર થવાથી કુલ ૫નો બંધ અપૂર્વ કરણના અભાવ (ઉદ્ભા) સમયે છે.

(૭) તેમાંથી અનિવૃત્તિકરણના સમ્યેય ભાગ વીંચકે પુરૂષ વેદના બંધનો અભાવ થતાં ચારનો બંધ છે.

(૮) તેમાંથી તેજ ગુણસ્થાને સંખ્યેય ભાગ ચક્રે અનુક્રમે ક્રોધનો હવ યતાં ૩ નો બધ છે.

(૯) માનનો હવ યતાં ૨નો બધ છે (૧૦) ૨ હવ યતાં ૧નો બધ છે ત્યાર પછી અનિવૃત્તિ! છેલ્લા સમયમાં મોહનીયતા બંધનો અભાવ : અબધક છે.

સામાન્યથી આયુકર્મનો બધ એક પ્રકારનો ચાર પ્રકારના આયુમાંથી ક્રોધ પશુ એકને હોય પણ બે અથવા ત્રણ સાથે બંધાવાનો અભાવ હો એક બધ બધુએ—

નામ કર્મનાં આઠ બધ સ્થાન છે.

(૧) ૨૩ પ્રકૃતિ તિર્થંચ ગતિને યોગ્ય બં થાય છે. તે નીચે પ્રમાણે તિર્થંચ ગતિ, ૧ એકેન્દ્રિય ૧ ઔદારિક તેજસ કર્મણુ ચરીરો ૩ હુંડ સ્થાન વર્ણ ગધ રસ સ્પર્શ ૪ તિર્થંગુ ગતિને યોગ્ય અનુપૂર્વ અચુર હપુ ૧ ઉપધાત ૧ સ્થાવર ૧ બાદર સૂક્ષ્મમાર્થ ક્રોધ પશુ એક, અપર્યાપ્તક ૧ પ્રત્યેક સાધારણમાંથી ૧ અસ્થિર ૧ અચુલ ૧ દુર્ભંગ ૧ અનાદેય ૧ કીર્તિ ૧ નિર્માણ ૧ એમ કુલ ૨૩ છે તેનો બધ એકો અપર્યાપ્તાને યોગ્ય મિથ્યા દષ્ટિને બાંધતાં હોય છે.

(૨) તે ત્રેવીસમાં પરાધાત અને ઉચ્છવાસ મળી

૫ પર્યાપ્તા એકેન્દ્રિયને બધે બાલુવો. (અપર્યાપ્તાને બદલે
પર્યાપ્તાને ૨૫ પ્રકૃતિ લેવી.)

(૩) એમાં આત્મ અથવા ઉદ્યોત એક પ્રકૃતિનો
બધે મેળવતાં ૨૬ યાચ પણ સાધારણની જગ્યાએ પ્રત્યેક
બંને સૂક્ષ્મની જગ્યાએ બાદર લેવી.

(૪) દેવ ગતિને યોગ્ય બાંધતાં ૨૮ પ્રકૃતિનો બધે
નીચે મુજબ છે. દેવગતિ ૧ પંચેન્દ્રિય ભતિ ૧ વૈક્રિય
તેજસ કાર્મણુ ત્રણ શરીર ૩ સમચતુરસ સંસ્થાન ૧ અંગો-
પાંગ ૧ વર્ણ વિગેરે ચતુષ્ટય, ૪ અનુપૂર્વી ૧ અગુરૂલધુ
૧ ઉપધાત ૧ પરાધાત ૧ ઉચ્છવાસ ૧ પ્રશસ્ત વિહાયો
ગતિ ૧ ત્રસ ૧ બાદર ૧ પર્યાપ્ત ૧ પ્રત્યેક ૧ સ્થિર અ-
સ્થિરમાંથી એક, ૧ શુભ ૧ મુલગ ૧ મુસ્વર ૧ આદેય ૧
ચશાકીત્તિ ૧ અથવા અચશાકીત્તિ નિર્માણ ૧ (દીકામાં
શુભ અશુભમાંથી કોઈ પણ એક હોય છે, એમ લખ્યું
છે. દીપણમાં એકલી શુભ લીધી છે) એમ કુલ ૨૮ નો
બધે યાચ છે.

(૫) તેમાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉમેરવાથી ૨૯.

(૬) હવે ત્રીશનો બધે બતાવે છે. દેવગતિ, ૧ પંચે-
ન્દ્રિય ભતિ ૧ વૈક્રિય આહારક શરીર ૨ અંગોપાંગ ૨
તેજસકાર્મણુ ૨ પહેલું સંસ્થાન ૧ વર્ણોદિ ચતુષ્ક ૪
અનુપૂર્વી ૧ અગુરૂલધુ ૧ ઉપધાત ૧ પરાધાત ૧ ઉચ્છવાસ

(૫૪)

૧ પ્રશસ્તવિદ્યાયો ગતિ ૧ ત્રસ બાહર પર્યાપ્ત પ્રત્યેક
શુભ સુભગ સુસ્વર આદ્યેય યથાઃકીર્તિ જો દશક ૧૦
નિર્માણ ૧ નામ મળી કુલ ૩૦.

(૭) એમાં તીર્થંકર નામ મેળવવાથી ૩૧ શા
આ પ્રમાણે એકેન્દ્રિય બિપ્રદ્રિય બીપ્રદ્રિય નરક
વિગેરે આશયી અનેક ભેદે બંધના થણા પ્રકારો છે.
કર્મ અંશથી જાણવા.

(૮) અપૂર્વકરણ આદિ ત્રણ શુભ સ્થાને દેવ
પ્રાપ્તિ અંધના ઉપરમથી યથાઃકીર્તિજ દેવતા બાંધે
તેથી એક વિધબંધ છે. ત્યાર પછી નામ કર્મના બંધ
અભાવ છે.

ગોત્રકર્મમાં સામાન્યરીતે ઊંચ અથવા નીચનો એક
બંધ છે. ઊંચ અને નીચ બંને વિરોધી હોવાથી ક
જાણવાનો અભાવ છે. કર્મોત્તુ આ પ્રમાણે બંધદ્વાર
દેશથી થણા પ્રકારપણું બતાવ્યું.

સૂત્રકાર તેથી કહે છે કે:—આ કર્મ હવે બાંધ
છે. તે પુલ્લેપુશ્ચુ છે, કારણકે, તે પ્રમાણે લોગયતાં દરેક
અનુભવાય છે. (સૂત્રમાં ખડુ શબ્દ વાક્યાલંકારમાં
અથવા નિશ્ચયઅર્થમાં છે કે, કર્મ ખડુ પ્રકારેજ છે.
જો આ પ્રમાણે છે, તો તે કર્મબંધનને દૂર કરવા
કરવું ? તે કહે છે:—

સત્ત્વં મિ ધિ દં કુવહા, एत्थो वरए मेहावी,
सत्त्वं पावं कम्मं जोसइ (सू. ११२)

ઉત્તમ છવોને હિત કરનાર તે સત્ય છે, અને તેનેજ સંયમ કહે છે. તે સંયમમાં ધૈર્યતા રાખ, અથવા યથાવસ્થિત વસ્તુનું સ્વરૂપ જિનેશ્વરે બતાવવાથી તેમનું કહેણું મૈત્રીદ્ર આગમ (જેન સિદ્ધાંત) સત્ય (તત્ત્વ) છે. તે જાગવંતના વચનમાં ઉપરત (અતિશય રકત) બનીને મેઘાવી (તત્ત્વ દર્શી) સાધુ બધાં પાપ કર્મ જે સંસાર સમુદ્રમાં જમણુ કાપે છે તેને (સંયમ અનુષ્ઠાન તથા તપ વડે) ક્ષય કરે છે. આ પ્રમાણે અપ્રમાદી સાધુના ઉત્તમ ગુણે બતાવ્યા તે અપ્રમાદનો યત્ર પ્રમાદ છે, તે કષાય વિગેરે પ્રમાદથી પ્રમત્ત બનેલો કેવો દુર્ગુણી થાય છે, તે કહે છે.

अणेगचित्ते खलु अयं पुरिसे, से केयणं अरि-
इए, से अण्णवहाए अण्णपरियावाए अण्णपरि-
ग्गहाए जणवय वहाए जणवय परियावाए जणवय
परिग्गहा ॥सू. ११३॥

ખેતી વેપાર મજૂરી વિગેરે અનેક પ્રકારના કાર્યમાં તેનું ચિત્ત લાગવાથી તે સંસારી છવ અનેક ચિત્તવાળોજ છે. એટલે સંસાર મુખનો અલિલાથી અનેક ચિત્ત (અચળ ચિત્ત) વાળો હોય છે. “આ પુરૂષ” એમ કહેવાથી સંસારી છવ બતાવ્યો. અહીં પૂર્વે કહેલ દધિ ઘટિકા અને ઠપિલ.

આ મનુષ્યોના વિષયરસો અસાર છે, અને અનિત્ય
 એટલુંજ નહિ પણ દેવતાઓનું પણ વિષય મુખ
 હવિત અનિત્ય છે તે બતાવે છે. ઉપપાત (ઉત્પત્ત) :
 અવન (નાશ પામવું) તે જાણીને વિષય સંગના મુખ
 ત્યાગ કરજે. કારણ કે વિષયસમૂહ અથવા બધા સં
 અથવા સર્વે સ્થાન અસારવત છે તેથી શું કરવું તે કહે
 મોક્ષ માર્ગથી અન્ય અસંયમ છે તે અન્યને છે.
 અનન્ય જ્ઞાનાદિક છે, તેનું સેવન કર, માહણ્ય એટલે કે
 તેને આ ઉપદેશ આપ્યો છે. વળી તે મુનિ સંયમ પા
 નારો પ્રાણીઓને દુઃખ ન દે, ન હલે, ન હણાવે, ન ક્રિ
 કરનારને અનુમોદે, આ પ્રમાણે ક્રિંસાથી નિવૃત્ત થઈ શ
 વત પામે, તે કહે છે વિષયથી ઉત્પન્ન થએલ જે આત્મ
 તેને ધિક્કાર, તથા સ્ત્રી વિગેરેમાં રાગ સહિત થઈને આ
 જાવના જાવ, “ આ વિષયો ક્રિંપાકે કૃષ્ણની ઉપમાવાદ
 અને કડવા તુરિયાના જેવા કડવાં કૃષ્ણ આપનારા છે
 એમ જાણીને તે વિષય મુખ લેવાના પરિશદના મમત્વ
 ત્યાગી દે, હવે ઉત્તમ ધર્મ પાળવા માટે કહે છે. અવ
 એટલે મિથ્યા દર્શન અવિરતિ વિગેરે ॥ તેનાથી ઉત્કૃ
 અનવમ એટલે સંયમ છે, તેને દેખવાના સ્વભાવવાળો તે
 સમ્યગ દર્શન જ્ઞાન ચાત્રિવાળો થઈને ઉપર કહ્યા મુજબ
 તું સ્ત્રી સંગની ભુદ્ધિને દૂર જા. વિષયોની નિંદા કર, આ
 સૂત્રનો પરમાર્થ છે.

તે અનવમદર્શી છે તે નિશ્ચય છે એટલે પાપ કર્મોથી
બેદી બનીને તે કર્તો નથી, અથવા પાપ કર્મોથી દૂર રહે
છે. વળી ખીલા ગુણો મેળવવા બતાવે છે.

કોહાઈ માણં હણિયાય વીરે, લોભસ પાસે
નિરયં મહંતં, તન્હા ચ વીરે વિરણ વહાઓ, છિંદિજ્ઞ
સોયં લહુ ભૂયગામી ॥૧॥ મંથં પરિણાય હહજ્ઞ !
વીરે, સોયં પરિણાય, ચરિજ્ઞં દંતે । ઉમ્મજ્ઞ લહુ
હહ માણવેહિં, નોપાણિણં પાણે સમારભિજ્ઞા સિ
ર કાવ્ય. સિયોમિ । દ્વિતીય હ્રદયશ્લોકઃ ૩-૨॥

ક્રોધ જેમાં પડેલો છે તે કોપાદિ કપાયો છે. તથા
જેના વડે મપાય તે માન, એટલે અનંતાનુ બંધી વિગેરે
કપાયોના ચાર લેલો છે તે અથવા ક્રોધ અને માન જે
ક્રોધનું કારણ છે તે જર્વાને સાધુ હોય અને તે હણનારો
વીર છે, તથા જેમ દ્વેષરૂપ ક્રોધ માનને હોય, તેમજ રાગ
દૂર કરવા કહે છે. હોલ પણ અનંતાનુબંધી વિગેરે ચાર
પ્રકારનો છે તેની સ્થિતિ અને વિપાકને લે, કારણ કે તેની
સ્થિતિ સૂક્ષ્મ સંપરાય નામના દશમા ગુણ સ્થાન સુધી
મોટી છે. અને તેનો વિપાક અપ્રતિધાન વિગેરે નરકવાસની
પ્રાપ્તિ સુધી છે.

તેથી સૂત્રમાં કહ્યું છે કે “ગચ્છા મણુઆ ચ સચમિ
પુરવિ” માછલાં અને મનુષ્યો મરીને સાતમી નારકી સુ

કરવાય તેને દુઃખ ન હે, ન દુઃખ દેનારાં કૃત્ય કર. આ
 માણે ધીરોપ્સીય અધ્યયનમાં બીજો ઉદ્દેશો અર્થ રૂપે
 રો યયો. મુખર્માસ્વામી એ જાણુસ્વામીને કહ્યું વિગેરે
 ર્માદિક બાલુકું.

હવે ત્રીજો ઉદ્દેશો કહે છે.

એનો બીજા સાથે આ પ્રમાણે સંબંધ છે.

ગયા ઉદ્દેશમાં દુઃખ તથા તેને સહન કરવાનું બતાવ્યું
 અને તે સહન ન કરે તો સાધુ નહિ એટલુંજ નહીં પણ
 કષ્ટમ અનુમાન કરે તથા પાપ દર્મ ન કરે, તોજ સાધુ
 થાય છે. તે આ ઉદ્દેશમાં બતાવે છે. આ સંબંધ વડે
 આવેલા ત્રીજા ઉદ્દેશના સૂત્ર અનુગમમાં સૂત્ર ઉચ્ચાર્યું
 એવું છે.

સંધિ લોયસ્ત જાગિત્તા, આયમો વહિયા પાસ,
 તન્હા ન હંતા ન વિધાયણ, જમિણં અન્ન મન્ન વિતિ-
 ગિચ્છાણ પહિલેહાણ ન કરેહ પાવં કન્નં કિં તત્ત્ય
 મુળી કારણં સિયા ? (સૂત્ર ૧૧૫)

દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકારે સંધિ છે,
 એટલે સ્તીત વિગેરેમાં કાટ પડે તે દ્રવ્ય સંધિ છે, અને
 ભાવથી સંધિ દર્મ વિવર છે એટલે દર્શન નોકનીય દર્મ
 ને હાયમાં આવ્યું તે ક્ષય યથું અને બીજું બાકીનું ધ્યાન
 છે તે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિરૂપ ભાવ સંધિ છે, અથવા સન્ન-

હેવાય તેને દુઃખ ન દે, ન દુઃખ દેનારાં કૃત્ય કર. આ પ્રમાણે શીતોષ્ણીય અધ્યયનમાં બોલે ઉદ્દેશો અર્થ રૂપે મુરો થયો. મુખ્યમાસ્વામી એ જાણુસ્વામીને કયું વિગેરે પૂર્વ માટે જાણુવું.

હવે ત્રીજો ઉદ્દેશો કહે છે.

એનો બીજા સાથે આ પ્રમાણે સંબંધ છે.

ગયા ઉદ્દેશમાં દુઃખ તથા તેને સહન કરવાનું બતાવ્યું અને તે સહન ન કરે તો સાધુ નહિ એટલુંજ નહીં પણ સંયમ અનુધાન કરે તથા પાપ કર્મ ન કરે, તોજ સાધુ થાય છે. તે આ ઉદ્દેશમાં બતાવે છે. આ સંબંધ વડે આવેલા ત્રીજા ઉદ્દેશના સૂત્ર અનુગમમાં સૂત્ર ઉચ્ચારવું બેઠું.

સંધિ લોપસ જાણિતા, આયત્તો વહિયા પાસ,
તન્મ્હા ન હંતા ન વિઘાયણ, જમિણં અન્ન મન્ન વિતિ-
ગિચ્છાણ પહિલેહાણ ન કરેહ પાવં કન્નં કિં તત્ત્વ
મુળી કારણં સિયા ? (સૂત્ર ૧૧૫)

દ્રવ્યથી અને લાવથી એમ બે પ્રકારે સંધિ છે, એટલે ભીત વિગેરેમાં કાટ પડે તે દ્રવ્ય સંધિ છે, અને લાવથી સંધિ કર્મ વિવર છે એટલે દર્શન મોહનીય કર્મ જે હૃદયમાં આવ્યું તે ક્ષય થયું અને બીજું બાકીનું શાંત છે તે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિરૂપ લાવ સંધિ છે, અથવા જ્ઞાના-

વરણીય વિશિષ્ટ ક્ષાયો પદ્યમિત્ર ભાવને પામેલ તે સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિરૂપ ભાવ સંધિ છે. અથવા આરિત્ર મોહનીય ક્ષય ઉપશમરૂપ ભાવ સંધિ જે છે તેને જાળીને વિચાર જે કે પ્રમાદ કરવો સારો નથી.

જેમકે લોકમાં ઘોર વિગેરે ચતુના સેન્યથી ઘેરાયેલા લોકમાં બીન અથવા બેડી વિગેરેમાં સાંધો અથવા ઊંડુ રેખીને પ્રમાદ કરવો સારો નથી તેજ પ્રમાણે મોક્ષાનિષ્ઠા-બીજે કમ' વિવર મેળવીને લવ લાલુ જેવા યોદ્ધા કાળને પળ બી પુત્રનાં સંસારીમુખને બ્યામોહ (પ્રેમ) કરવો સારો નથી; અથવા સાંધો તેજ સંધિ છે, તે ભાવસંધિ જ્ઞાન-દર્શન-સારિત્રતા પરિપાકનમાં અનુભવકર્મનાં જીવપથી શદ પડે; તો પાખું સંધાજી કરીદેવું. (કુભાવને દુર કરવો.)

આ લવ કીપદ્યમિત્ર વિગેરે ભાવ લોકના આશયથી જ, અથવા શૂનમાં વિમળિ બદલીએ; તો, સાતમી વિમળિ દેવું લોકમાં એટલે, જ્ઞાનદર્શન-આરિત્રને યોગ્ય લોક છે, તેમાં ભાવસંધિ જાળીને અનુવણ (અર્પણ) પાગરને પ્રપાન કરવો. અથવા સંધિ એટલે અવસર ધર્મ અનુજ્ઞાન કરવાનો અર્થ છે તેને જાળીને લોક એટલે, ૧૪ પ્રકારનાં લોકોને લવ કરનાં ૧૪ કથન છે, તેને જાળીને લોકોને દુઃખ દેવાનું કૃત્ય ન કરવું. (સંધિન્ય ત્રણ બુદ્ધ અર્થ બદલ્યા, પ્રથમમાં, વિવર એટલે બાકું અથવા શદ અનુચ્છુ કે, ચતુર્થી ઘેરાયું અવસર

સાધુ માટે સંપેલો આહાર ન વાપરવો; તેમ, સંયમ ન કરવો.) હવે એમ બતાવે છે કે, ઉપર પ્રમાણે કરણથી હિંસા ન કરવી. તેટલાથી સાધુ ન કહેવાય; પોતામાં, પાપકર્મનું ન કરવાનું કારણ છે, તે બતાવે છે. અન્યોન્ય જે શંકા અથવા, એકબીજાનો ભય અથવા લજા તે લજાવડે અથવા લજાને ધ્યાનમાં લઈને, પરસ્પર આશંકા અથવા અપેક્ષાવડે, પાપના ઉપાદાનરૂપ-જે કર્મનું અનુદાન છે, તે સાધુ ન કરે; એટલું પાપ ન કરવાથી મુનિ કહેવાય । એટલે જો, પરની લજાથી પાપ ન કરે; તો, તે મુનિ કહેવાય । હ. તેટલાથી મુનિ ન કહેવાય; પણ, અદ્રોહના વિચારવાળો મુનિજ નિશ્ચયથી સાધુ છે. જો, તે પ્રમાણે, બીજી જીવાધિના વશથી તે નિર્મળ ભાવવાળો ન હોય; તો, મુનિ ન કહેવો. મુનિપણના ભાવવાળો મુનિ કહેવાય.

એટલે, સૂત્રમાં સરળ શિષ્ય ગુરુને પુછે કે :—
કેઇ સાધુ બીજા સાધુઓના ડર અથવા લજાથી, આપાક-
મોહિ આહાર ન લે; તો, તે મુનિ ભાવસાધુ કહેવાય કે નહિ ?
આગ્રાય કહે છે બીજે વ્યાપાર છાત્રીને સાંમળ.
બીજી જીવાધિ જે પાપના વ્યાપારરૂપ છે, તેને ત્યાગ-
વાથી ભાવ સાધુપણ થાય છે, એથી એમ સમજવું કે,
અંતઃકરણ નિર્મળ કરીને સાધુનાં અનુદાન કરે; તેજ ભાવ-
મુનિપણ છે; ભાવ નહિ.

મિચ્છદ્ 'ન' દગ્ધહ 'ન' હં મદ્ કંચળ સઽવતો
(સુત્ર ૧૧૬)

સમભાવ તે, સમતા તેને વિચારીને એટલે, સમતામાં
રહેલો સાધુ જે જે કરે છે, તે તે કૌંઈપણ પ્રમાણે દેવિ-
આદ્ય વિગેરે સજ્જન વિગેરેથી છેડે; અને દોષમાં રેખા
ડવા ઊપવાસ વિગેરે કરે; તે બધું મુનિપણના ભાવનું
કારણ છે. અથવા, સમય તે નૈન્યાગમ છે, તે આગમમાં ભક્ત-
વેલી વિધિએ વિચારીને સંયમ-અનુજાન કરે; તે બધું
મુનિભાવનું કારણ છે, એટલે આગમમાં કલ્પ પ્રમાણે ચાલીને
અથવા, સમતાને ધારણ કરીને આત્માને પ્રસન્ન રાખે;
અથવા, આગમ ભણીને વિચારીને અથવા, સમદૃષ્ટિ રાખીને
જુદા જુદા ઉપાયોવડે ઇદ્રિયો તથા મનના અપ્રમાદ વિગે-
રેથી આત્માને પ્રસન્ન કરે; અને આત્માને પ્રસન્ન રાખવો
તે સંયમમાં રહેલાથી થાય છે, અને તેમાં હંમેશા સાધુ એ
અપ્રમાદીપણું ભાવનું તેજ કહે છે:—

મૂળ સૂત્રમાં જાણ વિગેરે શ્લોક ■ તેનો અર્થ કહે છે:—

જેનાથી બીજું કંઈ મોટું નથી; તે અનન્ય ૧૨મ

સંયમ છે, તેને પરમાર્થ બોલનારો રાત્રી પ્રમાણવડે દોષ

ન લગાડે. જ્યોત્ સંયમક્રિયામાં કૌંઈપણ વખત પ્રમાદ ન

કરે. હવે જેમ, અપ્રમાદી થવાય તે બતાવે છે.

ઇદ્રિયો તથા મન એ બન્નેની આત્માને કુંભારે ન

ઐટલે મનુષ્યરૂપ હોય (દેવાંગના અથવા સુંદર રૂપ સ્ત્રી દેખીને) તેમાં લલચાય નહિ, અથવા દેવ સંભો મનુષ્ય સંભો મોટું નાનું રૂપ ઐટલે તેમાં પણ મોટું રૂપવાળી કે ઘણું રૂપવાળી દેવી કે સ્ત્રી હોય તે તે લલચાયું નહિ, અહિં “ નાગોન્મુનીયા ” કહે છે.

વિસયંમિ પચગંમોયિ, દુવિદંમિ તિયં તિયં ।

ભાવમો સુદુ જાણિતા, સે ન લિપ્પહ દોસુવિ ।

શબ્દ વિગેરે પાંચે પ્રકારના વિષયોમાં તથા ન પ્રકારમાં ઐટલે જે ઇષ્ટ અનિષ્ટ છે, તેમાં હીન મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટ ભાવથી ઐટલે પરમાર્થથી બાણીને રાગદ્વેષ વડે પાપ કર્યા ન લેવાય, અર્થાત્ તેમાં રાગદ્વેષ ન કરે, તેમાં શું અનુભવ લે કે રાગદ્વેષ ન થાય તે કરે છે. આગમન તથા ગતિ તે તિયં અ અને મનુષ્યને ચારે ગતિમાં આવવાં જાય છે. તથા દેવતા નારકીને તિયં અ મનુષ્યમાંથીજ આવે જવું છે, નારકી મારક દેવને પણ એજ ગતિ આગતિ રૂપ મનુષ્યને મોક્ષ ગતિનો સફળાવ હોવાથી પાંચ વે છે, આ પ્રમાણે જીવને ગતિ આગતિ થાય છ તે વિચારે સંસાર ચક્રવાળમાં કુવાના અરટના ન્યાયે જમણ છે, સમજીને અને મનુષ્યપણમાં મોક્ષ મળે છ તેવું બાણી મુગતિનો અંત ભાવનાર જે રાગદ્વેષ છે તેને દૂર કરી આગતિ ગતિ ને આપનાર રાગદ્વેષ બાણીને તે ને

આગમિસ્મં, અહં નિયચ્છન્તિ તહાગયાત । વિહુ
 કળે ઇયાણુપસ્સી, નિજ્જહોસ રત્તા સ્વગે મહેસી ॥
 ઉપરની જે સૂત્ર ગાયાનો અર્થ કહે છે. પહેલાં હું
 કેણુ હતો ? કે હું હાલ આવો છું ? એવું કેટલાક મોઢા
 અને અજ્ઞાનથી ઘેરાયેલી બુદ્ધિવાળા એવો ભણતા નથી
 એટલે આ એવને નરકાદિ ભવથી ઉત્પન્ન થયેલું અશ્વ
 ભાળ કુમાર વિગેરે વચવાળું એકકું વચકું પૂર્વતું દુઃખ
 વિગેરે કેવી રીતે આવેલું છે ? અથવા, ભવિષ્યમાં કેવી રીતે
 થશે ? એટલે, આ વિષય સુખના વાંછક, અને દુઃખના દેવી
 એવતું ભવિષ્યકાળમાં થું થશે ? તે તેઓ ભણતા નથી;
 પણ જે, કરી તેઓના હૃદયમાં ભૂત-ભવિષ્યની વિચારણા
 હોત; તેા, તેઓને સંસારમાં રતિ (આનંદ) થાત નહીં,
 કહ્યું છે કે:—

કેળ મમેત્યુપ્પસી, કહં રઓ તહ પુણોડવિગં તન્વં ॥
 જો એતિય પિ ચિંતહ, રત્થં સો કો ન નિલિવણ્ણો ॥

॥૧॥

અહીં ભારી ઉત્પત્તિ કેવીરીતે થઈ છે ? અને અહીંથી
 મારે ક્યાં જવું છે ? જે માણસ આટલું પણ, અહીં ચિંતવે-
 તેા, તેવો કેમ દુઃખ-સંસારથી વરાગ્યવાળો ન થાય ?
 (અર્થાત્ યાયજ !) પણ, કેટલાક મહામિશ્વરાનિઓ કહે
 કે:—આ સંસારમાં અથવા મનુષ્ય-લોકમાં જેવીરીતે

હાલ મનુષ્યો કે, બીજાં પ્રાણીઓ જેવી અવસ્થામાં છે, તેવીજ રીતે ભૂતકાળમાં ઓપુરૂપ નપુંસક સૌભાગ્યવાળો, દુર્ભાગ્ય-વાળો, કૃતરો, શીયાળ, પ્રાણી, સત્રી, વિટશુદ્ર વિગેરે ભેદોમાં ભેજવતા હતાં; અને તેવુંજ ભવિષ્યમાં થવાનું છે. (આ પ્રમથે જૈનેતર એક વાદીનો મત દર્શાવ્યો. તે લોકો એવું માને છે કે જેમ જીવો હાલની દશામાં છે, તેવા ભૂતકાળમાં હતા; અને હવે પછી રહેશે.) (બીજો અર્થ) જેનાથી બીજો પર (યેષ) નથી તે સંયમ અપર છે, તેનાથી જેનું ચિત્ત રંગાચતું છે. તેઓ પૂર્વે ભોગવેલાં વિષયમુખ વિગે-રેને (રમુજસદ્મુનિ ગાદક) યાદ કરતા નથી. કેટલાક રામદેવથી મુકાચલા ભવિષ્યના દેવ સંજાંથી ભોગેની આકાંક્ષા રાખતા નથી. વળી, આત્મા-રમણતામાં રમતા મુનિઓને અમુક સંસારી જીવને ભૂતકાળનું મુખદુઃખ કે, ભવિષ્યનું થવાનું મુખદુઃખ લક્ષ્યમાં રહેતું નથી; અથવા ઉત્તમ ધ્યાનમાં બેઠેલા સાધુને કેટલો કાળ વીતીગયો; અથવા કેટલો જાડો રહ્યો તે પણ લક્ષ્યમાં નથી.

અથવા લોકોત્તર પુરૂષો જેઓ રામદેવરહિત છે, તેવા દેવની ભજવતો, અથવા ચર્ચિત્વપૂર્વે મુનિઓ સંસારી જીવને જનાદિ અનંતકાળ મુખી (અભવ્ય આકાંક્ષી, અદય બીજાં વાદ જીવ આકાંક્ષી) દરેક મનમાં મુખ વિગેરે કેટલાં હતાં, અને આવશે તેની ગણતરી પણ શકી શકતા નથી.

વિષય સુખનો અભિલાષી ન હોય, વગી તેને બીજા કશું
ચુનો હોય તે કહે છે.

પૂર્વે બાંધેલાં અશુભ ચીકણાં કર્મોના ક્ષયકાંડેટ્ટે ના
કરનારો છે, અથવા તે ભવિષ્યમાં નાશ કરનારો થશે (સુત્ર
'નિજ્ઞોસ રૂષા' શબ્દ છે, તેનો અર્થ વર્તમાન અને ભવિષ્યનો
ધ્યનો લીધો છે)

કર્મ નાશ કરવાને જે મુનિ ઉચ્ચ કરે તે ધર્મ ધ્યાન
અથવા શુદ્ધ ધ્યાન ધ્યાનાર મહા યોગીશ્વરને સંસારના
સુખ દુઃખના વિચરણનો પણ નાશ થવાથી હરે શું થશે તે
બતાવે છે.

का अर्हं के आणंदे ?, इत्थंवि अगहं घरे, सर्वं
वासं परिषज्ज, आलीण गुत्तो परिव्यण ?; पुरिसा !
तुम मेव तुमं मित्तं किं बहिया भित्तमिच्छसि ?
(सूत्र. ११७)

ઇચ્છિત વસ્તુની અપ્રાપ્તિ અથવા ઇષ્ટ વસ્તુનો નાશ
શતાં મનમાં જે વિકાર થાય તે અરતિ છે, અને ઇચ્છિત
વસ્તુની પ્રાપ્તિમાં આનંદ થાય છે, આ અરતિ કે આનંદ
યોગિના ચિત્તમાં હોતો નથી, કારણ કે તે મહાત્માને ધર્મ
ધ્યાન કે શુદ્ધ ધ્યાનમાં ચિત્ત રોકવાથી તેને સંસારી
વસ્તુની અરતિ કે આનંદ ઉત્પન્ન થવાના કારણનો અભાવ
છે. તેથી સૂત્રમાં કહ્યું, કે અરતિ અને આનંદ બે શું છે ?

ધોત કંઈજ નથી) પણ સંસારી જીવની માફક તેમણે
વિકલ્પને રાખ્યો નથી.

તો આ પ્રમાણે હોય તો તેવા જીવને અસંયમમાં
અરતિ અને સંયમમાં આનંદ તેને હોવો જોઈએ એમ સિદ્ધ
થયું, તેનું આચાર્ય સમાધાન કરે છે, કે તેનું નથી અને
જન્મરો અભિપ્રાય તમે સમજ્યા નથી, કારણ કે જેમાં
અરતિ અરતિના વિકલ્પનો અધ્યવસાય નિષેધ કર્યો છે, તો
બીજા પ્રસંગમાં પણ અરતિ અરતિ ન હોય તેજ સૂત્રકાર
કહે છે; એ મહાત્માને અરતિ અને આનંદ બન્ને દૂર થવા
રૂપ છે એટલે તેમને તેવો આગ્રહ નથી તેથી તે 'અગ્રહ'
કહેવાય છે, એનો ભાવાર્થ આ છે કે ઉત્તમ સાધુ શુદ્ધ
ધ્યાનથી બીજે કંઈ અરતિ આનંદ કોઈ નિમિત્તે આવે તો
પણ તેના આગ્રહ રહિત બને, અને તે બંનેમાં મધ્યસ્થ રહે.
(સંયમ અને અસંયમ વ્યવહારથી બાહ્ય ક્રિયારૂપ
છે. શુદ્ધ ધ્યાનવાળાને તે બાહ્ય ક્રિયાઓની શ્રેણીમાં જરૂર
નથી; અને તે ધ્યાનવાળાને થોડા સમયમાં કેવળ જ્ઞાન
થવાનું છે. તે અપેક્ષાએ આ વચન છે કે, સંયમમાં અરતિ,
અસંયમમાં અરતિ ન હોય; પરંતુ શુદ્ધધ્યાન શિવાયના
બીજા આત્માર્થી સાધુને તો, કંઈક હોય છે) ફરી ઉપ-
દેશ આપે છે. સર્વ હાસ્ય, અથવા હાસ્યનાં કારણો તજે;
અને મર્યાદામાં રહી ઇન્દ્રિયોને કબજે રાખી લીન રહે;

અપ્પેક્ષં મરણં કુર્પાત્, સંકુલો વલયાનરિઃ
મરણાનિ સ્વનન્તાનિ, જન્માનિ ચ કરોત્પમ ॥૨૧॥

એક બળવાન શત્રુ ક્રોધાયમાન મધને ઘણું તો ભે
વાર भारी નાંખશે, પણ કુભાગે ગયેલો આત્મા જનં
જન્મમળું આપે છે."

એટલે એમ સમજવું કે નિર્વાણ આપનાર સંયમ જ
ને જેણે ઉચ્ચાં અને પાળ્યાં તે આત્માનો મિત્ર છે. હરે
આયો પવિત્ર આત્મા કેવી રીતે બળવે. અને તેનું શું
ફળ થશે. તે કહે છે.

જં જાણિસ્યા રૂપાલયં પં સં જાણિસ્યા દૂરા-
લયં, જં જાણિસ્યા દૂરાલયં સં જાણિસ્યા ઉચ્ચા-
લયં, પુરિમા ! અજાણમેવં અભિજિગિસ્યેત્તે
દુષ્ટયા વતુરુચ્ચતિ, પુરિમા ! મદ્યમેવં મમભિ
જાણાદિ, મદ્યમેવં આજાનૃતે ઉચ્ચ ટિગ્ મેદાપી
માર તદ્દ, મદિર્મો વમમાગાય મેવં મમણુવદ્મદ
અમુ. ૧૧.૮॥

જે પુરુષ વિવેક સંયમનાં કર્મ બળીને ઊડનાર દેવ
તેને નું વચનથી માન્યું, તમા બધાં પણ પડે! (કહેલો)
ને જે અવયવ (વન) દર છે. તે દ્વિતીય (મિત્ર) અવયવ
મિત્ર માત્ર (સંયમ) છે. તે મિત્ર માત્ર જેને દેવ તે
દ્વિતીય છે,

હવે હેતુ તથા હેતુવાળો પદાર્થ જણાવવા ગત પ્રત્યા-
ગત સૂત્ર કહે છે.

(બીજી રીતે) કહે છે, જેને દ્વિસાધિક જાણે તેને
દ્વિસાધયિતા (તારનારો) જાણે, એનો સાર આ છે. જે
કર્મ તથા આસવ દ્વારનો રોકનાર છે તેજ મોક્ષ માર્ગમાં
રહેલો. અથવા મુક્ત થયેલો છે અથવા જે સન્માર્ગે
વર્તન કરે તે કર્મનો કાઢનારો છે. અને તેજ આત્માનો
મિત્ર છે, તેથી કહે છે, હે પુરુષ ! હે જીવ ! આત્માનેજ
જોળખીને ધર્મ ધ્યાનથી જહાર ઇદ્રિયોના વિષય સ્વાદને
લેતા મનને રોકીને આ પ્રકારે દુઃખના પાસામાંથી આત્માને
મુક્તિવળે ! એ પ્રમાણે કર્મોને દૂર કરી આત્મા આત્માનો
મિત્ર બને છે. વળી ગુરુ કહે છે, હે પુરુષ ! સદાચરણવાળા
પુરુષનું હિત કરનાર સત્ય તેજ સંયમ છે. તે સંયમનેજ
બીજા વ્યાપારથીજ નિરપેક્ષ તું બનીને જાણ, અને તે
પ્રમાણે વર્તવાની પરિણા વડે પ્રયત્ન કર, અથવા આજ
સત્ય જાણ, કે હે શિષ્ય ! ગુરુ સાક્ષિએ લીધેલાં મહામ-
તોની પ્રતિજ્ઞાનો નિર્વાહકથા, અથવા સત્ય એટલે જૈનાગમ,
તેનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવ, અને મોક્ષાભિલાષીએ તે પ્રમાણે
મતોનું પાલન કરવું.

પ્ર.—આ માટે ?

ઉત્તર—સત્ય જૈનાગમની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીને મેધવી

(બુદ્ધિમાન) સાધુ માણ (સંસાર) ને તરે છે. વળી તે જ્ઞાનાદિથી મુક્ત અથવા દ્વિત સદ્વિત મુક્ત ચારિ પ્રકારના ધર્મ મહાજુ કરીને સાધુ થું કરે, તે કહે છે.

એવે તે પુણ્ય અથવા આત્મદ્વિતને બરોજર (તે મોક્ષ મેળવે) આ પ્રમાણે અપ્રમત્ત સાધુ તથા શુદ્ધ બતાવ્યા હવે તેથી ઉક્તિ કહે છે.

દુઃખો જીવિયદસ પરિ પંદળ માળજ વૂળ
જાં મિ વગેં વમાવંતિ ॥મુ. ૨૧૦॥

રામદ્વેષ, જે જે પ્રકારે અથવા આત્મા કે બીજા અથવા આ લોક પરલોક માટે અથવા રામદ્વેષ જે જે લગ્નાયતો અથવા ખરાબ રીતે લગ્નાયતો તે દ્વિદન : દુર્દન (દુઃખી) હોય તે થું કરે છે. તે કહે છે. ભવિન કેળવ મર્મ માફક નિઃસાર છે, તથા વીજ મળકાડનાં બળકાસ માફક અંચળ છે. તેવા શરીરનાં વંદન (વંદન કરાવવા) માનન (માન મેળવવા) પૂજન (પૂજવા) માટે દિ'લા વિગેરે પાપોમાં પ્રવર્તે પરિવંદન તે લોકો માણ પછાડેકમે તે માટે પ્રવળ જો એટલે લાવક વિગેરેના માંસખી માફ જપું શરીર પુદ મુંદર કેળોને લોકો જુગીથીજ મને વાલ્યો, નમે શ્રી વગ્ન લાગે વગં લગે ! વિગેરે ભક્ત્યો વિગેરે પરિ છે. તેજ પ્રમાણે માન મેળવવા કર્મ બાધ છે કે, તે

માફે ભગ ધરાક્રમ દેખીને અભ્યુત્થાન, વિનય, આસન દાન, ત્યાં અંજલિ કરી માથું નમાવી મને માન આપશે. તે માન ન (માન) છે, તથા પૂજન માટે વર્તનારા કર્મ આત્મવચ્ચે આત્માને બાંધે છે. એટલે, વિદ્યા ભણીને હું ધનવાન થવાથી બીજાં માણસ દાન, માન, સત્કાર પ્રણામવડે મારી સેવા વિશેષ પ્રકારે કરી પૂજા કરશે, તે પૂજન છે. વળી, ઉપરના નિમત્તે, એટલે વંદન વિગેરે માટે કેટલાક છવે રાગ-દેવથી હજીયાણા પ્રમાદ કરે છે, પણ તેઓ પોતાના હિતને માટે હિત (ધર્મ) કરતા નથી. એથી ભગદુઃ કહે છે:—

સાહિઓ દુઃખભક્ષાણ પુઠો ના જ્ઞાણ, પાસિમં
દવિર્લોકાલોક વં જાઓ મુચ્ચહ (૧૨૦) તિયેમિ
તૃતીય ઉદ્દેશો ॥૩-૨॥

જ્ઞાનદિ મુક્ત અથવા હિતવાળો ઉપસર્ગથી આવેલાં
દુઃખ માનથી અથવા રોગ થવાથી પીડાતાં વ્યાકુળ મતિ-
વાળો ન યાય, તે દૂર કરવા પ્રયત્ન ન કરે, અથવા ઇન્દ્રિય
મજતાં રાગ વિકલ્પ તથા અનિષ્ટ મજતાં દેવ વિકલ્પ ન
કરે, અર્થાત રાગદેવ બંનેને તણે (ન સહેવાય તો મધ્યસ્થ
બની હવા કરે, અને સ્થવિર સંપુને ચેત્ય ઉપાયને નિરોધ ન
છેવાથી સતેવથી કરે.

શ્રી વળી ઉપર કહેલા બધા ઉદ્દેશાના રહસ્યને સમજીને
રિડે કરવું ન કરવું તે વિદેશી સમજે ! કેણુ ? જે મોક્ષમાં
દે

ગોમુત્રિઃ અવલેખનીની ઉપમા માયાની છે, તથા કૃમીરતઃ
કર્કશ ખંજન હરિદ્રાની ઉપમા લેખને છે, તથા - આખી
જીંદગી સુધી એક વરસ સુધી ચાર માસ અને પંદર દિવસની
સ્થિતિ અનુક્રમે દરેકની છે, (આ બંધાનું વર્ણન
આજ સૂત્રમાં પાને છે ત્યાંથી એવું.)

આ પ્રમાણે ક્રોધ, માન માયા લેખ ત્યાગવાથી ખરી
રીતે સાધુપણું છે પણ ક્રોધ હોય ત્યાં સુધી સાધુપણું
નથી; કહ્યું છે કે:—

સામણમણુચરં તસ્મ કસાયા જસ્મ ઉક્કઠા હુતિ ।
મમ્મામિ ઉચ્છુપુષ્કં ષ નિષ્કલં તસ્મ સામણં ॥૧॥

સાધુપણું પાળતા સાધુને નો કપાયો વધારે પ્રમાણમાં
હોય તો ચેરડીના પુલ માફક તેનું સાધુપણું હું નિષ્ફળ
માનું છું. ॥

જં બહિર્મં પરિત્તં દેસુણાણિ પૂઠ્ઠકોટીણ ।
તંપિ કમાદવમેતો હારેહ નરો મુહુસેણં ॥૨॥

પુર્વ કોટીમાં થોડા વર્ષ જોઈતાં એવું - (આટલી સાંખી
મુક્તનું) ચારિત્ર પાળ્યું હોય, તે નો ઉત્પ્રક્રોધ કરે તો
તે માણસ એક મુદ્દતમાં સાધુપણું હારી નાખે છે.

આ બધું પોતાની બુદ્ધિથી નથી કહ્યું એવું બતાવવા
ગૌતમ સ્વામી કહે છે કે “પૂર્વ” વિગેરે આકાશ ‘દુર
કરવાનું’ હમણાં ઉપર બતાવ્યું, તે બધું ‘સર્વદર્શી’ પશ્ચક

આદ્યાત્ દેએ છે, કારણ કે તેને નિરાવરણ (કિવળ) જ્ઞાન-દર્શન છે, અને તે પરચક તીર્થંકૃત વર્ધમાન સ્વામી છે, અને તેમનું દર્શન (અભિપ્રાય મંતવ્ય) આ છે,

અથવા જેનાવડે વસ્તુ તત્ત્વ યથા અવસ્થિત દેખાડાય (કહેવાય) તે દર્શન એટલે ઉપદેશ છે, અર્થાત્ અમહાવીર (વર્ધમાન) સ્વામીનું કહેલું છે તે હું કહું છું પણ સ્વ-બુદ્ધિથી નથી કહેતો, તે સર્વદર્શી પરચક કેવા છે. કે જેનું આ દર્શન છે તે કહે છે,

હવે, વિગેરે-જેનું દ્રવ્ય ભાવથી (સર્વ જીવોને દુઃખ દેવારૂપ) શસ્ત્ર બંને પ્રકારે દુર થયું છે, અથવા શસ્ત્રથી પોતે દુર રહેલા છે, અહીં ભાવ શસ્ત્રમાં અસંયમ અથવા કષાયો જાણવા, તેનાથી પોતે દુર છે. તેનો ભાવાર્થ આ છે. કે:—

તીર્થંકરને પણ કષાયને વચ્ચા સિવાય નેનાનજી બધાં પદાર્થને દેખનારૂં પરમ (કિવળ)જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી, તેના અભાવમાં મોક્ષ મુખનો અભાવ છે, એથી બીજો પણ મોક્ષ વાંછક સાધુ જે તેનો ઉપદેશ માને છે અને તેના માર્ગે ચાલે છે તેણે પણ કષાયનું વમન કરવું; શસ્ત્રને ઉપરમનું કાર્ય બતાવી બીજાપણ તીર્થંકરનાં વિશેષણ બતાવે છે. પાલિંપતકરદસ એટલે બધાં કર્મનો અથવા સંસારનો અંત સાવવાનો જે ચત્ત્ર કરે તે પર્યંતકર છે, તેનું આદર્શન છે.

હવે જેમ તીર્થ'કરે સંયમને વિન કરનાર કપાય શ્રમ
ને દુર કરી સંસારનો અંત કયો તેમ બીજી પણ સાધુ જે
તેનું કહેતું કરનારો હોય તે પણ કરે, તેનું બતાવે છે.

ધાગાળ વિગેરે જેના વડે આડ કર્મ આત્મ પ્રદેશ સ્વાદે
અકર્મપણે થાય તે આ શાન છે, 'અથવા ક્રિ'સા' વિગેરે
આશ્રય દ્વારા અથવા અદારે પાપરથાન છે. તેની 'સ્થિતિ'નું
નિમિત્ત કપાયો હોવાથી તે આ શાન છે. તે કપાયોનો વખત
કરનારો સ્વપૂન મિદ્ર (કર્મ બેઠનારો) બને છે. અર્ધાન
પાત્રે (અશાનકરણમા) પૂરે જે કપી અનેક ભવમાં બેઠ્યાં
કર્મ હોય, તેને બેઠી નાંખે; તે સ્વપૂનમિદ્ર ભણવો;
અને જે કમોનાં આશ્રય (બીજાનું) - કપાયોને રાજે; તે
અપુરુષર્મ પ્રતિષિદ્ધમાં પ્રવેશ કરનારો છે, અને પિતે
પિતાનાં પૂરકર્મનો બેઠનારો છે. તીર્થ'કરના બપોરેયવડે
પણ, પારકાનાં કરેલાં કર્મના ક્ષયના ઉપાસને. અશ્રવ
હોય તેથી સ્વપૂન બીધું.

તેથી તીર્થ'કરે પણ પારકાના કરેલાં કર્મના અપાવ-
નનો ઉપાય નથી ભણવો એવી કેળવે શકે થાય તેને
જ્ઞાન, જ્ઞાન નથી. કારણ કે તેમના જ્ઞાનમાં અપા પદાર્થોની
મત્તા આગેને મંદરી છે. (પરંતુ કરે તે જ્ઞાનને જે
જિવનાની કહેકે કર્મ કાપવા ઉપયોગ કર્યા બેઠ્યા.)

ટીકા.—હેવ ઉપાદેવ પદાર્થને બ્રહ્મ કહ્યું કરતું

ઉપદેશને લાલુવાથી સર્વજ્ઞ નથી એવું અને કહીએ
કારણ કે ઉપદેશ માત્રથી પરોપકાર કરવાથી તીર્થ-
ગામી ઉત્પત્તિ થતી નથી. ઉત્તર યુક્તિના વિકલ
થી ઉત્તમ પુરૂષના મનને તમારું કહેવું આનંદ આપતું
કારણ કે ઉત્તમ જ્ઞાન વિના હિત અહિતની પ્રાપ્તિ
ત્યાગ ઉપદેશનો અસંભવ છે. અને એક પદાર્થનું
સંપૂર્ણ જ્ઞાન સર્વજ્ઞપણા વિના થતું નથી તે સૂત્રકાર
જે છે.

જે એમ જાણજ્ઞ તે સર્વજ્ઞ જાણજ્ઞ, જે સર્વજ્ઞ જા-
ણજ્ઞ તે એમ જાણજ્ઞ (સૂત્ર. ૧૨૨)

તે કોઈ પણ જ્ઞાની પરમાત્મા વિગેરે એક દ્રવ્યને,
પછીના કે પૂર્વના પર્યાય સહિત જાણે, અથવા પોતાના
પણ પારકાના બધા પર્યાયોને જાણે છે; કારણ કે તેના
મુખે અતીત અનાગતમા બનેલા અને બનવાના પર્યાયો
હિત દ્રવ્યને લાલુવાથી તેને બધી વસ્તુનું જ્ઞાન અવિના-
શી થાય છે. હવે તેને હેતુ તથા હેતુવાળા પદાર્થ સહિત
જી રીતે કહે છે.

તે સર્વ પદાર્થો સંસાર ઉદરમાં રહેલા છે તેને જાણે છે તે
એક થઈ વિગેરે એક વસ્તુને જાણે છે, તેજ જ્ઞાનીને
અતીત અનાગત પર્યાય-લેદોવડે તે તે સ્વભાવની આપત્તિવડે
અનાદિ અનંતકાળપણે સમસ્ત વસ્તુ સ્વભાવનાં જાણુપણું
ચાય છે. કહ્યું છે:—

પગ દક્ષિણે જો અત્ય, પશ્ચિમે વચન પત્ર
વાનિતીવાળા મધ મૂળા, તાવદ્યં તં દવદ દવદ.

એક દ્રવ્યના જેટલા અર્થના પર્વાયો, અથવા વચ-
નના પર્વાયો છે, તે જૂન-વર્તમાન, અવિધ્યમદિત કે
ત્યારે તે દ્રવ્ય સાચ છે.

(ઉપરના સૂત્રનો પરમાર્થ એ છે કે કેટલાંય વસ્તુમાં
દ્રવ્ય જાણે વસ્તુ છે છતાં, તેમાં જે સ્વરૂપ અસ્થાયી છે તે
પર્વાયો છે. પૂર્વે જે અદ્વિતીયા તે જૂનપર્વાયો છે, અત્ય
છે, તે વર્તમાન, અને ઘવાને તે અવિધ્યના છે. એ બંધને
જે સાચે જાણે, તેજ એક વસ્તુના એક પર્વાયને એક
અને અને તે એક પર્વાયને પણ અરોમર જાણે; તે
જાણે પણ જાણે; અને તે આ નામના બતાવ્યું છે કે,
એકદ્રવ્યના વર્તે કાળના પર્વાયો છે, અને પર્વાયોમદિત
કે પ; તેજ દ્રવ્ય છે.)

૩૮૦ કહેવ નવજ ન તીથ કર છે, અને તેજ
વર્તમાન મધ મૂળાને ઉદ્ધાર કરનારે, અને બનીયો
તેજ દ્રવ્ય આં છે તે મધકાર બતાવે છે.

મધકારો વધતરમ મધ, મધકારો વધતરમ
મધ મધ, જે મધ મધે મે મધ મધ, જે મધ મધે
મે મધ મધ, મધકારો મધકાર મધકાર મધકાર.

સંજોગં જંતિ ધીરા મહાજાણં, પરેણ પરં જંતિ,
 યત્તં જંતિ જીવિયં ॥ સૂ. ૧૨૬ ॥

દ્રવ્ય વિગેરેથી સર્વ પ્રકારે જે લય કરનારું કર્મ
 જ્યોત્સ્ન કરે; તે લય, મધ વિગેરેથી જે પ્રમાદી બને
 તેને યાય છે. તે બતાવે છે કે, પ્રમાદિ દ્રવ્યથી બધા આત્મ-
 પ્રદેશોથી કર્મ એકડું કરે છે. સ્ત્રથી હવે દિશામાં રહેલું;
 કાળથી પ્રત્યેક સમયે, અને લાવથી હિંસા વિગેરેથી
 બલજનક કર્મ બાંધે છે.

અથવા સર્વત્ર એટલે, અહીં અને પરલોકમાં બને
 હેઠાણે પ્રમાદ કરનારને લય છે. પણ, અપ્રમાદીને ક્યાંય
 પણ લય નથી. તે બતાવે છે કે, આલોક કે, પરલોકમાં
 અપાયોથી આત્મહિતમાં લગ્યત રહેનાર અપ્રમાદીને અંશર
 અપસદ (નિમકકરમ વિશ્વાસવાતી,) થી અથવા અશુભ
 કર્મથી કોઈ પ્રકારે લય નથી; અને કષાયના અલાવથી
 અપ્રમત્તા યાય છે, તેથી બધાં મોહનીયકર્મનો અલાવ
 યાય છે, તેથી સંપૂર્ણ કર્મનો ક્ષય યાય છે. તેથી જે પ્રમાદો
 એકલા અલાવમાં ધણાના અલાવને સંલવ યાય છે, તથા
 એકનો અલાવ પણ બહુ અલાવથી જુદો નથી. તેથી
 માટે હેતુ, અને હેતુવાળા પદાર્થના લાવને તત્ત પ્રત્યક્ત
 સૂત્રવડે બતાવેલું છે. જે પ્રવર્ધમાન શુભ અવસ્થાવત
 કારકમાં ચરેલો સાધુ જે, એકલા અનંતકુળનો કુળનો

શય કરે છે, તે, માન વિગેરે બહુને ખપાવે છે. અથવા
 પોતાનાજ કોઈવાળા અમત્યાખ્યાન વિગેરેને ખપાવે કે
 તથા, એકલા મોહનીયને ખપાવતાં બીજી પ્રકૃતિઓને પણ
 ખપાવે છે. અથવા જે, ઘણી સ્થિતિવાળાને ખપાવે છે
 તે સાધુ અનંતાનુબંધી એકને અથવા, મોહનીયકર્મને ખપાવે
 છે, તે બતાવે છે. જેમકે—અગભ્રોતેર ૬૬ મોહનીય કોણ-કોણ
 શય ગયા પછી, શાનાવરણીય, દશાનાવરણીય, વેદનીય, અંત
 શય, એ ચારની ૨૬ તથા નામગોત્રની ૧૬ કોણ-કોણ
 ખપી ગયા પછી, અને તેમાં પણ યોગ્ય યોગ્ય ગયા પછી,
 મોહનીય કર્મનો, કપણ થવાને યોગ્ય થાય છે, પણ, તે શિવાય
 ન થાય. તેથી કહ્યું છે કે:—જે બહુ નામ લેાય; તેજ પર-
 માઈથી એકનામવાળો છે. અહીં નામનો અર્થ કર્મપ્ર-
 કૃતિનો શય, અથવા ક્રિપશમ કરનાર બાળવો, એક ક્રિપ-
 શમ એકીના અમત્યાથી એક તથા, બહુ ક્રિપશમ કરવાયડે
 બહુ ક્રિપશમના બાળવી તેથી એ પ્રમાણે બહુ તથા, એક
 કર્મના અભાવ સિવાય મોહનીયશય અથવા, ક્રિપશમનો
 અભાવ થાય; અને તેના અભાવમાં એટલે, જો, મોહનીય-
 શય અથવા, ક્રિપશમ ન થાય; તે, જાનુઓને બહુ દુઃખનો
 સંભવ છે, તે સ્થવમાં બતાવે છે

દુઃખ એટલે અમ્યાનાવેદનીય—કર્મ અથવા પીડા થ.વ.
 તે સંકેતે દુઃખ થતું જ-પરિણામડે બહીરે, અને પ્રતા-

ન-પરિણામડે જેમ, તેનો અભાવ થાય; તેમ, આપુ
દરજા.

પ્રશ્ન:—અભાવ દેવીરીતે થાય ? અથવા તે અભાવથી
લાલ થાય ? તે જાને જતાવે છે. મંત્રા - વિગેરે. જે
વિદ્યામાથી જુદું ધન, પુત્ર, શરીર, વિગેરે છે, તેનો
મમત્વ ભાવનો સંજય છે, અને તેનાથી શરીર વિગેરેને
દુઃખ થાય છે, તે દુઃખના હેતુરૂપ-જીપાદાન કારણ, અથવા
કર્મને ત્યાગ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. એટલે, કર્મવિદારણ
કરવામાં ધૈર્ય રાખનારા ધીરપુરૂષો જેનાવડે મોક્ષમાં જવાય;
તેણું ચારિત્રયાન જે, અનેક કરોડો લવમાં મળવું દુર્લભ
છે, અને કેટલાક જીવો તે મેળવીને પૂર્વના અદ્યુલકર્મના
વિદ્યથી, પ્રમાદથી તે હારીભય છે. એટલે, જેમ કોઈને
સ્વપ્નામાં મેળવેલ ધનનો લાંઠાર નકામો થાય છે, તેમ
પ્રમાદથી હારનારને મળેલાં ચારિત્રનો લાલ થતો નથી.
આટે તેને મોટું યાન, એવું વિશેષણ આપેલ છે.

અથવા સમ્યગ્ દર્શન વિગેરે ત્રણ રત્નરૂપ મહાયાન
છે, અને જેને મોટું યાન છે, તે મોક્ષ છે, તેને ધીર પુરૂષો
પ્રાપ્ત કરે છે,

પ્રશ્ન—એ વાત હીક છે. પણ એક લવ વડેજ મહા-
યાનરૂપ ચારિત્ર મેળવવાથી મોક્ષ મળે કે પરંપરાએ
મોક્ષ મળે.

ઉત્તર-અમે બન્ને પ્રકારે માનીએ છીએ. એટલે જો
 યોગ કર્મવાળાને યોગ્ય ક્ષેત્ર કાળ : મજતાં તેજ ભવ
 મુક્તિ થાય છે, અને બીજાને પરંપરાએ મોક્ષ થાય છે
 તે જતાવે છે, પરંતુ પરં એણે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું છે. એ
 નજર તિયેલ્ય ગતિ અટકાવો, અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને
 યથાશક્તિ સંયમ પાળીને આયુ કર્મ પુરું થતાં સોધમાં
 દેવ સ્લોકમાં જાય છે, ત્યાંથી પણ પુન્ય યોગ્ય બાકી રહે
 ત્યારે ત્યાંથી થયોને કર્મ ભૂમિ અપય ક્ષેત્ર સારા મુળમાં
 જન્મ આરોમ્યતા ધર્મ સહી, તત્ત્વ સાંભળવું અને સંયમ
 લઈને પુરં પાળી અનુત્તર વિમાન મુખીના દેવસ્લોકમાં ઉત્પન્ન
 થાય છે, ફરીથી થયોને પૂર્વ માર્ગ ઉત્તમ સંયોગો મનુષ્ય
 જન્મ વિગેરે મેળવી સંયમ લઈને બધા કર્મનો ક્ષય
 કરે છે, તેથી એમ કહ્યું કે પર એટલે સંયમ વડે ઉપા
 બતાવેલી વિધિએ પરં એટલે સ્વર્ગમાં જાય છે, અને
 પરંપરાએ મોક્ષમાં પણ જાય છે.

અથવા પર એટલે મુખ્યગદિ મુળસ્થાન ને કહ્યું
 છે, તેના વડે દેશ ત્રિરિતિ (પાંચમું મુળ સ્થાન) મી લઈને
 અયોગી (ચાદમું મુળ સ્થાન) મુખી થયે છે.

અથવા પર એટલે અનંતાનુગ્રામી ક્ષય થવાથી કંઈ
 સ્થાન નિર્મળ થતાં ચડતા બાવે સાધુઓ વરાંન મોક્ષનીવ
 અને ચારિત્ર મોક્ષનીવ કર્મનો ક્ષય રૂપ પર મેળવે છે,
 અથવા ધાની કર્મ અથવા અધાની કર્મનો ક્ષય કરે છે.

નારો મેધાવી (અપ્રમત્ત સાધુ) જે મયોદમાં રહે છે તેજ બ્રહ્મીને યોગ્ય છે પણ બીજા યોગ્ય નથી.

૧મી, લોક જોટલો છે હવનિકાવ, અથવા ૩૧૫ લોકને જિનેશ્વરના આગમ પ્રમાણે બ્રહ્મીને તે હવેના સમુદાયને કોઈપણ રીતે જાય ન થાય તેમ સાધુએ વર્તેન કર્યું.

અને કપાયના સમૂહને દૂર કરવાથી તે દૂર કરવા સાધુને કોઈમી જાય રહેતો નથી, અથવા થરાથરા લોકને આગમની આજ્ઞા પ્રમાણે સમજીને યાત્રે, તેને આલોક-પરદેશ અપાય; ને સારીરીતે દેખવાની (સીધે માગે) આજ્ઞાનરે) ક્યાંયમી જાય નથી.

ઉપર જનાવેલો જાય રાજ્યથી થાય છે, પણ તે રાજ્ય પ્રકરંતનિ છે કે નહિ ? ઉત્તર-છે, તે જનાવે છે.

તેમાં દ્રવ્યસામ તત્ત્વકાર વિગેરે છે. તે પરથી પણ પા છે, નીકળથી પણ નીકળ થાય છે. કારણકે, લોકા ઉપર પર્ણ વિગેરે વ્યક્તિવાન સંસ્કાર કરાય છે. જયતા, રાંધે જોડકે હિપ્પાતકારી, નથી બેક પીપ્પાતકારીથી બીજા પીપ્પાતકારી ઉપર થાય છે. તે ન્યાયે બેકથી બીજા અપર છે તે જનાવે છે. જેમકે—નિવૃત્તિવાન થાયી ખનુતો થાય; નેતાંથી માથાની વડના થાય; તેનાથી નાથ થઈ, પત્તી મુખમાં થાય પડે, અને હેનડે, મૂઝા વિગેરે થાય છે.

પણ જ.વચ્ચ પર્ણપત્તને લોકા સુવથી સુવકાર મહા

દાન પોતાની મેળેજ પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાના દ્વારવડે કહેશે
 કે જેવી રીતે શસ્ત્રની પ્રકર્ષ ગતિ છે, અથવા પરપરાએ
 વિદ્યમાન છે, પણ અશસ્ત્રને તેમ નથી, તે બતાવે છે,
 કે અશસ્ત્ર તે સંયમ છે, તે સંયમ પરથી બીજું પર નથી,
 એટલે તે પ્રકર્ષ ગતિને પામેલ નથી, તે આ પ્રમાણે.

પૃથ્વી વિગેરેની સમાનતા ઠરવી, તેમાં મંદ તીવ્રનો
 ભેદ નથી, એટલે પૃથ્વી વિગેરેમાં સમભાવપણું ધારવાથી
 સામાયિકની સિદ્ધિ છે.

અથવા શૈલેશી અવસ્થામાં રહેલા સંયમથી બીજો સંયમ
 નથી, અર્થાત્ તેનાથી બીજું ગુણસ્થાન ઉપર કેમ નથી.

જે ક્રોધના ઉપાદાનથી બંધ કરે છે, તે સ્થિતિ તથા
 રિપાકથી તથા અનંતાનુબંધીના લક્ષણથી જે કર્મ બંધાય
 તેના ક્ષયને આશ્રયી પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા વડે જે જાણે છે તે
 સાધુ અપર માન વિગેરેને પણ તોડવાનું દેખનાર છે, તે
 પછીના સૂત્રમાં બતાવે છે.

જે ક્રોહદંડી સે માણદંડી, જે માણદંડી સે
 માયાદંડી, જે માયાદંડી સે લોભદંડી, જે લોભદંડી
 સે પિઞ્જદંડી, જે પિઞ્જદંડી સે દોષદંડી, જે દોષ-
 દંડી સે મોહદંડી, જે મોહદંડી સે મગ્નદંડી, જે

ગમ્મદંસી સે જમ્મદંસી, જે જમ્મદંસી સે મારદંસી
 જે મારદંસી સે નરયદંસી, જે નરયદંસી સે તિરિય
 યદંસી, જે તિરિયદંસી સે દુક્કલદંસી, સે મેહા
 અગિણિવદિઘ્ઘા કોહં ચ માણં ચ માયં ચ લો
 ચ વિજ્ઞં ચ દોસં ચ મોહં ચ મદ્દમં ચ અમ્મં ચ મા
 ચ નરપં ચ તિરિયં ચ દુક્કલં ચ । ધર્મં વામગમ્મ
 દંસણં ઉચ્ચરય સરયદ્દમ પલિયં ત કરદ્દસ, આપા
 નિસિદ્ધા સગદ્દમિ, કિમત્થિ ઓચાહી વાસગદ્દસ
 મ વિઘ્ઘદ્ ? મત્થિ (૧૫૦ ૧૨૨) સિવેમિ ॥ શીતો
 કરીયાચ્ચયતમ્ ॥૧॥

જે કોષને સ્વરૂપથી જાણે અને જ્ઞાનને અનર્થ કરનાર
 જાણી ત્યાગવારૂપ માનીને (જ્ઞાન વડે) કોષને ત્યાગ કરે,
 સાધુ નિર્ઝે માનને પણ અનર્થ કરનાર દેખે છે, અને તેને
 ત્યાગે છે.

અપવા જે કોષને જાણે છે, અને સમય આવતાં કોષને
 જાણે છે, તેણે માણુચ માન પણ દેખે છે, અધોન તે જાણે
 કરી પણ જાણે છે, જે પ્રમાણે કહે પત્રી પણ સમજી દેજ
 જ્યાં મુખી ને દુઃખ દેખવાગે જ્યાં ત્યાં મુખી જાણુજ, મુખ
 દુઃખ દેખવાથી ડીકા કરી નથી. તે પણ મંદ બુદ્ધિ
 દિગ્દર્શ કોષમાં જાયોને છીને.

જે અહંકારી જને તે સમય આવતાં કપટી પણ બને,
 દોલી પણ બને, અને જે દોલી હોય, તે અનુક્રમે પ્રેમી
 પણ બને, અને પોતાનું ઇચ્છિત ન થતાં દેષી પણ
 બને, અને તે મોહ કરનારો પણ થાય, અને
 તે મોહ કરીને ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થાય, પછી જન્મનું
 દુઃખ વેઠે, તે માર (હિંસા અથવા આરંભના કૃત્ય)
 પણ કરે, અને પછી તે નરક ગામી પણ થાય, ત્યાંથી
 ચીનીને તિર્યચ થાય, એમ પરપરાએ અનેક દુઃખોને તે
 સંસારી જીવ ભોગવે છે, પણ જે મેધાવી (બુદ્ધિમાન)
 આધુ છે તે ક્રોધ વિગેરેથી દૂર રહે છે તે બતાવે છે,
 એટલે ક્રોધ માન માયા લોભ પ્રેમ દેષ મોહ ગર્ભ જન્મ
 માર નરક તિર્યચ વિગેરેનાં દુઃખો ક્રોધ રૂપ બીજને ત્યાગ
 કરવાથી ભોગવતો નથી, આ બધું જે તત્ત્વજ્ઞાન બતાવ્યું
 તે બધા ઉદ્દેશાનું શરૂઆતથી તે અહિં સુધી તીર્થંકરનું
 કહેવું છે, અને તે તીર્થંકર જીવેને ખીડા કરનાર શસ્ત્રને
 છોડીને આઠ કર્મનો અંત કરનાર થયા છે એટલે તેઓ
 કર્મનું ઉપાદાન દારણ ક્રોધ વિગેરે પ્રથમ ત્યાગીને પોતાના
 કર્મો જે પૂરે બાંધેલાં તેને ભેદનારા થયા, તેઓને કેવળ-
 જ્ઞાન થવાથી સંસારી કોઈપણ બાતની ઉપાધિ નથી, એટલે
 દ્રવ્યથી જોનું ચારી વિગેરે નથી તેમ ભાવથી આઠ પ્રકાર-
 નો કર્મ નથી, આ પ્રમાણે શિષ્યના પ્રશ્નમાં તીર્થ

ઉસરદેસં દહેલ્લયં ચ વિજ્ઞાઙ્ઞ વણદવો પપ્પ ।

ય મિચ્છત્તાણુદગ્ગ ઉવસમસમ્મં લહ્હ જીવો ॥૧૥

ખારવાળો (ઉવર) દેશ (જમ્યા) મેળવીને જેમ વનનો અગ્નિ (દાવાનલ) જુઝાઈ જાય છે, તેમ મિધ્યાત્વ ઉઠ્ય ન આવે; ત્યારે આપશમિક સમ્યક્ત્વને જીવ પામે છે. અથવા કંઈ ઉશમ એણીમાં આપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે છે. (૨) તેજ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ પુરૂલને આધારી ને જે અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયોપશમિક છે (૩) તથા દર્શનમોહનીય ક્ષય થવાથી ક્ષાયિક છે.

ચારિત્રના ત્રણ ભેદ.

(૧) દર્શન પ્રમાણે ચારિત્ર ત્રણ ઉપશમ એણીમાં આપશમિક (૨) કપાયના ક્ષય ઉપશમથી ક્ષાયોપશમિક (૩) તથા ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ક્ષયથી ક્ષાયિક ચારિત્ર છે.

જ્ઞાનના બે ભાગો છે, - ક્ષાયોપશમિક, અને ક્ષાયિક તેમાં ચાર પ્રકારના જ્ઞાન આવડતીય કર્મનો ક્ષય ઉપશમ થવાથી મળે જ્ઞાન વિગેરે ચાર પ્રકારનું ક્ષાયોપશમિક જ્ઞાન છે, અને બધું જ્ઞાની કર્મ ક્ષય થવાથી ક્ષાયિક કેવળ જ્ઞાન છે.

આ પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારમાં ભ.વ સમ્યક્ત્વપણું બનવા લે તે વાલી શંકા રહે છે.

(૫) તથા જદ (ત્યજેલું) ભાર વિગેરે દૂર કરવાથી ચિત્તમાં શાંતિ થાય, તે ત્યજન દ્રવ્ય સમ્યક્ છે, (૬) હઠીનું વાસણ વિગેરે કુટી જતાં કાગડા વિગેરેને આનંદ દર્શાવવાથી તે બિંદુ દ્રવ્ય સમ્યક્ છે, (૭) અધીક માંસ વિગેરે ઉદવાથી (અથવા શુભકામાં નસ્તર મુકવાથી) ને શાંતિ થાય તે હિંસ સમ્યક્ છે, આ સાને પણ ચિત્તને સમાધિ આપનાર હોવાથી દ્રવ્ય સમ્યક્ છે, પણ જો તે બરોબર ન થાય તો ચિત્તમાં કલેશ થતાં અસમ્યક્ થાય છે.

હવે ભાવ સમ્યક્ બતાવે છે.

નિર્વિદ્ધં તુ ખાવસમ્યક્ દંસણ નાળે તદ્દા ચરિસે ય ।
દંસણ નરણે નિર્વિદ્ધં નાળે દુર્વિદ્ધં તુ નાપદ્યં ॥૧૧૯॥

ત્રણ પ્રકારે ભાવ સમ્યક્ છે, દર્શન જ્ઞાન ચાસ્તિ એ ત્રણ બેદ છે, તે દરેક ત્રણ બેદવાળું છે. ને કહે છે, તેમાં દર્શન અને ચરણ દરેક ત્રણ પ્રકારનાં છે, તે આ પ્રમાણે.

અનાદિ મિથ્યા દષ્ટિને ત્રણ પુંજ કયાં વિનાનો હોય તેને યથા પ્રવૃત્ત કરણ બાકીનાં કર્મ ફીણ થવા વાળો હોય તેને સઃપ્રગ્વપમ દોષ દોષીમાં યોગી બોલો દિવનિ હોય, તેને અપૂર્વ કરણમાં કંઈ બેદાના મિથ્યાત્વને ઉભય ન હોય તેનું અંતરકરણ કરીને અનિવૃત્તિ કરણ વડે પ્રથમ સમ્યક્તા મેળવે છે, તે આપચનિક દર્શન છે, કરુણું છે કે.

“ઉત્તરદેસં દહેલ્યં ચ વિજ્ઞાહ વણદયો પપ્પ ।

ઇય મિચ્છતાણુદણ ઉવસમસન્નમં લહહ જીવો ॥૧૧॥”

ખારવાણે (ઉપર) દેશ (જમ્યા) મેળવીને લેમ વનને।
અગ્નિ (દાવાનક) બુઝાઈ જાય છે, તેમ મિથ્યાત્વ ઉદય
ન અપેક્ષાએ આપશમિક સમ્યક્ત્વને જીવ પામે છે. અથવા
કોઈ ઉશમ મેલીમાં આપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે છે. (૨)
તેજ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ પુદ્ગલને આશયી ને તે અધ્યવસાય
ઉપજાય છે તે આયોપશમિક છે (૩) તથા દર્શનમોહ-
નીય હય થવાથી શાયિક છે.

ચારિત્રના ત્રણ ભેદ.

(૧) દર્શન પ્રમાણે ચારિત્ર ત્રણ ઉપશમ એલિમાં
આપશમિક (૨) કથાવના હય ઉપશમથી આયોપશમિક
(૩) તથા ચારિત્ર મોહનીય ક્રમના હયથી શાયિક ચારિત્ર છે.
જાનના જે જાગે છે. - આયો.પશમિક, અને શાયિક
તેમાં ચાર પ્રકારના જાન આવરણીય ક્રમનો હય ઉપશમ
હયથી મળે જાન વિગેરે ચાર પ્રકારનું આયોપશમિક
જાન છે, અને જાનું કાલી ક્રમ હય હયથી શાયિક ઉપજ
જાન છે.
જા પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારમાં જાન સમ્યક્ત્વપદું જાનને
જાને જાની ક્રમ હર છે.

પંચ જાણવું, અને તેથી સંસારી વાસના રાખનારને કમલ
લાવ ન હોય, અને અસાધુનું અનુદાન ગુણવાળું ન થાય,
તેથી વાસના રહિત સાધુનું જ સમ્યગ્ દર્શન પૂરું. તપ
જ્ઞાન ચરણ સદ્ગુણ છે એમ સિદ્ધ થયું, માટે સમ્યગ્ દર્શ-
નમાં ખતના કરવી, અને તત્વાર્થનું યદ્વાન કરવું તે
સમ્યગ્ દર્શન છે, અને આ તત્ત્વ સ્વપ્નાં કલાંકને દૂર કરીને
જેમણે બધા પદ્મોમાં સત્તા વ્યાપી દેવતા જ્ઞાનને મેળવેલું
છે, તેવા તીર્થંકરે કહ્યું છે તેને હવે અનુક્રમે આવેશ
સૂત્રાનુગમમાં સૂચ બતાવે છી.

સે જેમિ જે અર્હયા જે ય પદુપન્ના આગમિસ્તા
અરહંતા અગયંતો તે સઠ્ઠે એવ માહફલન્તિ એવં
આસંતિ એવં પળ્લવિંતિ એવં પરુવિંતિ સઠ્ઠે પાળા
સઠ્ઠે મૂપા સઠ્ઠે જીવા સઠ્ઠે સત્તા ન હંતઠ્ઠા ન
અઝ્ઞાધેપળ્યા ન પરિધિસળ્યા ન પરિયાધેપળ્યા ન
ઉદ્ધેપળ્યા, એસ ઘડ્ઠે સુદ્ધે નિદ્દા સમિચ્છ લોયંત્વેપ-
ળેહિં પેવેહા, તેજહા-ઉદ્ધિણ્ણુ યાં અણુદ્ધિણ્ણુ
યાં ઉયંદ્ધિણ્ણુ યાં અણુવદ્ધિણ્ણુ યાં ઉવરપદંદેસુ યાં
અણુવરપદંદેસુ યાં સોવાહિણ્ણુ યાં અણોવાહિણ્ણુ
યાં સંજોગરણ્ણુ યાં અસંજોગરણ્ણુ યાં તથં ચેવં
તદા ચેવં અસિંસં ચેવં પવુચ્છ (સૂ. ૧૨૬)

ગ્રામ (અધમો) સ્વામી કહે છે કે:— જે હું કહું
હું, તે હું ચોતે તીર્થંકરનાં કહેલાં વચનના તત્ત્વને જાણીને
હું છું, તેથી મારું વચન માનવા યોગ્ય છે, અથવા
બ્રાહ્મભક્તમાં માનેલું કલિકપલું દુર કરવાવડે કહું કે, જે
મેં પૂરું કહ્યું; તે હમણાં પણ હુંજ કહું છું, પણ બીજો
કહેતો નથી; અથવા 'મે' શબ્દનો અર્થ 'તે' થાય છે,
એટલે જે શ્રદ્ધાનમાં સમ્યક્ત્વ થાય છે, તે તત્ત્વને હું કહું છું.

જેઓ પૂર્વ કાળમાં યથા જે વર્તમાનમાં છે, અને
ભવિષ્યમાં થશે; તે બધા તીર્થંકરો એમ કહે છે. વળી,
પૂર્વકાળ અનેક દોષથી અનેતા યથા; અને ભવિષ્યકાળ
અનંતો દોષથી અને સર્વદા તીર્થંકર દોષથી અનેતા થશે;
અને વર્તમાનકાળ આશયી જે વખતે આ પ્રકરણ થતી
રોય; તેમાં નથી સંજ્યા ન દોષથી કિત્કિત અથવા વ્યવસ્થા;
૧૬ કહેવાય, તેમાં કિત્કિતથી અતી કીપની અંદર એક
માને કીતિર થાય, તે આ પ્રમાણે—

૫-મહા વિદેહમાં એકેક વિદેહમાં કરે એટલી દોષથી
દેશમાં એકેક ગણતાં ૧૬૦ થાય, અને ૫ ભરત ૫ એક
વનના મેઘવનાં કુલ ૧૭૦ થાય અને વ્યવસ્થાથી ૨૦ થાય
તે આ પ્રમાણે—૫ મહા વિદેહમાં મહા વિદેહની અંદર
એટલી મહા નદીના અને કિનારે મગી પૂર્વ પશ્ચિમ દેશ
દેશનાં દર દર દેશ તે સંદેશ મગી દેશ થાય. અને

ભરત ઐરાવતમાં તેા એકાંત મુખમ વિગેરે આરામાં અત્ય
 છે, બીજા આચાર્ય કહે કહે છે, કે મેરૂના પૂર્ અને પશ્ચિ
 મહાવિદેહમાં એકેક તીર્થ કર હોવાથી મહાવિદેહમાં એ
 છે, અને તેથી પાંચ વિદેહમાં દય થયા, તેઓ એમ કહે છે. ૧
 સત્તરસપમુક્કોસં, હમરે દસ સમગ્ર લેખજિણમાર્ગ
 ચોત્તીસ પદમદીવે, અણતરડહેય તે દુગુણા ॥૧॥

પૂજા સત્કારને યોગ્ય નેઓ છે, તે અર્હંત કહેવા
 છે, તેઓ ઐશ્વર્ય યુક્ત જગવંતો છે, તેઓની સંખ્યા
 તેમના સંખ્યામાં જ્યારે કોઈ પ્રજા પુછે તેનો અર્થ ઉપ
 જતાવે છે, સૂત્રમાં વર્તમાનકાળની વાત છે, તેથી આ પા
 નંદાવુ, કે આ પ્રમાણે કહ્યું, અને ભવિષ્યમાં કહેયે, કે
 પ્રમાણે સામાન્યથી તીર્થ કરે કેવ મનુષ્યની પરખદામાં જય
 'માગધી'માં જયા હવે પોતાની જાણમાં સમજે તેમ તેમ
 મોલે છે; એ પ્રમાણે પ્રકર્ષથી સંશય દૂર કરવા માટે પાં
 રહેનારા સાધુ વિગેરેને હવ અહવ આશ્રવ બંધ સંધ
 નિર્જન પ્રાણ એ સાત પદાર્થોને જતાવે છે, (એટલે જિનેશ
 દેવ સાત પદાર્થોનું વર્ણન કરે છે) એ પ્રમાણે સમ્મ
 દર્શન જ્ઞાન આરિત્ર ને પ્રાણ માર્ગ છે, તથા મિધ્યાત
 અવિરતિ પ્રમાદ કપાય યોગ એ આંશ બંધન દેતુઓ છે
 તથા અને પરબ્રહ્મ વડે છતી અછતી વસ્તુ તત્ત્વને સામાન્ય
 વિશેષરૂપ વિગેરેના પ્રકારથી જનાવે છે, અથવા આ બંધ

પરો એક અર્થવાળાં છે, તે તીર્થંકરો શું બતાવે છે તે કહે છે.

બધાં પ્રાણીઓ એટલે પૃથ્વી પાણી અગ્નિ વાયુ વન-
સ્પતિ એ એકદ્રિય છે, તથા એ ત્રણ ચાર પાંચ દ્રિયોવાળા
હોય છે, તેમને દ્રિય ૫ બળ ૩ ઉચ્છવાસ નિષ્કાસ. ૧
અથુ ૧ એ દયા પ્રાણ છે, પ્રાણ (સંભારી) હોયને
પૂર્વે હતાં હમણાં છે, અને બલિષ્ઠમાં રહેશે. તેથી
પ્રાણી કહેવાય છે; તથા વીછ રીતે ચાલે ભેડ હોવાના છે
તે બૂલ શ્રમ કહેવાય છે, અને વર્તમાનમાં બધા હોય છે,
હવે, અને પૂર્વે હવતા હતા, માટે હવ છે. તે તારકી
દિર્ઘ મનુષ્ય અને દેવ એ ચાર ગતિવાળા છે, તથા બધા
એ હોયે પોતાનાં કરેલાં કર્મથી સાતઃ અસાતાના ઉદયથી
કુળ દુઃખ ભોગવે છે. તેથી સત્વ છે, અથવા પ્રાણ બૂલ
હવ અને સત્વ એ બધા એક અર્થવાળા શબ્દો છે,
શરણ કે તત્વ ભેડ પચાંચો વડે પદાર્થને સ્વીકારવાનો છે,
તેથી કરીને ઉપરના બધા શબ્દો પ્રાણીના પચાંચવાળા છે,
તે હોયને દંડ ચામળા વિગેરેથી હણવા નહિ તથા
બીજા પાણે બળજબરી કરીને હણાવવા નહિ; તથા
નોકર, દાસ, દાસી વિગેરે ઉપર મહત્વસ્થાથી તેમનો સંપ્રદ
વ કરે; તથા શરીર અને મનની પીડા ઉપજાવીને પરિ-
તાપવા (સંતાપવા) નહિ; તથા હવથી પ્રાણ દુર કરવા-
વડે તેને અપશ્રવણ ન કરવું. આદ્યે ચિનેન્દરનો કહેલો

દુર્ગતિને અટકાવવાને ભુજંગ સમાન તથા સુગતિની પત્ર્ય
 સમાન ધર્મ છે, અને તે ધર્મ પુરુષાર્થના પ્રધાનપત્ર્ય
 વિશેષજો બતાવે છે. પાપના અનુબંધરહિત શુદ્ધ છે,
 પણ બોદ તથા શ્રાદ્ધજોધી એકેદ્રિયધી પથેદ્રિય સુધીન
 .જ્યોની દિંસાની અનુમતિને દુઃખરૂપ-કલંક છે. (એટલે
 શ્રાદ્ધજો યજ્ઞ કરાવે છે, અને બોદના સાધુજો સાધુ મટે
 સંધિયું ખાય છે, તેથી વધની અનુમતિનો દોષ લાગે છે,
 તેવો દોષ કૌનધર્મમાં નથી. વગી, પાંચ મહાવિદેહને આશ્રય
 તે, નિરંતર (નિત્ય) છે, તથા શાશ્વત તથા (મૈત્ર
 ગતિ આપવાથી શાશ્વત છે, અથવા નિત્ય હોવાથી શાશ્વત
 છે, પણ કિમ ન થાય; કે અવ્યત્ત્વ માફક પ્રથમ યથે
 પછી ન થાય; અને ઘટના અભાવ માફક પ્રથમ ન યથે
 નિત્ય થાય; પણ આ ધર્મ તો, ત્રણે કાળમાં શાશ્વત છે
 વગી, આ હવસમૂહને દુઃખસાગરમાં ડુબેલ જાત્રીને તેમાંથી
 પાર કરવા, જંતુના દુઃખ જાળુનારા એવા કેવળી ભગવં
 તેઓ બનાવ્યો છે. આ નોતમ સ્વામીએ પોતાની ભુદ્ધિએ ન
 કહેકું બનાવવાનું કારણ શિષ્યોની મતિ સ્થિર કરવા માટે કહ્યું
 કે:-આ શુદ્ધ ધર્મ હોનેધરનો કહેવો છે. આજ સૂત્રમાં કહેલ
 અર્થને નિપુજિતાર સૂત્ર-સ્પર્શીક બે ગાથાવટે કહે છે:-
 જં જિજ્ઞાસરા અર્થવા, જે સંવદ્ધ જે જળાગણ કાલે ।
 મઘ્વેવિ તે અર્થિમં, વર્દિગુ વર્દિર્દિતિ વિવર્દિતિ ॥૨૧॥

હાપ્પિય જીવનિકાણ, ગોવિ હણેળોડવિ અ હુણાવિજ્ઞા
નોવિ અ અણુમન્નિજ્ઞા, સન્મત્તસ્સેસ નિજુત્તી ॥૨૨૭॥

આ બંને ગાથાને અર્થ સરળ છે તેથી ટીકા નથી
તેથી યોગ્યમાં લખીએ છીએ. જે જિનેશ્વરે પૂર્વે ધયા વર્ત-
માનમાં છે, અને સવિધ્યમાં ધરે; તે બધાએ ભૂતકાળમાં
અહિંસા બતાવી છે, બતાવશે, અને બતાવે છે. એટલે,
છ એ હવનીકાયને હણે નહિ, હણાવે નહિ, અને
હણનારને અનુમોદે નહિ. એ સમ્યક્ત્વની નિયુક્તિ
છે, વીર્ય કરના ઉપદેશ એમના રચનાવથી પદોપ-
કારી પછે અપેક્ષા વિના સૂર્ય ઉદય માફક પ્રવર્તેલો છે,
જેમ સૂર્ય બધાને પ્રકાશ આપે, તેજ પ્રમાણે જિનેશ્વર
શ્રેષ્ઠ આપે, એટલે ૧૨૬ સૂત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ધર્મ
ચરણ પાળવા માટે ઉઠેલા એટલે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રમાં
પ્રયત્ન કરનારા, અને તેનાથી વિપરીત તે ધર્મમાં ઉદ્યમ
ન કરનારાને માટે સર્વજ્ઞ ત્રણ જગતના નાયે તેવા તેવા
નિમિત્તો ને ઉદ્દેશીને ધર્મ કહ્યો છે, એ પ્રમાણે બધે સમજવું.

અથવા ઉઠેલા અને ન ઉઠેલા એટલે દ્રવ્યથી ભેદેલા
અથવા ન ભેદેલા હોય છે, તેમને વીર પ્રભુએ ધર્મ કહ્યો
તેમાં ૧૧ ગણધરોએ હલે હલે ધર્મ સાંભળ્યો, એટલે પ્રભુના
અનુષ્ઠાન રહીને ધર્મ સાંભળવા અથવા ચારિત્ર ચક્રણ કરવા
તેવાર યથેશાને સંભળ્યાં, તે ઉપસ્થિત છે, અને તેથી

સૂત્રમાં જે શબ્દ છે, તે સામાન્યથી સ્વીકૃત છે, અને
 જે આશયો વડે આઠ પ્રકારનાં કર્મો આશ્રય કરે છે, તે
 આશ્રયો છે, અને જે અનુષ્ઠાનો કરવાથી ગંધી રીતે કર્મ
 થાય તે પરિશ્રવ છે, હવે પૂર્વે જે આશ્રયો કર્મ બંધન
 સ્થાન બતાવ્યાં, તે પોતેજ કર્મની નિર્જનનાં કારણ થાય
 છે, તેનો ભાવાર્થ આ છે, કે સામાન્ય બુદ્ધિવાળાને મો
 કરાવે તેવાં કુલની માગ્યા તથા મુંદર બી મુખકારણ વાર
 માનવાથી તે વસ્તુઓ તેમને કર્મ બંધને હેતુ થવા
 આશ્રવ છે, પણ તેજ વસ્તુઓ તત્ત્વને જાણનારા વિષ
 મુખથી દૂર રહેલા મહાત્માઓને કુલની માગ્યા વિગેરે નકામ
 જેથી લાગવાથી તથા સંસાર જમણ કરાવનારી જાણીને તે
 વસ્તુઓથી તેને નૈસર્ગ્ય થાય છે, તેથી કહ્યું કે, જે આશ્ર
 છે, તે જ્ઞાનીને પરિશ્રવ એટલે નિર્જનનું સ્થાન છે, તથા
 બધી વસ્તુઓનું અનેકાંત પણ બતાવવા તેથી ઉલ્લેખ સૂત્ર
 કહે છે, જે પરિશ્રવો છે તે આશ્રવો થાય છે, એટલે અતિ
 હંત સાધુ તપ સંયમ દય વિધ અકલાગ સમાચારી અનુષ્ઠાન
 વિગેરે જગ્યાતમાને નિર્જનનાં સ્થાન છે, તેજ ઉત્તમ પદાર્થો
 જેને જગુમ કર્મનો ઉદય હેય તેવા અગુમ અધ્યવસાય
 વાગ્યા તથા દુર્ગતિમાં લઈ જવાને આવેલાન બનેલા જનુને
 તે ઉત્તમ પદાર્થોની આચાતના કરવાથી તથા સાતા શિદ્ધિ
 રસનો ગર્વ કરવામાં તપર મનુષ્યને તે આશ્રવો થાય છે,

કહે છે. પ્રદાને વિગેરે એટલે વિદ્યાનને માત્ર ધ્યેયમાં
 ધર્મને કહેતાં કહ્યું પણ નિમિત્તથી આત્મ ધ્યાનમાં
 વિજ્ઞાનિ પુત્રની માફક હોય તો પણ ધર્મ પામી, અથવા
 વિવચના અભિલાષથી શાસિ ભદ્ર માફક પ્રમત્ત હોય
 છતાં પણ તેના કર્મના લાય ઉપચયથી જેવો ધર્મ સ્વીકારે
 છે, તે કહે છે અથવા આત્મ દુઃખીઓ અને પ્રમત્ત મુખીઓ
 તેઓ પણ ધર્મ પામે છે તો બીજાઓનું શું કહેવું
 (અર્થાત્ ધર્મ પામે છે) અથવા સમદેવના ઉદયથી આત્મ
 તથા વિવચેથી પ્રમત્ત છે. તેઓ જેનેનર અથવા નૃસિંહ
 સંતારકાળાનમા પંડેલા કેવી રીતે તત્ત્વને જાણેલા કહ્યું
 એવા સત્ત્વેય વિવચના અભિલાષને જડમૂલથી ઉજોવાને
 કેમ સમર્થ ન થાય, આ જાનને બીજી રીતે ન માને, તેથી
 બતાવે છે અદાવતથી વિગેરે આજે મિં કહ્યું અને કહેલ
 છે, તે સત્ય છે, એવું હું કહું છું કે જેવી રીતે સમ્યક્
 અથવા આત્મિકતા પાલિયામ જે કહેલ છે, તે પામીને પ્રમાણ
 ન કરેલા, પ્રિય કહે છે ત્રીજા પણ શું આધાર સ્થાનિ પ્રમાણ
 ન કરેલા ! તે કહે છે, નાજા મયો વિગેરે, એટલે કે હું પણ
 જાનત ન જાણતા સહેલે. હવે મુત્યુત્તર માધ્યમાં ન આવે
 એવું નથી, કહ્યું ॥ ૩—

સદત વર્દાદ કથિદનુ, મંત્રત મુન પરિમોગ લાવિત
 પ્રમત્ત જાન વરોઽનિ, વિગત વ્યવમાપુરવાળવાજ્ઞઃ

દોષ યદો માણસ પૂછે કે બોલો, કે અડીઆ રોજ
સુખનાં પરિભોગથી લાડ લગવેલો અને સેકડો પ્રયત્ન કરીને
રૂબેલો પણ વગર વ્યયાના આયુવાળો માણસ દોષ પણ
છે કે ? (નથી)

नखलु नरः सुरीष, सिद्धा सुर कितर नायकोऽपिपः ।
नोऽपि कृतान्न दन्त, कुलिशाम्भमेण कृशितो न
नश्यति ॥

દેવતાઓના સમૂહ અને સિદ્ધ વિદ્યાવાળો તથા અસુર
કિતરનો નાયક પણ અથવા મનુષ્ય પણ એવો દોષ નથી,
જો પુરુષ જમના દાંત રૂપી વજ્રના અ.કમળુથી કૂચ
રેલો તે ન નાશ પામે ? વળી-મૃત્યુના મોઢામાં ગયેલો જો
દોષ છે, તેને લગાવવાનો દોષ પણ ઉપાય નથી કેવું છે.
કે નાથી લાય, નથી પડે, ચાડ્યો લાય વિત્તાર કરે અથવા
સાધ્યમ ક્રિયા કરે અને મોટાં મન કરે અને જો વધારે
પીકણુ છે, તે કુદમાં પણ પેમે, નષ કરે. માવજન પાય,
મંત્ર સાધન કરે તો પણ જમના દાંતરૂપ વંત્રની કાતરમાં તે
ટપાઈને ચીતાય છે ! અને જોયો વિષય કથાયના અભિલાષથી
પ્રમત્ત બનેલા પ્રમત્તે નથી લાલુતા તેઓની મું રમ્યા પાય
છે. તે કહે છે, દરિયો તથા મનના વિષયને અતુલ્ય
પ્રવૃત્તિ (વિચાર) પ્રમત્તે અડી વિષયન. સન્નિધ લેનાં
પ્રમત્તે. ભય છે, તે તન્નુ અથવા નમસ્કરના સન્નિધ પ્રવૃત્તિ-
પદે જોયો. જોયો છે તેઓ કમળ પ્રવૃત્તિ છે.

જેઓ તેવા છે, તેઓ વંદની અથવા અસંદર્ભની વે
 મર્યાદા છે, તેનો આશ્રય લીધેલા ને વંદાનિકેત છે, અથવા
 જેમનું વાંકું નિકેત છે, તેવા છે, (આકરણના નિવર્તન
 સૂત્રમાંકનો કાયયેલ છે.) અને જેઓએ અસંદર્ભની મર્યાદા
 (૬૪) લીધી છે. તેઓ કાલ (માત)થી, ઘેરાતા કર્મનાં ઉપ
 રાત કારણ જે સાવધ કર્મનાં અનુક્રાંત છે, તેમાં રજા
 બનીને વારંવાર એકેન્દ્રિય જ્ઞાનિ વિગેરેમાં નવાં નવાં જન્મ
 મળું ભોગવે છે, અથવા કાલ મર્યાદાને બીજો અર્થ એમ
 લેવા કે કેટલાક જીવો એમ ચિંતવે કે ધર્મ કરીશું, ધાર્મિક
 લઈશું, એવી આશાથી એમાં રહે, (અથવા આ દિનાભિયાન
 આકરણના પ્રયોગથી અથવા આર્થ વચન પ્રમાણે પરનિપાત
 કરનાં) મૃદિન કાલ સમય લેવા, કેટલાક એવું હજી કે
 પાછલી વયમાં કે મર્યાદા અંગ સમયમાં અથવા પુત્ર પર
 જાઆ પછી ધર્મ કરીશું, હમણાં નહિ, એવી ઉમેદ રાખ
 નાના સાવધ આરંભમાં રજા બની હજી પ્રમાણે વંદ
 અસંદર્ભમાં રહીને બિચ્ચન બરોંમે રહીને ધર્મ કરવાનું
 રાખી વર્તમાનમાં પાપ રજા બની પૃથક પૃથક (જુદી
 જુદી) એકેન્દ્રિય જ્ઞાનિ વિગેરેનાં જન્મ-મળું કરે છે.

બીજી પ્રતિમાં જ્ય મોરે પુર્ણ પુર્ણ પાડ છે. તેને
 અર્થ આ છે કે, ઉપર કહેલી રીતે હજી એટલે, ઉદ્ધિ-
 મેને અનુક્રમ કર્મરૂપ-મેદમાં દુષ્ટતા વારંવાર એવાં પાપ

आयेति केगायंती लोपांसि समणाप माहणा
 पुढो यियायं वयंति, मे दिदं चणे सुयंयणे मयं यणे
 विण्णायं च णे उहुं अहं तिरियं दिसासु मद्यामं
 सुपदि लेदियं चणे-मद्ये पाणा मद्ये जीवा मद्ये
 भूगा मद्ये मत्ता हन्मद्या भस्मावेयव्या परिणामं
 मद्ये-परिणाम्या उदेयवद्या, इत्यदि जागह
 मत्तियम्य दोमो, अणारि य वयण मेयं, तथ जे
 आरिया ते पयं वपासी, मे दुदिदं यमे दुस्तुं य
 मे दुम्मयं य मे दुद्विण्णायं य मे उहुं अह तिरियं
 दिमागु मद्यमो दुपदि लेदियं य मे, ज न तुमे
 एव आहयकह एयं आमह एव वरुंह, एयं वरणंयह
 मद्येपाणा ४ हन्मद्या ५ इत्यदि जागह मत्तियम्य
 दोमो अणारि य वयणमेयं, एयं पुण एव माहयन्नामो
 एव आमासो एव वरुंयमो एव वरणंयमो-मद्यं
 पाणा ४ न हन्मद्या १ न भस्मावेयव्या २ मत्तियम्य
 ३ न परिणाम्या ४ न उदेयवद्या ५ इत्यदि
 जागह मत्तियम्य दोमो आरिय वयणमेयं पुयं
 रिक्ताय समर्थ वत्तंय वत्तंयं दुदिउहमासि, हंमो
 वताह्या! किं मे माय दुयमं अमाय! मत्तिया परि

દાનમાં દિ'સાને નિર્દોષ માનો છે, પરંતુ આપં ૩
તેમાં પણ રોષ માને છે. એવું બતાવીને એવે આપં ૩
પાતાને મન સ્થાપન કરે છે અને કહે છે, અમે
કરીએ છીએ, અને પ્રરૂપણા કરીએ છીએ, કે—

જમા પ્રાણ, જીવ, બુદ્ધિ, મત્ત્વ એ ચારે દારીય
જીવો છે, તેમને વળવા નદિ, હુકમ ચાલાવવો નદિ, મ
કરવો નદિ, નાનાપવા નદિ, પીડા આપવી નદિ, ઉં
કરવો નદિ. અદીઆજ રોષ નથી. (અર્થાત્ મોટું
જીવન કોઈપણ રીતે પીડા ન આપનારું સંયમજ નિ
છે.) આ આપ વૃત્તિવાનુ વચન છે.

આજ કહેવાથી દિમા પ્રિય જિનેતર કહે છે,
અમને તમારું વચન અનાય સામે છે.

જેનાઆપ — તમારે કહેવું તમારા એક દિકરા
નિર્દોષ કરીકની મકમે. કારણ કે ને બુદ્ધિ રહિત કે
ને નિર્દોષ કન કહે છે, કે પાતાની વાર (વાળી) ર
મ ન વડે અપાવવા પાડીઆ પાતાની કુવાળીઓ પા
નદિ કરે. (અ.કર પકડી રાખો.) તેના વારી (જિનેતર) કે
તેમના નાંજક. આ વચની અવગણા કરીને તેનું નિર્દ
(નિર્દોષ) વર્ણુ અપાવવા વડે જેનાઆપં પ્રશ્ન પૂરું છે

આજ પ્રશ્ન પ્રશ્ન કરનારા કરેક વારીએને વરસ
પીડે જેનાઆપં વચનો પ્રશ્ન પૂરવા છે કે—કે. ૧

કરનારા જેનેનર જાંધુઓ! તમને સાતા (સુખ) મનને
 આનંદ ઉપજવનાર છે, કે દુઃખ? જો એમ કહે કે સુખ
 વહાલું છે, તો તમારા આગમ (મિદાંત) ને પ્રત્યક્ષ
 તથા હોદના માનવા પ્રમાણે જાણ થશે. (તમારો મિદાંત
 ખોટો થશે.) ઠરી તેઓ હુઆઈથી જુડું કહે કે અમને
 દુઃખ પ્રિય છે, તો તેવા વાદીઓને પાતાની વાડ જળમાં
 બંધાયલાને આ પ્રમાણે કહેવું, કે તમને તેમ દુઃખ
 પ્રિય છે તેમ શૂવેં પ્રાણી માત્રને દુઃખ પ્રિય નથી, પણ
 અપ્રિય છે, અશાંતિકર છે, મહા લય રૂપ છે.

જાતાં દહ ઘડીને તે ન માને તો કહેવું, કે તમારું
 જોડવું સત્ય ક્યારે થાય, કે ને પ્રમાણ રૂપ જાને, પણ તેવું
 પ્રમાણ મળવું દુર્લભ છે કે સુખને બદલે દુઃખ કેદપણ
 પ્રિય માને! માટે તમારે અથવા દરેક જોડામિત્તાથી કે
 કુખના જોડામિત્તાથી કેદપણ જીવેને હજુવા નહિ, પીડવા
 નહિ તથા કેદમાં નાખવા નહિ વિદેર જાણવું. તે હજુવામાં
 કેદ છે, જાતાં હજુવામાં દોષ નથી. એવું માનવું તે અનર્થ
 વાત છે. (હવે સજ્જ મનસિ માટે છે) આણું સુખમ્મ-
 મળી જાંધુ સ્વમીને કહે તે.

૧૫૬ જા.જા પ્રમાણે તે વાદીઓને તેમના અચર શબ્દ
 ૧૬૯ જાંધુને તેમની અનર્થતા જાણવી
 આ મળેલાં શબ્દોમાં મંદી જેટલો મિત્ર.

તો, પણ તેને વેરાળ્ય દશાએ પરિણમેલો ભણી ગોચરીમાં
 મલેલ હતો, તેને પ્રત્યુષ (ઉગતા પ્રભાત) ની માફક રાત્રી
 માગ્યો આપ્યો. તેથી રાત્રીએ તે યોગ્યા પદને આપી ઉત્તર
 જનાં હુદ્દક સાધુએ કર્યું,

। તસ્ય દંતસ્ય જિહ્વાદિયસ્ય, અઙ્ગણ્ણજોગે ગય-
 માણસસ્ય ।

કે મઝસ ણ્ણાવિગિત ણં ! સકુંટલં પા વયણં
 ન યત્તિ ॥૨૬૧॥

હમા પાશ્વ દરનાસ, હામ દમન દરનાસ, દરિએને
 હાનાસ અને અધ્યાત્મમાં રાત્રી એવા મારા એવા મુનિને
 આ મારે ચિંતવણું, કે તે પ્રમદના રાત્રીમાં કુંડળ છે કે
 નહીં !

જામાં અભ્યુપગાદું દરણ કાંતિ વિગેરે મુદ્દો. ધર-
 વૃદ્ધં મારણ મદાણું, પણ ચિત્તના વિદ્યપદું દરણ ન
 મદાણું. તેથી રાત્રીને તેની નિરપદતા ઉપરથી ધર્મ ભાવ-
 નાનો દરવાસ રાશે, પણ રાત્રીને દર્શિતવ મુદ્દાં હુદ્દક
 મુદ્દાં મારિને એક મુદ્દો મેલો તમા એકો જોઈને જોઈ
 જોઈ તમા ઉપલી દરવાસ રાંતે અભ્યુપગાદું, તમા
 દરને મુદ્દાં ? તમા મુદ્દાં મુદ્દાં રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે
 તમા રાંતે, મુદ્દાં કે એક દરવાસ ? તમા રાંતે રાંતે રાંતે
 એક રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે રાંતે

વિરૂધ્ધ તેઓ સ્નાન; ઇચ્છિત ભોજન, મઠ બાંધી રહેવું વિગેરે આચરે છે, તેમાં દીક્ર સાગવાથી તે સ્વીકારતાં સાધુ ગૃહસ્થ પણ ન રહ્યો, ન પુરો સાધુ થયો, પરંતુ ગીતાથી સાધુ જરૂર પડતાં પરિચય કરે તો વખતે તેવાને પણ મક્કોપાત ઠેકાણે લાવે.)

જે સંસારમિત્ર વેષધારીનો પરિચય ન કરતાં તેની ઉપેક્ષા કરે તે કયા ઉત્તમ ગુણો મેળવે, તે કહે છે કે—

તે નિષ્પૃહી સાધુ જ્યાં મનુષ્ય સૌકમાં જેઓ વિદ્વાન (આત્માર્થી) છે, તેમનાથી પણ સર્વોત્તમ વિદ્વાન થયે.

મત્તઃ—સૌકમાં કેટલાક વિદ્વાનો છે, કે તેમાં આ એક થયે! અગુચ્છ વિગેરે જે કેટલાક નિક્ષિપ્ત હંદવાળા છે, અઘોત જેમણે કાયા મન વચન વડે પ્રાણીને દુઃખ આપનારો હંદ ત્યાગ કર્યો છે, તે વિદ્વાનો થાય ઉજ, એવું વિચારીને હે શિષ્ય! તું તેમને જો

મત્તઃ—જોવાને દુઃખ ન આપનારા તેઓ કયા છે! તે કહે છે, કે જેમણે ધર્મનું તત્ત્વ બાવનું છે તેવા સત્ત્વવાળા સંપુર્ણ દુષ્ટ કર્મને ત્યજે છે, અને તે પ્રમાણે જેઓ હંદથી દૂર રહે છે, તેઓ આઠે કર્મને હણે છે, તેજ વિદ્વાન છે. તેવું આંખો મીંચી વિચારીને પછી જો, એટલે વિવેકવાળી બુદ્ધિથી તેને તું ખરેખર કર,

મત્તઃ—કયા પુરુષો જ્યાં કર્મોને ક્ષય કરે છે!

ઉત્તર:—તે કહે છે

“ નરે ” ઇત્યાદિ, માણસોજ સંપૂર્ણ કર્મક્ષય કરવાને
 સમર્થ છે, પણ વીજ ગતિવાળા નહિ. તેમાં પણ બધાં
 મનુષ્યો મોક્ષમાં જનારા નથી; પણ જેઓએ અર્ચાંતે, શરીરના
 સંસ્કારો (ચોલાનો) ત્યાગ કરવાથી જેમનું શરીર મરણ
 જેવું છે. અર્ચાંત જેમણે શરીરનો ત્યાગ કર્યો તેને પુણ્ય
 થયું; કે ચોલાવણું એ સધળું ત્યાગ કર્યું છે. (મેધકુમારે
 જેમ પીતરાન પ્રભુના ઉપદેશથી આંખો શિવાય શરિરના
 બીજા ભાગોની મમતા હિતારીને દવા વિગેરે કરવાનો પણ
 ત્યાગ કર્યો હતો; અથવા આખા શરીરની આમણી જીવતાં
 હિતારી; તેપણુ કોઈના ઉપર કોપ ન કર્યો; તેવા બધાંક
 મુનિ માણક ધાય છે.) તેવા સાધુ સર્વ કર્મનો ક્ષય કરે છે.
 અથવા અર્ચાં એટલે તેજ, અને તે પણ કોપ છે, અને
 અને તેના દહેવાથી બીજા કષ્ટો પડી જાય છે. તેના
 અર્થ આ પ્રમાણે છે કે:—જે પુરુષમાંથી કષ્ટપરુષ-અર્ચાં
 સર્વથા નહીં પામી હોય, તેવા અર્ચાંથી પુરુષોનાં આંક કર્મ
 નહીં થાય છે. વળી, મુનિચરિત્રરૂપ-ધર્મને જાણનારા તે
 ધર્મવિદો છે, અને જે ધર્મવિદો છે, તે કુટિલચરિત્ર (સરજ) છે.
 પ્રશ્ન:—તેમ કહે: પણ બીજા સાધુએ શું અર્ચાંનન
 કરીને તેવું કર્યું ?

ઉત્તર:—“ અર્ચાંનન ” વિગેરે ક.વ.દિવા:—અનુજનન

કારણ કે સાત અસાતા નિરોધી હોવાથી જન્મે કદે ઉદયમાં એક વખતે ન હોય. ચોક્કનીય કર્મનાં નવ ઉદય સ્થાન છે, તે કહે છે દશ, નવ, અઠ, સાત, છ, પાંચ, ચાર, બે, એક. એ નવની વિગત-તે દશમાં મિથ્યાત્વ અનંતાનુબંધીથી સંજવલન સુધી ૪ કોષની ચોક્કનીય પ્રમાણે માનની ચોક્કી પણ હોય, તે પ્રમાણે કપરની ચોક્કી હોય. તથા લોભની ચોક્કી હોય એટલે કેાઇ પણ ચોક્કીની ચાર હોય, તે મળી પાંચ થઇ. છકો કેાઇ પણ એક વેદ હોય, હાસ્ય રતિ અથવા અરતિ ચોક્કનું એકકું હોય, બપ તથા લુગુપ્સા મળી કુલ ૧૦ થઇ.

ઉપરની દશમાંથી કેાઇ જીવને લાયક છે લુગુપ્સામાંથી એક ન હોય તો નવ, અને જન્મે ન હોય તો અઠ, અનંતાનુ બંધીની એક દૂર યતાં ૭ રહી, મિથ્યાત્વના અભાવમાં છ રહી, અમત્યાખ્યાનની ઉદયના અભાવમાં પ, પ્રત્યાખ્યાન આવરણના ઉદયના અભાવે ૪ હાસ્યરતિનું એકકું કેાઇ પણ ન હોય તો ૨ અને વેદના અભાવમાં ફક્ત સંજવલન એકનો ઉદય રહેા.

આયુષ્યનું પણ એકજ ઉદય સ્થાન છે. કારણ કે ચારમાંનું કેાઇ પણ એક હોય, નામ કર્મના ઉદયનાં ૧૨ સ્થાન છે.

૨૦, ૨૧, ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧,

૮ તેમાં સંસારમાં રહેલા સયોગી તેર ગુણસ્થાન સુખીના
 ઉપોને નામકર્મના દૃશ્ય ઉદયસ્થાન છે. અને અયોગી
 ગુણસ્થાન વાળાને હેવટનાં બેજ છે, અહીં બાર મુવ ઉદ-
 યકર્મ પ્રકૃતિ પ્રથમ જતાવે છે. તેજસ 'કાર્મણ' શરીર બે,
 વર્ણગંધ રસ સ્પર્શ ૪ ચોક્કડું અગુરુલઘુ, ૧ સ્થિર, ૧,
 અસ્થિર ૧, શુભ ૧, અશુભ, ૧ નિર્માણ, કુલ ૧૨ તેમાં
 ૨૦ તીર્થંકર દેવળી ત્યાં સમુદ્ધાત કરે ત્યાં કાર્મણ
 શરીરચેતીને હોય છે. તે કહે છે. મનુષ્યગતિ ૧ પંચેન્દ્રિય-
 જાતિ ૧ વ્રત ૧ બાદર ૧ પર્વાત ૧ સુભગ ૧ આદેય ૧
 વચાકીર્તિ ૧ અને ઉપર કહેલી મુવ ઉદયની બાર મળી કુલ
 ૨૦ થઈ. અને ૨૧મી ૩૧ સુખીનાં ઉદય સ્થાનો ૭૫ ગુણ
 ધ્યાનના લેદરી અનેક લેદવાળાં હોય છે. તે ગ્રંથ વધી
 જવાના બધાની ગણા અહીં કહેતા નથી, પણ લાજુવા માટે
 એક કહે છે. પ્રથમ ૨૧નો એક કહે છે, જાતિ ૧, જાતિ,
 અનુપૂર્ણ ૧ વ્રત ૧ બાદર ૧ પર્વાત અથવા
 અપર્વાત ૧ કોઈ એક સુભગ ૧ અથવા દુર્ભગ
 આદેય અથવા ૧ આનાદેય વચાકીર્તિ અથવા ૧ અથવા આ
 ૧૫ થયા ઉપર કહેલી મુવ ૧૨ મળી ૨૧ થઈ.

હવે ૨૪નો એક લેક કહે છે.

તિર્થંકર જાતિ ૧ પંચેન્દ્રિય જાતિ ૧ આદરિત શરીર ૧
 હૃદય સંસ્થાન ૧, ઉપદાત ૧ પ્રત્યેક અથવા ૧ અ.ધરણ

ઉપર બતાવેલ આજ્ઞાકાંક્ષી પંડિત તથા ભવચિન્તક
અનિવૃત્ત ગુણવાળો આ પ્રવચન (ત્રીજા ભાગ) માં
બીજે નથી અને જે સાધુ અનિવૃત્ત છે તે પરમાર્થ
કર્મનો સારી રીતે જાણ છે. અને તે શું કરે તે કહે છે
જગવદાન ઇત્યાદિ.

તે અનિવૃત્ત અથવા અસ્થિર સાધુ પોતાના જોડ
આત્માને ધન ધાન્ય સોનું પુત્ર બી તથા પોતાના શરીર
વિગેરે (પુરુષોત્તમ ઉપાધિ) થી જુદું બનીને યશીર વિગેરે
બધાનો શિક્ષક બેઠે (સંજ્ઞાવનામાં હિંસ્ર પ્રત્યય છે.) તેમ
જેમ સૂચ્યુ છે કે આત્માને બધી ઉપાધીથી જુદો રહે
તોજ તે યશીરથી જુદો પાડી શકે. અને તેમ શિક્ષક ઉત્તર
બેઠે મંગાર સ્વભાવની ભાવના છે તથા જોડતર ભાવને
આવી રીતે ભાવવી.

સંગાર દવાગમ નર્થ સારા, કા કલ્પ કોડ્ય સત્તમ
પરો વા !

મર્થ ધમનઃ સત્તમ પદે જ, મવન્તિ મૂળા મ
મવન્તિ મૂળા ૩૧૩

આ સંસાર અનર્થનો સારજ છે. અને અર્થ કે જોડે
સ્વજન અથવા પરજન છે તે બધાને સંસારમાં ભર્યો
સ્વજન અને પરજન છે તે પણ બધું જાણ સ્વ ક.વ. મર્થ
કેટલાક ફરી ફેરવે રેડ નથી. (અર્થાત્ મધુર્ય નહીં

૨૨ સમુદ્રમાં ત્યાં લેગા થવાનો તથા સ્થિર રહેવાનો તથા
જાનો નિશ્ચય નથી, તથા થોડા કાળ પછી એકતા રહેવાનો
શ્રય નથી, ત્યાં કોણે પોતાનું કે પારનું છે ?)

વિચિન્ત્ય મેતદ્ભવતાઽહમેકો,
નમેઽસ્તિ કશ્ચિત્ પુરતો ન પથ્યાત્;
સ્વકર્મભિર્ભ્રાન્તિરિયં મમૈવ,
અહં પુરસ્તાદહમેવ પથ્યાત્ ॥૧॥

ઉપર પ્રમાણે વિચારી હું એકલો છું, અને મારે
હેલાં કે પછાડે કોઈ વાળી, પરંતુ મોહનીય કર્મથી આ
મેં મારા તાણની આંતિ છે, ખરી રીતે તો પહેલાં પછી
; અને પછી પછી હું પોતે પોતાનો સ્વજન છું એવી
અવસ્થા તમારે આવવી.

ઈદંકોઽહં ન મે કશ્ચિત્, નાહમન્યસ્ય કશ્ચપિત્ ॥
ત મે પશ્યામિ પશ્યાહ નામૌ ભાવીતિ યો મ ॥૨॥

હું સદા એકલો છું. મારો કોઈ પછી નથી, તેમ હું
કોઈને કોઈનો પછી નથી, હું કોનો છાડ, તેવો અને કોઈ
રેખાનું નથી ! (૧મું શબ્દ પુરતો એ રહે પડે છે.)
તેમ મારે. અનિશ્ચયમાં કશું તેવું પછી કોઈ નથી.

અહાં પ્રકુરને કર્મ, મુનસપેશ્ય તત્કાલમ્ ॥
જાગને ઈ રા પેશ, અહો પાતિ મદાન્નરમ્ ॥૩॥

છે, તેવાએ ક્રોધ અશિવટે આત્માને જાળવેા નહિ. અર્થાત્ ક્રોધાદિ આવતાં તેને ચાંત (દુર) કર, એ પ્રમાણે મુખમાં સ્વામી જાંબુસ્વામીને કહે છે.

ચોથો ઉદ્દેશો.

ત્રીજે ઉદ્દેશો કહ્યો, તેનો આ કહેવાતો ચોથો ઉદ્દેશ સાથે આ પ્રમાણે સંબંધ છે; ગયા ઉદ્દેશમાં નિરવધ તપ બતાવ્યો, અને તે સંપૂર્ણ રીતે સારા સંયમમાં રહેતા મુનિને હોય છે, તેથી સંયમ ગતાવના ચોથો ઉદ્દેશો કહે છે, તેના આવા સંબંધથી આવેલા ચોથા ઉદ્દેશનું આ પ્રથમ સૂત્ર છે.

આરીલપ્ વપીલપ્ નિપ્પીલપ્ જહિતા વુલ્લ
સંજોગં રિષા ઉવસમં, તમ્હા અયિમણે ધીરે, સારપ્
સમિપ્ સહિપ્ સપા જપ્, દુરણુપરો મગ્ગો વીરાણં
અનિપદ્દ ગામ્હીણં, વિગિં ચ મંસ સોણિયં, એસ પુરિસે
વવિપ્ ધીરે, આગાણિએ વિયાહિપ્, જે ઘુણાઈ સહુ-
સ્સ યં વસિતા ધમચેરંસિ ॥ છુ. ૧૧૭ ॥

આરીલપ્ ઇત્યાદિ આપીડન કર, અર્થાત્ અનિપદ્દ (ચિ.પ્ર) તપવટે ચરીરને દુઃખ આપ, આ પ્રથમ રીતે જન-
સરે છે, પણ ત્યારે સિદ્ધાંત બહી રહે, ત્યારે મધ્યમી
(વધારે પ્રમાણમાં) તપ કરી કાચાને પીડ, (સુમાર) રહે

ધારે તત્ત્વજ્ઞાન મેળવતાં ગુરૂની સેવા કરનાર અતેવાસી
 ને તેણે અર્થસાર (રહસ્ય) મેળવ્યું છે, તેવો મુનિ શરી-
 ને ત્યજવાની ઇચ્છાથી માસ અર્ધમાસનો તપ કરવાવડે
 નેશ્યથી પીડે, શિષ્ય કહે છે કે હીક, કર્મ ક્ષય કરવા
 માટે તપ કરે છે, પણ તે પૂજણાસ કીર્તિ માટે કરે
 તો શું થાય ? ગુરૂ કહે કે તે માટે કરે તો શરીર પીડવાનો
 તપરૂપ ઉપદેશ નિર્ધારકજ થયો. તે માટે બીજી રીતે કહે
 છે. કર્મ અથવા કાર્મણુ શરીરનેજ પીડે (મુત્રપાક થોડો
 રહી ગયો દેખાય છે) અહીંયા પણ આપીક, પ્રપીક,
 નિષ્પીક, કાર્મણુ શરીર પીડવા માટે લાલુવાં. મુત્ર પાક
 આવે તેમજ, “આર્ચિલે, પર્ચિલે, નિર્પીલે કર્મ”
 અથવા મંદબુદ્ધિવાળા માટે ત્રણેની અવસ્થા બતાવે છે, કે
 આપીકન તે યેથા ગુણસ્થાનથી લઇને સાતમા મુધીમાં
 ચોટી થોડી તપસ્યા કરે, અને આડમા નવમા ગુણ
 સ્થાનમાં પ્રપીકન તે મોટી તપસ્યા કરે, અને ૧૦મા ગુણ
 સ્થાનમાં નિષ્પીકન તે માસ ક્ષપણુ વિગેરે મોટો તપ કરે
 અથવા ઉપશંખે શ્રેણીમાં આપીકન, ક્ષપક શ્રેણીમાં પ્રપીકન,
 અને શૈલેશી અવસ્થામાં નિષ્પીકન તપ લાલુવો.

શું કરીને તેવો તપ કરે તે બતાવે છે.

જરિતા—વિગેરે; પૂર્વ સંયોગ તે ચોતાની પાસે જે
 કંઈ ધન્ય ધન સોનું પુત્ર સ્ત્રી વિગેરે હવું, તે ત્યાગીને તપ

કાશળ કે માંસ સુકતાં તે પણ સાથે સુકાર્થ જાય છે. આપાણીજ્જે વિગેરે એટલે વીર પુરુષોના માર્ગે ચાલત ને માંસ લોહી સુકવે, તે મોક્ષાભિલાષીઓને આશ્રય. માનવાન્તેગ વચન વાલો વિખ્યાત થાય છે.

પ્ર:—એવો કોણ છે ?

ઉ:—જે બ્રહ્મચર્ય તે સંયમમાં રહી કામવાસના છૂટકા પ્રયત્ન કરે, અથવા સમુચ્છ્રય તે શરીર અથવા કર્મોપચાર પણ ચારિત્ર વડે મુખાવે. (કૃશકરે-દુરકરે) તે આશ્રય તથા વ્યાખ્યાન (સ્તુત્ય પૂજ્ય) થાય છે. આ પ્રમાણ પ્રમત્ત સાધુનું સ્વરૂપ ગતાબ્ધુ. એવે તેનું સંયમ પાળનારા ને પ્રમત્ત (પ્રમાદી સાધુઓ) છે તેનું વર્ણન કરે.

નિતેહિં પલિદિષ્ટેહિં આપાણસોષગદિષ્ટાં
અઘ્યોચ્છિસ વંધણે અણાભિક્ષન સંજોષ તર્વંસિ
વિપાણમ્બો આણાગ્લંભો નરિષ સિષેમિ (મુ. ૧૧)

જે પદાર્થ તરફ લઇવળાય—અર્થાત્ પદાર્થનો નિર્ણય કરવા ને દોરે, તે નેત્ર વિગેરે પાંચ ઇન્દ્રિયો છે, તેના વંધીનાના વિવચને શ્રદ્ધા કરવા વડે ને પાપ થાય, તે અઘ્યોચ્છિસે સાધુ યનાં જનતમાં સારા પુરુષોથી પૂજનીક થાય. બ્રહ્મચર્યમાં રહેવા છતાં પણ ફરીથી તેને મોહનો ઉદય થવાથી સાવધાન પૂજ્યમાં સંસાર જામળના બીજ રૂપ કર્મના ઇન્દ્રિયોન વિવચો રૂપ એકાદ (પ્રવાહો) અથવા મિથ્યાત્વ અરિચિ

મોઢ કયાય યોગ છે તેમાં ગૃધ્ર યાય તે આદાન સ્રોત
ધ્ય બને.

પ્રશ્ન:—કોણ ?

ઉત્તર:—બાળ (અણ) છે, તે રાગ દ્વેષરૂપ મહા
મુદુથી મલિન અંતઃકરણવાળો ગૃધ્ર બને,

પ્રશ્ન:—પછી તે કેવો યાય ?

ઉત્તર:—પ્રવોચ્છિન્ન વિગેરે—એક સરખાં સેંકડો જન્મ
મહું આપનાર એવું આઠ પ્રકારના કર્મરૂપ બંધન તેને
મળે છે, વળી અગામિ. જેણે સંસારના સંયોગ રૂપ ધન ધાન્ય
સેતુ, પુત્ર, સ્ત્રી, વિગેરેનો મોહ અથવા અસંયમનો
સંયોગ છેડયો નથી; તે “અનલિકાંત સંયોગી” છે,
તેણે કુશ્મધુને કાંદ્રિયોને અનુકુળ વિષય-લાલસાના અધા-
રમાં અથવા મોહરૂપ-અધિકારમાં પ્રવર્તેલાનું ચોતાનું ખરું
હિત અથવા મોક્ષઉપાય તેણે ન જાણવાથી તીર્થંકરની
આજ્ઞા (ઉપદેશનો) લાલ તેને ધવાનો નથી એવું હું
કહું છું અથવા તેને આજ્ઞા એટલે સમ્યક્ત્વનો લાલ
ધવાનો નથી. (લવિધ્યમાં) પણ ધર્મ મળવો દુર્લભ છે.
કારણકે, સૂત્રમાં નાસ્તિ શબ્દ છે તે અવ્યય ત્રણ કાળ
આશ્રયી છે.)

જસ્ત નાત્પિ પુરા પચ્છા મજ્જે તસ્સ કુઓસિયા ?
સેહુ પન્નાણ મંતે યુદ્ધે આરંભો વરણ, સંમમેયંતિ

કરીને આરંભ છેડે, તે કહે છે. પરિચિદ્ધિ વિગેરે મે
 (પાપનું ઉપાદાન) રૂપ બહારથી ધન ધાન્ય વિગેરે મ
 વા હિંસાદિ આશયદ્વાર (અદાર પાપ સ્થાન) છે, ત
 અ શબ્દથી અભ્યંતર રાગદ્રેષ રૂપ અથવા વિષય તુ
 સ્ત્રોતને ત્યાગીને નિર્મળયા; વળી જિજ્ઞાસુ કર્મ જેનાં દુર
 તે નિષ્કર્મ દર્શી છે, ફદ્દ-આ સંસારમાં મત્યં (માણ
 લોકમાં જે નિષ્કર્મ દર્શી છે! તેજ બાદ અભ્યંતર પ
 અક છેકનારાઓ છે, શું આધાર લઈને પરિચિદ્ધિ જે
 અથવા નિષ્કર્મ દર્શી બને તે કહે છે, 'કર્માર્ણ વિ
 મિશ્રાત્વ અવિરતિ પ્રમાદ કપાય યોગોપડે જે કર્મ બદ
 છે તે જ્ઞાનાવરણીય વિગેરેનું સફળપણું ફેળીને
 જ્ઞાનાવરણીયનું ફળ જ્ઞાન હંકારું છે, દર્શનઆવરણી
 ફેળવામાં વિન રૂપ છે, વેદનીયનું ફળ રાગ ।
 દુઃખો મુખો ભોગવવાના છે.

પ્રશ્ન:—બધાં કર્મના વિષાકના ઉદયને ઉચ્છતા નવાં
 પ્રદેશ ઉદયને પણ આભાવ હોય છે. અને તપ :
 સવ પણ થાય છે ત્યારે કર્મનું સફળ પણું કેવી રીતે થકે

આશ્વાયનો ઉત્તર:—તે રોગ નથી, અમને
 પ્રકારનું ઉચ્છવાપણું અહીં નથી, પણ દ્રવ્ય પૂર્ણપણું મ
 એ છીએ અને તે છેજ, એટલે દરેકને આજ કર્મને
 ઉદય છે, એમ નહિ પણ બધા એવ આશ્ચર્ય સામાન્ય

આદે કર્મનો સંકલ્પ છે; તેથી તે કર્મની અથવા
મૂળ આશ્રય છે. તેનાથી નિશ્ચયથી નીકળી જાય,
૧-આશ્રય આવે, તેણે કૃત્ય ન કરે.

પ્રશ્ન:—કોણ ન કરે ?

ઉ:—વેદવિદ્ ભેનાવડે સઘળું ચર-અચરવેદાય, તે વેદ
જાન છે, તેને જાણે તે વેદવિદ્ જાણવો. અર્થાત્ સર્વજ્ઞના
શ્રમાં વર્તનારો હોય તે આ નવાં કર્મ ન બાંધે.
અમારા એકલાનો અભિપ્રાય નથી; પણ સર્વે તીર્થ-
નો આ આશય છે તે જતાવે છે.

જે સ્વલુભો ! વીરા તે સમિયા સહિયા સયા-
ઃ સંઘઢ દંસિણો આજોવરયા અહાતહં લોયં
હમાણા પાઈણં પહિણં દાહિણં ઉર્હિણં ક્ય સચ્ચં
પરિ (ધિણ) ચિદ્ધિણ, સાહિસ્સામો, નાણં ધી-
ઃ સમિયાણં સહિયાણં સયાજયાણં સંઘઢ દંસી-
આજો વ રયાણં અહા તહં લોયં સસુ વેહમા-
ણં કિમત્થિ ઉવાહી !, પાસગસ્સ ન વિઝ્ઞહ ન-
પ સ્તિવોમિ (સુ. ૧૪૦) । ચતુર્યે ચતુર્યઃ ૪-૪ ।
તે સમ્યક્ત્વાધ્યયનમ્ ॥ ૪ ॥

સમ્યગ્જ્ઞવાદ અને નિરવધ તપ તથા ચારિત્ર દેહું. હવે,
ઉં મન દેહે છે:—જે સ્વલુભો (અહીં શબ્દ વાચ્યની શોભા

માટે છે.) જે પૂર્વે અનંતા તીર્થંકરો ધર્મા તથા
 છે, અને વર્તમાનમાં કેટલાક છે, તેઓ કર્મશુભે
 નવામાં સમર્થ હોવાથી વીરો છે, સમિતિથી શુદ્ધ
 જ્ઞાનાદિથી સહિત છે. આરા સંયમથી ચત્તાવાંગા છે
 હાસિગોતિ શુભ અશુભને નિરંતર સંપૂર્ણદર્શી (દે
 છે. પાપકર્મરૂપ-આત્માથી બિપરત છે. તેઓ ને
 દોઢ આદરાજ પ્રમાણુ છે, તેને અથવા, કર્મદોષ જે
 રિયા પૂર્વે વિગેરેમાં રહેલ છે, તેની હવ-અહવની
 રથાને દેખનારા છે. તેઓ સત્ય સંયમનુપમાં સ્થિર
 છે. અર્થાત્ તેમને ત્રિકાગ-વિષય સંજ્ઞાથી સંપૂર્ણ
 છે. પૂર્વે અનંતા યથા; તે સંયમમાં રથા. પંદર
 ભૂમિમાં સંખ્યાના તીર્થંકર-સંયમમાં રહેલા છે, તથા
 ભ્યમાં અનંતા યવાના છે. તેઓ સંયમમાં સ્થિત
 તેઓને ત્રણે કાગનોજ અભિપ્રાય (બોધ) છે, તે કું
 કદીશ; એવું શુધભાસ્વામી શિષ્યોને કહે છે:—તમે સં
 પૂર્વે કહેલાં ઉત્તમ વિશેષજ્ઞોવાળાનું જ્ઞાન (અભિ
 આ છે કે, જે કર્મજનિત બિપાસિ છે, તે નારક ।
 આર મેનિમાં જન્મ લેવો; મુખીદુઃખી, મુશ્કેલ, ક
 પયાંસ-અપયાંસ, વિગેરે નવાં નવાં મળે છે કે નહિ
 સંજ્ઞાથી પરમનવાગ્યને સંકેત છે કે ? ફરી મળી
 તેથી, તે તીર્થંકરો સાક્ષાત્ જોઈને કહે છે કે:—તેવા ક

મનરાજને તે તે વસ્તુ ઉપર મોહ ન રહેવાથી મમતા-
 યીજવાથી તેવા પશ્યક (કેવળ જ્ઞાની) ને કર્મજનિત
 પાપિ ભવિષ્યમાં મળવાની નથી; તે પ્રમાણે હું પણ કહું છું.
 પણ આ હું મારી બુદ્ધિથી કહેતો નથી, સૂત્રાનુગમ કહ્યો.
 ગોચરો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો, નવ વિચાર તેમાંજ થોડો
 બચાવી દીધો છે. ચોથું સમ્યક્ત્વ નામનું અધ્યયન
 સમાપ્ત થયું. (લીકના સ્લોક ૬૨૦ થયા.)

‘લોકસાર’ નામનું પાંચમું અધ્યયન.

ચોથું અધ્યયન કહ્યા પછી હવે પાંચમું અધ્યયન
 છે. તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. ગયા અધ્યયનમાં
 સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ બતાવ્યું; અને તેની અંદર જ્ઞાન રહેલું
 છે, એ સમ્યક્ત્વ વધા જ્ઞાનનું ફળ ચારિત્ર છે, અને ચારિ-
 ત્ર મોક્ષનું અંગ પ્રધાનપણે છે, તેથી તે લોકમાં સારરૂપ
 છે. તે ચારિત્રનું પ્રતિપાદન કરવા માટે આ અધ્યયન છે.
 આવા સંબંધથી આવેલા ‘આ લોકસાર’ અધ્યયન
 ઉપક્રમ વિગેરે ચાર અનુયોગદ્વાર થાય છે, તે પ્રથમ ઉપક્ર-
 દારમાં અધ્યાધિકાર બે પ્રકારે છે. અધ્યયનનો વિષય પહે-
 લે અધ્યયનમાં કહ્યો છે, અને ઉદ્દેશનો નિયુક્તિકાર ગાયા
 પડે કહે છે.

હિસગ વિસપારં મગ, ઇગ ચદતિ ન મુખી પદમગાં

વિરજો મુખીતિ વિદ્ય, અવિરયવાઈ પરિગ્ગણિ
૥૨૧૧૧

તદ્યપ્ત એસો અપરિગ્ગણો, યનિવિજ્ઞ કામમોગોષ ।
અવ્યક્તસ્તેગ ધરસ્થ, પદ્મવાયા ચ હૃદયંમિ ॥૨૧૨
હરજો ધમો ય તથ સંયમ, મુક્તી નિસ્સંગયાંય પંચમ
લક્ષ્મણ ધર્મણા છદ્મગંમિ, તદ્દ રાગ દોષેય ॥૨૧૬

હિંસક તે હિંસા કરનારો, તથા વિવેચો માટે આરો
કરતો તે વિષયારંભક, તે બને સાથે લેતાં હિંસક તથા
વિષયારંભક કે એટલે જે સાધુ પ્રાણીઓની હિંસા ન
અને વિષય મુખ લેવા સાવધ આરંભ. (સહારી જેવો
કરે, તે મુની ન કહેવાય, (વ્યાકરણના નિયમ પ્રમાણે
સમાસ તથા વિગ્રહ ટીકામાં બતાવ્યા છે. કે જેથી મુખને
અર્થ તથા ઉત્પત્તિ સમજાય) તથા વિષય મુખના માટે
એકલોજ વિચરે, તે એક ચર છે. તે પણ મુની ન કહેવાય
આ ત્રણ અધિકાર હિંસક, વિષયારંભક અને એકચર છે તે
પહેલા ઉદ્દેશમાં છે.

બીજા ઉદ્દેશમાં હિંસાદિ પાપસ્થાનથી જે દુર રહે
તે વિસ્ત મુનિ થાય, તે અધોધિકાર છે, વદન શીઘ્ર તે
વાદી, પણ જે અવિસ્ત વાદી હોય, તે પરિગ્રહ સખનારો
બને છે, તે આ બીજા ઉદ્દેશમાં બતાવ્યો.

ત્રીજા ઉદ્દેશમાં પૂર્વે કહેલો અવિરત ત્યારે પરિશ્રદ્ધ
ત્યારે અપરિશ્રદ્ધવાળો મુની બને છે, અર્થાત્ કામલો-
વાસનાથી દુર રહેલો, તે મુની છે, તે આમાં બતા-
વે છે.

ચોથા ઉદ્દેશમાં અવ્યક્ત (અગીતાર્થ) ને સૂત્રઅર્થ
વિના તથા સૂત્રાર્થ પરિણમ્યા વિના એકલો ફરવાથી
શો ભોગવવાં પડે છે. તે બતાવ્યું છે.

પાંચમામાં હૃદની ઉપમાએ મુની એ યજુઃ, એટલે જલ
હો (હોજ) પાણી ન ઝરી જાય, તો પ્રશંસવા-
ય છે તેમ જ્ઞાનદર્શન આસ્ત્રિથી સદા સાધુ ભરેલો હોય,
ને વિસરી ન જાય, તથા તે તપ સંયમ શુભિ તથા
સંગતા રાખે, તો તે શોભે છે, એમ બતાવ્યું છે.

છઠ્ઠા ઉદ્દેશમાં ઉન્માર્ગ (કુમાર્ગ)નું વર્જન છે એટલે
દિષ્ટિ તથા રાગદ્વેષ છોડવાનું બતાવ્યું છે, આ પ્રમાણે ત્રણ
ધ્યાનો અર્થ થયો, નામ નિષ્પત્ત નિરૂપામાં બે પ્રકારે
બતાવે છે, તે આદાન પદ વડે નામ છે, તથા ગૌણ પણાથી
તે બંનેને નિર્ચુક્તિકાર કહે છે.

શાપાણ વણાવંતિ ગોણ નામેણ લોગસારુસિ ।
ગોગસસ ય સારસસ ય ચઝક્કઓ હોઈ નિક્સેવો ॥૧૩૨૬
(પ્રથમ જે શ્રેણી કરાય, તે આદાન છે. તેની સાથે
પદ શબ્દ ભેદતાં આદાન પદ થયું અને તે કરણ બુદ્ધ

રણુમા સારતા ચોજવી, જેમકે સ્વામીપણમાં ગોરકનું
સારભૂત થી છે, કરણપણમાં મણી રત્નની સારતાવાળા
સુકુટ વડે રાજ શોભે છે, અધિકરણમાં હઠીમાં થી, પાણીમાં
કમળ જિગેલું શોભે ■ વિગેરે છે. હવે ભાવસાર બતાવે છે.

ભાવે કલસાદળવા, કલમો સિચી સુદૃત્તમં વરિદા ।
સાદળય નાળ દંસળ, સંજમ તવસા તર્હિ વગર્ય ॥૧૪॥

ભાવ વિષયમાં સાર વિચારતાં ફળનું સાધન તેજ સાર
છે. જે, મતલબ માટે ક્રિયા કરીએ તે પ્રાપ્ત થાય.
(જેમકે—વિદ્યાર્થી વરસ સુધી બસે અને પાસ થાય
ત્યારે ભાવસાર છે.) જેકે, આ ફળ પ્રાપ્તિ પ્રધાન છતાં તે
મળે પછી તેનો અંત પણ આવીત્ય અને અનિશ્ચિત
પણ છે. તેથી; તે, અનેકાંત અનાત્યંતિક છે, તે કાર-
ણથી પરમાર્થથી ભેતાં નિઃસાર છે. પણ તેથી જીતકું જોડે,
સિદ્ધિપદજ મેળવવું સાર છે. તે કેવું છે ?

ઉઃ—તે ઉત્તમ સુખવડે શ્રેષ્ઠ છે. કારણકે, તે એકાંત
સુખવાળી, અત્યંત સુખ આપનારી સિદ્ધમતિ છે. તથા તેમાં
કોઈ જાનની બાધા નથી, માટે તે સર્વોત્કૃષ્ટ છે, અને તેનાં
સાધનો પ્રકૃત (ચાતુ) જીપકારક જ્ઞાન દર્શન સંયમ, અને
તપછે તે ભાવસાર સિદ્ધિફળ મેળવવા તેનાં સાધન જ્ઞાનાધિક
છે તેમાં આપણું કાર્ય છે. જોડે જ્ઞાનદર્શન આસ્તિરૂપ-ભાવ

રવડે અહીં અધિકાર છે. તેથી તે જ્ઞાન વિગેરે જે
દ્વિ (મોક્ષ) ના ઉપાયો છે, તેની ભાવસારતા બતાવે છે,
મેંગાંમિ કુસમણ્ણુ ય, કામ પરિગ્ગ હ કુમગ્ગ લગ્ગેસું।
પારો હુ નાણદંસણ, તવચરણગુણા હિયદ્દાણ ॥૨૪૨॥

ગૃહસ્થ લોકમાં ખરાબ (સત્કારી) સિધ્ધાન્ત છે, તે
મવાસનાના આગ્રહથી કુમાર્ગ છે, તેમાં રક્ત બનેલા
વાથી કામ પરિગ્રહનો આગ્રહી બની ગૃહસ્થ ભાવને તેઓ
અચિંતે છે, અને ભાલે છે કે.

હાશ્રમસમો ધર્મો, નભૂતો ન ભવિષ્યતિ ।
પાલયન્તિ નરાઃ શૂરાઃ ક્લોવા પાપણ્ડમાશ્રિતાઃ ॥૧॥

ગૃહસ્થાશ્રમ જેવો ધર્મ યયો નથી, યવાનો નથી,
તેનું પાલન શૂર પુરૂષો કરે છે, પણ ક્લોવા (સત્વ વિનાના)
પુરૂષો તેને છોડી બાવા (સાધુ) બની જાય છે, કારણ કે
ગૃહસ્થાશ્રમને (ગૃહાશ્રમ) ને આધારે બધા ત્યાગીઓ
રહે છે, તેવું સાંભળીને (સોછીબુદ્ધિવાળા) મહામોહથી
મૂઠ બનીને ઇચ્છા મદન કામમાં પ્રવર્તે છે, તેજ પ્રમાણે
અરઃ સાધુ ત્રિવાયના વેશધારીઓ પણ જેમણે ઇદ્રિયોની
કુચેષ્ટા રોકી નથી તેઓ પણ તે જ પ્રકારની કામ વાસનાને
વળાણે છે,

તેથી લોકમાં સારરૂપ જ્ઞાનદર્શન તપ ચાન્નિના ગુણો

ઓસે મારંતે, જઓસે મારતે તઓ સે દૂરે, નેષ
અંતો નેવ દૂરે (સૂ. ૧૪૧)

આવન્તી—વિગેરે, જેટલા જીવો, મનુષ્ય, અથવા બીજા
સમંવત છે, તેમાંના જેટલાક ઘાટ રાજપ્રમાણુ લોકમાં
હિંસ્ય, અથવા અન્ય તીર્થિક લોક છે, તેઓ, છ જીવની-
કાયના આરંભમાં પ્રવર્તીને અનેક પ્રકારે વિષયના રસીયા
મની પીડા કરે છે. જેટલે દંડાથી કે, ચાળખાથી મારવા
વેગેરેથી દુઃખ દે છે. શામાટે દુઃખ દે છે ? તે કહે છે:—

ધર્મ, અર્થ, કામ માટે, પ્રયોજન આવતાં જીવોનો
પાત કરે છે તે બતાવે છે. ધર્મનિમિત્ત તે, શૌચ (પવિત્રતા)
માટે પૃથ્વીકાય (કાચી માટી) ને દુઃખ દે છે. ધન મેળ-
વવા ખેતી વિગેરે કરે છે. કામ (શરીરશોભા) માટે આભૂ-
પણુ વિગેરે બનાવે છે. એ પ્રમાણે બીજી કાયોની હિંસા
કરવા સંબંધી પણ લાણુવું હવે, અનર્થથી (વિનાપ્રયોજને)
તે દક્ષ શોખના માટેજ શિકાર વિગેરે પ્રાણીનો નાશ
કરનારી ક્રિયાઓ કરે છે. તેથી, એ પ્રમાણે પ્રયોજને અથવા
અપ્રયોજને પ્રાણીઓને હણી; તે છ જીવનિકાયના સ્થા-
નમાં વિવિધ પ્રકારે સૂક્ષ્મભાદર પર્યાપ્તક—અપર્યાપ્તક વિગેરે
લેદવાળાં એકેન્દ્રિય વિગેરે પ્રાણીઓને દુઃખ દે છે. પછી
તેમાંજ પોતે અનેકવાર ઉત્પન્ન થાય છે. અથવા, તે છ જીવ-
નીકાયને બાધા કરી તેનાથી બધાયલાં કર્મવડે તેજ કાયોમાં

અને સંસારના આરાતીય તીરે (મોક્ષમાં જવાની તૈયારી કરે)
 દેવા અથ્થ વસાયવાળો હોય છે, તે કહે છે,

સે પાસદફુસિયમવિ કુસમ્મે વણુત્તં નિવરિ
 ચાપરિયં, एवं बालस्स जीवियं मंदस्स अवियणा
 કૂટાદં કમ્માદં વાલે પકુવ્વમાણે તેણ દુક્ખેણ મ
 વિપ્પરિ આસમુપેદ, મોહેણ ગમ્મં મરણાદ પર, એ
 મોહે પુણો પુણો (સૂ. ૧૪૨)

તેનું મિથ્યાત્વ પડત (પડે) દૂર થયેલ છે, અ
 સમ્યક્ત્વના પ્રભાવથી સંસારની અસારતા નજીકી છે, (ક
 ધાતુનો અર્થ માસિના અર્થમાં છે,) તે નજીક છે કે, કુપ
 અથ ભાગે રહેલા પાણીના બિંદુ બાદક સંસારી (જ
 'લવટ' આયુષ્ય છે, અને તે પાણીના બિંદુ ઉપર ઉપર
 આવતા પાણીના બીજા બિંદુથી પ્રેરણા થતાં વાયુના કણ
 ટાથી પડતાં વાર ન લાગે, તેમ આ બાલ લવટ' લલિ
 છે, તેનું કણમાત્ર લલિત બળીને, તત્ત્વ બલુનારો કહે
 સાધુ તેમાં મિહ ન કરે, માટે બાળ યજ્ઞ લીધો છે, જે
 બાળ તે અજ્ઞાની છે, તે અજ્ઞાનપણાથી લલિતને બહુ માને
 છે, તેથી બાળ છે, મંદ છે, સદ્મસત્તા વિવેકથી રૂ
 છે, તેથી બુદ્ધિહીન હોવાથીજ પરમાર્થને બલુતો નથી, અને
 પરમાર્થને ન બલુવાથીજ લલિતને બહુ માને છે, અને પ
 માર્થ ન બલુવાથી તે શું કરે છે, તે કહે છે, 'કૂટામિ'

૫૫૦ છે, એવું સાવધ આરંભમાં પડેલા ગ્રહસ્થોમાં શરીર
 વાંક માટે રહેતો જેનેતર કે પાસત્યો સાધુપણ આરંભ
 થી હોય, તે પૂર્વે જતાવેલો દુઃખનો ભાગીયો થાય, વળી
 કસ્ય કે જેનેતર તો દૂર રહો, પણ જે સંસાર સમુદ્રથી
 સ્વારૂપ સમ્યક્ત્વ રત્ન મેળવીને મોક્ષનું એક કારણ વિરતિ
 શિલામ પામીને પણ જે પાપકર્મના ઉદયથી ચરિત્રને પૂરું
 પાળે તો તે પણ સાવધ અનુષ્ઠાન કરનારો બને છે, તે
 હે છે એવ્યવિ આ અર્હત પ્રણીત સંયમ મેળવીને રાગદ્વે-
 ષી વ્યાકુલ બનેલો અંદરથી તપતો અથવા ઉત્કંઠા કરતો
 વેપયની આંકસાથી રમે છે, ? કોની સાથે ? ઉત્તર-પાપ
 ત્યોવડે વિષય રસ લેવા સાવધ અનુષ્ઠાનમાં ચિત્ત લગાડે
 કે, શું કરતો ? ઉત્તર-અપરણ કામાસિ અથવા પાપકર્મથી
 મગતો જે કે સાવધ અનુષ્ઠાન અથરણ છે, છતાં તેનું
 થરણ લેતો ભોગની ઇચ્છાવાળો અજ્ઞાન અંધારથી છાયાયેલી
 દષ્ટિવાળો (કામાંધ બનેલા) વારંવાર અનેક દુઃખોને અનુભવે
 છે, ગ્રહસ્થ કે જેનેતર દૂર રહો, પણ પ્રવજ્યા (દીક્ષા)
 લેખને પણ કેટલાક વેપ વિકંબકો દુરચારોને આચરે છે,
 તે જતાવે છે, ફ્રહમે આ મનુષ્ય લોકમાં કેટલાક એકલા ફ્રે
 છે, (ચરાય તે ચરણ અથવા ચર્ચા, એકલાની ચર્ચા તે એક
 ચર્ચા) તે એકલવિહારીપણું પ્રશસ્ત અપ્રશસ્ત એમ બે લેદે છે,
 તથા તે દ્રવ્યથી લાવથી એમ બે લેદે છે, તેમાં દ્રવ્યથી

તે ગૃહસ્થ પાખંડી વિગેરેનું વિષય કથાય વિગેરે ખં
 એકતાનું ફરતું યાય, અને ભાવથી અપ્રચારત ન હે.
 કારણ કે રાગ દેવના અભાવથી તે એક ચર્ચા હોય છે, જ
 રાગ દેવના અભાવમાં અ પ્રચાર પલ્લુ ન કહેવાય, પ્રચાર
 એક ચર્ચા તે દ્રવ્યથી પ્રતિભા ધારણ કરેલા ગણ્યમાંથી ની
 યેલા જિનાશ્ચીને છે, તથા સ્થવિર કાષીને ચંદ્ર વિગેરે
 કાચે માટે એકલા જનું પડે તે છે, અને ભાવથી તે પ્રચાર
 એકચર્ચા રાગ દેવના વિરદથી યાય છે, તેમાં દ્રવ્યથી તો
 ભાવથી એકચર્ચા તે કેવળ જ્ઞાન ઉત્પત્તિ ન થયેલા તીર્થોંડે
 જ વચ્ચે લીધા પછીને છામરણ કાલ છે, બાકીના અપા અ
 ભાગમાં આવે છે, તેમાં પ્રથમ અપ્રચારન દ્રવ્ય એક ચર્ચાનું
 દર્શન કહે છે, પૂર્વ દેશમાં પાન્યપૂરક નામના ચંદ્રિરેશન
 જુવાન વયમાં દેવકુમાર જેવા કૃપવાન તપને મામના નીક
 બાના રત્ન ઉપર છડેલા તપ શકુ કર્યો, બીજા તપમે પાને
 અનન્દ પર્વતની પુકામાં અકલ તપ કરીને આત્મજ
 દેવ કાને, પછી નામમાથી નીકળતાં તે તપને દંડકા
 કહેતા દેવીને કોકોમે તેના સુવેથી રંછન કરીને અન્દ
 વિનેરેથી તેનું અન્નાન કર્યું, કોકોમે પૂજતા તથા અન્દ
 કર્યાં તે તપને કોકોને કર્યું, કે માત્રથી પણ જીવે
 પદ્મની પુત્ર વચ્ચે તપને વધારે અન્દ અન્દ કરે છે, તે
 કોકોમે તેને વર્ષવર સુજિ કરતાં એક તેમજ તે જીવ

પસની પણ પૂલ કરી, અને પારકાના ગુણો ગાવા હુકર
 , એમ લાણીને તેનો પણ સત્કાર કર્યો. આ પ્રમાણે બંને
 કહે એ એકલા રહીને પૂલવા માટે તપ કર્યો, તેથી તે
 પ્રશસ્ત છે. આ પ્રમાણે બીજા પણ એક ચર્ચાના દર્શાવે
 થા સંભવ વિચારી લેવા. આ પ્રમાણે સૂત્રાર્થ કહેતાં સૂત્ર
 પરિચ્છેદ નિયુક્તિ વડે નિયુક્તિકાર કહે છે.

તારો ચરિયા ચરણં, ઇગદં ધંજણં તર્હિ છક્કં ।

ત્વં તુ દારુ સંક્રમ જલ થલ ચારાહ્યં યદુહા ॥૨૪૬॥

ચાર (તે ચર ધાતુનો અર્થ ગતિ તથા ખાવાના અર્થમાં
 છે, તેનું ભાવમાં ચાર રૂપ બને છે,) તથા ચર્ચા શબ્દ
 (પા. ૩-૧-૧૦૦ ના સૂત્ર પ્રમાણે) બને છે, તેમ ચરણ
 પણ બને છે, એક તે અભિજ્ઞ, અર્થ (સમાન અર્થ) નાગા
 તે એકાદ્ય કહેવાય છે. જેના વડે અર્થ પ્રગટ કરાય તે
 બ્યંજન શબ્દ છે, અર્થાત્ ચાર, ચર્ચા અને ચરણ એ ત્રણે
 શબ્દ એક અર્થવાળા છે, તેથી તેના બુદ્ધ નિરોધા છ પ્રકાર
 છે, નામ સ્થાપના મુગમને છોડીને સ શરીર બળ્ય શરીરથી
 બુદ્ધો 'દ્રવ્ય ચાર' તે અડધી ગાથામાં બતાવ્યો છે, દ્વં તુ
 તુ શબ્દનો અર્થ પુનઃ છે, દ્રવ્ય આવી રીતે થાય છે, દાદ
 (લાકડું) ચાલે છે, તે જલમાં તથા સ્થલમાં ચાલે છે,
 તેથી તે પ્રથમ કહે છે, તે લાકડું જલમાં સ્થલમાં અનેક
 પ્રકારે ચાલે છે, એટલે લાકડાનો પૂર્વ વિગેરે પાણીમાં

બનાવે છે, અને સ્થલમાં ખાડા વિગેરે બોળંગવા મટે લાકડાં ગોડવે છે, તેમજ જલમાં લાકડાની નાવ વડે ચક્રવ છે, જમીન ઉપર રથ વિગેરેથી ચલાય છે, તેમજ ગદિ ચણ્ડી તે લાકડું મહેલ બનાવવા વિગેરેમાં ઢાહર બનાવવામાં કામ લાગે છે, તથા જે જે દ્રવ્ય એક દેશથી બીજા દેશમાં જવા માટે વપરાય તે દ્રવ્ય ચાર છે. હવે ક્ષેત્ર ચાર વિગેરે કહે છે,

સ્થિતં તુ જંમિ સ્થિતે, કાલો કાલે જહિં મવે ચારો!
માર્ચમિનાજ દંસણ, ચરણં તુ પસત્થ મપસત્થા ૧૪૫
જે ક્ષેત્રમાં ચાર (ચાલવાનું) કરીયે જાયવા જેટલું ક્ષેત્ર ચાલીએ, તે ક્ષેત્ર ચાર કહેવાય છે, તે પ્રમાણે જે કાલમાં ચાલીએ, જાયવા જેટલો કાળ ચાલીએ તે પ્રકાર ચાર છે,

ભાવમાં ચાર કે ચરણ બે પ્રકારનું છે, પ્રથમ અને અપ્રથમ છે. તેમાં પ્રથમ ચરણ તે 'જ્ઞાન દર્શન' અને ચારિત્ર' છે, અને બીજાનો ઉલટું અપ્રથમ ચરણ તે મહત્ત્વ અને અન્યદર્શીનીઓનું સંસારી વર્તન છે. તેથી આ પ્રમાણે દ્રવ્ય વિગેરે ચાર પ્રકારનું ચરણ બતાવીને વર્તમાનમાં ઉપચોગીપણે સાધુનો પ્રથમ જ્ઞાન ચાર પ્રકાર દ્વારાએ નિકુજિ કાર બતાવે છે.

લોગે ચત્તરિયહંધી, સમણસ્સ ચત્તરિયહો કહં ચારો!

નિર્દિ આદિગારો, વિસેસઓ ચિત્તકાલેસું ॥૨૪૮॥

ચાર પ્રકારના દ્રવ્ય હોત કાળ અને બાવરૂપ લોકમાં
૧ સહેનાર તે ધમણ (યતિ) નો દેવી રીતનો દ્રવ્યાદિ ચાર
પ્રકારનો ચાર છે ?

ઉત્તર—અહીં ધૃતિ (ધૈર્યતા)નો અધિકાર છે, એટલે
૨ પ્રકારે ધૈર્યતા રાખવી.

ચાર પ્રકારની ધૈર્યતા.

દ્રવ્યથી ધૈર્યતા—એટલે અરસ (રસ રહિત) તથા
રસ તે તુચ્છ તથા લુપ્ત વિગેરે લોચન મળે, તો પણ
માં ધૈર્યતા રાખવી,

ક્ષેત્ર ધૈર્યતા—એટલે કુતીર્ધિકે લોકોને પોતાના રાગી
નાવ્યા હોય, અથવા કુદરતીજ લોકો અભદ્રક હોય (તો
કાષ્ટનું બહુ માન ન કરે તેથી) સાધુએ ઉદ્વેગ ન કરવો,

કાળ ધૈર્યતા—તે કુકાળ વિગેરે સુરકેલીના વખતમાં
જેવું લોચન વિગેરે મળે, તેમાં સંતોષ રાખવો.

બાવ ધૈર્યતા—તે કોઈ આક્રોશ કરે, હાંસી કરે અપ-
માન કરે, તોપણ ક્રોધાયમાન ન થવું, પણ વિશેષ કરીને
તો ક્ષેત્રકાળમાં હસકાપણું હોય ત્યાં વધારે ધૈર્યતા રાખવાની
છે, કારણ કે પ્રાચે તેના નિમિત્તેજ દ્રવ્ય અને બાવમાં
અધૈર્યતા યાય છે.

હવે ફરીથી દ્રવ્યાદિકના સાંગાથી સાધુનો ચાર કહે છે.

પાવોવરણ અવરિગહે અગુરુકુલ નિસેવણ જુસે ।
 ઉમ્મગ વજ્જણ રાગ, દોસવિરણ ય મે વિહરે ॥૨૪॥

‘પાવો પત્તઃ—એટલે પાપના હેતુ જે સાચા જ્ઞાન હિંસા, બુદ્ધ અદ્વિત આધાર (ચોરી) અને જ્ઞાન ભંગ એ પાપોયો પેતે દૂર રહે, તથા પરિશુદ્ધ ન રાખે અપરિશુદ્ધ. એટલે દ્રવ્યચારમાં પાંચે મહાવ્રત પાળવાં બતાવ્યું, તથા ક્ષેત્ર ચાર હવે બતાવે છે કે—શુદ્ધિ શુદ્ધ પાસે રહેવું, તથા તેની સેવામાં રહેવું. એટલે આ છાંદગી સુધી શુદ્ધતા ઉપદેશ વિગેરેથી (તેમનું મન પ્રમા કરીને) ચારિત્ર નિર્માણ પાળવું, આથી કાળ ચાર બતાવે છે આખી છાંદગી સુધી બધા કાળ શુદ્ધતા આરામાં વર્તવું

હવે જાણવાર કહે છે, સાધુ માર્ગથી ઉશ્ચેડે ઉન્માર્ગ છે, એટલે કેાઇ પણ જાતનું કુકર્મ હોય તેજ વર્જન કરે, તે ઉન્માર્ગ વર્જક છે. તથા રાગદ્વેષથી વિગળનીને તે સાધુ વિહાર કરે તથા સંયમ અનુષ્ઠાન યોગ રીતે કરે. નિયુક્તિકારે ચાર બતાવે.

હવે પાછું સૂત્ર આશ્રયી ચાર (ચપી) બતાવે છે તેમાં પૂર્વે વિષય કષાય નિમિત્ત જે એકચયો (એકચિહાર) કરે. તે કેવો યાચ તે કહે છે. તે વદુકોરે-વિગે એટલે વિષયગૃહ બનેલો ઇદ્રિયોને અનુકૂળ વર્તનારે એટલે પડેલો પતિત સાધુ અથવા શરણ્ય હોય, તેનું બીજા માણસે

કહે છે, વિવિધ પ્રકારે પ્રધાન પુરુષાર્થ પછે રચેલાં શાસ્ત્રોના વિષયથી તપ અને સંયમ અનુષ્ઠાનનો વિષય' અતે મોક્ષ આપનાર કહેણ છે, તે મોક્ષ જાણા કર્મના કૃત્ય રૂપ છે અથવા જે સ્થાનમાં મોક્ષના જીવો (સિદ્ધ ભગવતો) રહેલા છે, તે સ્થાન જે આકાશ પ્રદેશમાં રહેલ છે, તેમાં પોતે રત છે. (સૂત્રમાં વ્યાખ્યાતનો અર્થ મોક્ષ સ્ત્રીધો છે) અને ત્યાં પોતે અત્યંત ઐકાંત બાધા રહિત સુખવાળા છે, સાંપ્રતિક જ્ઞાન દર્શન રૂપ સંપદાથી યુક્ત બનેલા અનંત કોઈ રહેવાના છે. (નમુત્યુજ્જ્વલમાં સિવ મયત મરૂપ મહાન મહામુખ્યા બાદ મપુજુરાવિત્તિ સિદ્ધિ મહા નામ ધેય' ક્રમ સંપત્તાજ્જ્વલના અર્થ વિચાર્યો)

પ્રશ્ન-ત્યાં કેવી રીતે રહેલા છે ? તે કહે છે તે શબ્દોની પ્રવૃત્તિ નથી, અર્થાત્ શબ્દોથી કહેવાય એ ત્યાં કોઈ પણ અવસ્થા નથી, તે જતાયે છે, 'સર્વો' સર્વ સ્વરો તે અધ્યાયન (ભજીવાનું બજાવવાનું) જેમ મોક્ષ છે, તેમ ત્યાં વાચ્ય વાચક સંબંધમાં ઉચ્ચારણ નથી, કાન્તુ કે શબ્દો તો રૂપ રસ ગંધ અને સ્પર્શના અવવામાં કોઈપણ કારણે સંકેત કાળમાં મંડળ કયાં છે ત્યારે અથવા તેની તુલનામાં પ્રવર્તે છે, પણ ત્યાં શિરે શબ્દ વિનંદની પ્રવૃત્તિ નથી, એથીજ મોક્ષ અવસ્થા શબ્દો તેમ નથી; ફક્ત શબ્દથી કહેવાય તેમ નથી, કહેણથીજ પલ્લ નથી તે પલ્લ જતાયે છે,

ત્યાં પદાર્થનો સંબંધ હોય ત્યાં તેના અધ્યવસાયના સ્તિત્વમાં હિહ તર્કો ધાય, પણ ત્યાં તે નથી ત્યાં શબ્દોની વૃત્તિ કેવી રીતે ધાય ? પ્ર-શ્નામાટે ત્યાં તર્કનો અભાવ ? તે કહે છે-‘મનન’ કરવું તે મતિ છે અર્થાત્ તે મનનો આપાર છે. અને પદાર્થની ચિંતા (વિચાર)ની ચાર પ્રકારની આત્મપાદિકા વિગેરે બુદ્ધિ છે. ત્યાં તેનો ગ્રાહક નથી. (પ્રયોગન નથી) કારણ તે મોક્ષ અવસ્થામાં બધા વિકલ્પોનો ખતાવ છે, (ત્યાં વિકલ્પ ધર્મ શકતો નથી) ત્યાં મોક્ષમાં જે હવે અથ તેઓને દોષ પણ જાતના દર્શનોનો અંશ છે કે અથવા મર્મ બનીને જાય છે, ? તેનો ઉત્તર—કર્મ સહિત જે હવે છે તેમનું ત્યાં ગમન નથી. એવું ખતાવે છે. ‘જોગ’ એકલોજ અર્થાત્ સપૂર્ણ મલ્લરૂપે કલંકથી રહિત ત્યાં શિદ્ધ ભગવત છે, વળી તેમને આદ્યારિક શરીર વિગેરેનું અથવા કર્મનું પ્રતિષ્ઠાન નથી, માટે તેઓ અપ્રતિષ્ઠાન છે. એટલે મોક્ષ અપ્રતિ-ષ્ઠાન છે, તે મોક્ષને જાણવામાં ‘ખેદ-ન’ (નિપુણ) છે. અથવા અપ્રતિષ્ઠાન નામનું નરક છે, ત્યાં તેમને કોઈનાની પર્યાંતનું પરિજ્ઞાન છે, તેના આવેદન વડે બધા કોઈની ખેદનના બાવેલી છે (અર્થ હવેનું તેઓ નું નિવર્તન જે અભિપ્રાય દુઃખ સુખ જાતે પ્રકટ કરે છે. તે પરમ-વડે કહ્યું છે, તે અભિપ્રાય પ્રકટ કરે છે. તે પરમ-પદને અભ્યાસી કોઈને કે જાણે (૧૩૦) જે

૧૦) ગાંધી કેશવલાલ અમુલખ.

૧૫) કલાલુચંદ ઢેવચંદ ગાંધાવાલા

૧૫) બીલીમોરાવાલા શેઠ. હમનાજી ચાંપાજી. સાધારણ
ખાતામાંથી.

જ્ઞાન ભંડારમાં. વેચાતાં પુસ્તકો.

આચારાંગ. ભા-૧ એકથી ત્રણ. હરેકના બે રૂપીયા.
અગાઉથી મોકલવા.

આચારાંગ ત્રીજીચોથાના અઢી રૂપીયા અગાઉથી મોકલવા તેમાં સંપૂર્ણ સૂત્ર સમાપ્ત થશે.

દશવૈકાલીક ભા-૧-૨-૩-૪ ના ચાર રૂપીયા અગાઉથી મોકલવા.

દશવૈકાલીક સૂત્રદિપિકા ના રૂ-૪ અગાઉથી મોકલવા.

સૂચનકાંઝ. ભા-૧ લો છપાય છે.

દ્વાદશપર્વ કથા છપાય છે.

પુસ્તક મોકલતાં વિલંબ થાય તો ફરી કાર્ડ લખી સુચના કરવી.

આ ભંડારના મેનેજીંગ દરદી ચુનીલાલ ગુલામચંદ દાળીયાને નીમવામાં આમ્યા છે. ઉપરનાં પુસ્તકો નૈન વિગત પ્રેસમાં મુસ્ત ખપાટીવા થકલામાં બી. બી. થી મળશે.

ગિરધરલાલ ડુંગસી શેઠ

આ. સફેદરી.

